

FULLMÄKTIGES I RIKSBANKEN
AVGIVNA FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE
FÖR ÅR 1972

Till Riksdagen

Jämlikt föreskrift i 37 § lagen för Sveriges Riksbank får fullmäktige i riksbanken avge härvid fogade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1972.

Valutastyrelsens årsberättelse till fullmäktige återges i bilaga 1.

Redogörelser för utvecklingen under år 1972 av Riksbankens Jubileumsfond och Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne återfinns i bilagorna 2 respektive 3.

Stockholm den 25 januari 1973.

JOHN ERICSSON

ERIK WÄRNBERG

PER ÅSBRINK

TORSTEN BENGTSO

BIRGER NILSSON

OLLE DAHLÉN

ALLAN HERNELIUS

/ Karin Åsbrink

INNEHÅLL

	Sid.
Kreditpolitiken	5
Kreditmarknaden	13
Likviditeten inom ekonomin	13
Bankerna	18
Kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna	29
Försäkrings och pensionsinrättningar	31
Obligationsmarknaden	34
Utvecklingen hos olika låntagargrupper	36
Ränteutvecklingen	46
Diskontot och penningmarknadsräntor	46
Kreditinstitutens in- och utlåningsräntor	48
Emissionsräntor för obligationer och förlagsbevis	50
Kurser och effektiva räntor på statsobligationer	51
Kurser och effektiv avkastning på aktier	52
Ränteanalys per september 1972	53
Betalningsbalansen	59
Bytesbalansen	62
Kapitaltransaktioner	67
Kapitalbalansen	71
Tilldelade SDR	71
Restposten	71
Bankernas utlandsställning	72
Valutamarknaden	74
Internationellt finansiellt samarbete	77
Riksbankens bokslut	79
Balansräkning	80
Resultaträkning	82
Inom linjen förda tillgångar och skulder	84
Utlåning från vissa lånefonder	85
Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder	88
Bilagor	
1. Valutastyrelsens berättelse	95
2. Riksbankens Jubileumsfond	109
3. Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne	111

Kreditpolitiken

Konjunkturen var under större delen av 1972 fortsatt svag även om nedgången i efterfrågan tenderade att upphöra mot slutet av 1971. En viss förbättring av konjunkturläget kunde skönjas under loppet av första halvåret 1972. Den efterträddes emellertid av en — som det synes — temporär försvagning, delvis som följd av en begränsning av de sysselsättningsstödjande åtgärderna. De expansiva krafterna tilltog emellertid i styrka och omfattning under den senare delen av året och en mer markerad uppgång torde kunna förväntas under loppet av 1973. Totalproduktionen för 1972 som helhet beräknas ha stigit med drygt två procent efter att ha stagnerat året före. Produktionstillväxten blev därmed lägre än under föregående avmattningsperiod. Det skedde trots att tillväxttakten i Västeuropa i övrigt snarare var högre under denna senaste konjunkturdämpning än under den förra. Även denna gång har utvecklingen i Sverige karakteriserats av en viss eftersläpning i förhållande till övriga länder. Det speglas också i den ekonomiska politiken som för Sveriges vidkommande varit fortsatt expansiv med nya finans- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder även under hösten medan åtstramande åtgärder, framförallt kreditpolitiska, satts in i andra länder.

Den kraftiga försvagningen av efterfrågan under de båda senaste åren har härrört såväl från sjunkande utgiftsvolym inom den privata sektorn som mindre bostadsbyggande och lägre kommunal investeringsaktivitet. Inom den förstnämnda sektorn dämpades den privata konsumtions- efterfrågan påtagligt samtidigt som lagerinvesteringarna sjönk kraftigt. Den markerade uppgången i hushållssparandet 1971 innebar att konsumtionsvolymen minskade något det året jämfört med 1970. Till en del kan nedgången förklaras av en förskjutning av inköpen till tiden före mervärdesskattens höjning vid ingången av 1971. Hushållens spar- kvot synes emellertid ha legat kvar på i det närmaste oförändrad nivå 1972 och tillväxten i konsumtionsefterfrågan blev relativt svag. Lager- investeringarna minskade mycket kraftigt 1971. De fortsatte att sjunka 1972 då till och med en viss lageravveckling ägde rum. Därmed hade lagerinvesteringarna under två år sjunkit mer än någon gång tidigare under efterkrigstiden. Totalt minskade den privata sektorns utgifter för varor och tjänster 1971 i en omfattning som i volym motsvarade 2 à 3 procent av bruttonationalprodukten. En viss återhämtning skedde sedan men den uppgick för 1972 knappast till mer än en procent.

Nedgången av den privata efterfrågan för 1971 balanserades inte av någon expansion inom den offentliga sektorn och för bostadsbyg- gandet; totalt sett stagnerade utgiftsvolymen inom dessa områden. Me- dan konjunkturen under tidigare avmattningsperioder vanligen burits

upp av en fortsatt tillväxt av kommun- och bostadsinvesteringar sammanföll försämringen av konjunkturläget denna gång med fallande kommunala investeringar och minskad aktivitet i bostadsbyggandet. Efterfrågan på nya bostäder har nu tillgodosetts i sådan utsträckning att någon expansion av byggandet inte synes möjlig på sikt. Dessa förhållanden återverkar givetvis direkt på de kommuninvesteringar som är nära knutna till bostadsbyggandet. I än större utsträckning torde dock den allmänna försvagningen av kommunernas ekonomiska situation ha bidragit till nedgången i investeringsaktiviteten i den kommunala sektorn.

Den efterhand alltmer expansiva ekonomiska politiken inriktades i hög grad på att stimulera investeringsverksamheten. Här ingick åtgärder för att åtminstone temporärt förstärka investeringsaktiviteten inom nyssnämnda områden. Igångsättningen av småhusbyggen påskyndades sålunda och vidare tilldelades kommunerna statsbidrag för miljövärdsinvesteringar och beredskapsarbeten. En viss återhämtning av kommun- och bostadsinvesteringarna skedde därmed under 1972, ehuru investeringsvolymen förblev lägre än 1970. Härtill kunde läggas en markant stegring av de statliga investeringarna. Ökningen av efterfrågan för den offentliga sektorn och av bostadsbyggandet motsvarade härigenom en dominerande del av den dock ganska begränsade produktionstillväxten för 1972.

Omfattande åtgärder vidtogs också för att stimulera den privata investeringsefterfrågan. Investeringsfonderna frisläpptes inom hela landet och för såväl fasta investeringar som lagerinvesteringar. Särskilda skatteavdrag infördes för maskininvesteringar och i mer begränsad utsträckning även för byggnadsinvesteringar. Statsbidrag har kunnat erhållas för lageruppbyggnad och för miljövärdsinvesteringar i industrin. Vidare lämnades byggnadstillstånd i betydande omfattning för s. k. oprioriterade projekt, och den 25-procentiga investeringsavgiften för dessa slopades. Näringslivets fasta investeringar expanderade också starkare 1972 efter att ha stigit endast ganska obetydligt året före. Lagerinvesteringarna fortsatte däremot att sjunka, ehuru i mindre grad.

Större delen av nedgången i den inhemska efterfrågan 1971 uppvägdes av det tillskott till efterfrågan som härrörde från en markant omsvängning i den externa balansen. Exportvolymen för varor och tjänster steg med ungefär sex procent 1971 samtidigt som importvolymen sjönk under föregående års nivå. Utvecklingen av export och import var därefter i stort sett parallell vid en tillväxttakt av ungefär fem procent och den externa balansen gav då ett tämligen obetydligt nettotillskott till efterfrågan. Omsvängningen är särskilt markant för handelsbalansen för vilken ett underskott under 1970 på 1 100 mkr förbyttes i ett överskott 1971 på närmare 2 000 mkr. Överskottet steg till 3 200 mkr 1972.

Redan på ett tidigt stadium försköts kreditpolitiken i expansiv riktning. Vid den överenskommelse som träffades med affärsbankerna i början av 1971 slopades bl. a. utlåningstaket som gällt för den s. k. övriga utlåningen, d. v. s. andra lån än bostadsbyggnadskrediter. Det ökade kreditutrymmet skulle utnyttjas för att finansiera industrins investeringar. Kravet på restriktivitet för andra ändamål borttogs senare under året. Lättnaderna i kreditmarknadsläget följdes upp med räntesänkningar. Riksbankens diskonto sänktes fyra gånger under 1971 — två under våren och två under hösten — med en halv procentenhet åt gången, från 7 procent till 5 procent. För att skapa en bättre balans mellan långa och korta räntor sänktes under samma tid den bundna räntan på obligationslån och andra långa lån endast med en fjärdedels procentenhet. Såväl riksbankens diskonto som emissionsräntorna på långfristiga obligationslån har sedan bibehållits oförändrade under hela 1972.

Likviditetssituationen för bankerna lättades med början redan under senare delen av 1970. Den har sedan förbättrats i närmast tilltagande takt. Det säsongmässiga inkomstöverskottet på statsbudgeten var under första halvåret 1972 betydligt lägre än under samma tid 1971. Den svagare åtstramning av kassalikviditeten i bankerna som följde härav, uppvägdes endast i mindre utsträckning av en ökad statsupplåning utanför banksystemet. Därtill kom att likviditetsläget lättades genom en än större valutainströmning under första halvåret 1972 än under motsvarande period 1971. Den sedvanliga åtstramningen av likviditeten i banksystemet under maj och juni blev därför relativt begränsad. Förbättringen av likviditetsläget fortsatte under andra halvåret då den säsongmässiga likviditetspåspädningen blev av mycket stor omfattning. Statsbudgeten verkade avgjort mer expansivt, särskilt under årets sista månader, än tidigare år och uppvägdes inte på långt när av ökad statsupplåning utanför banksystemet. Samtidigt fortsatte valutainflödet i ungefär oförminskad takt. Betecknande för den expansiva ekonomiska politik, som fördes, var utvecklingen av statsbudgeten och av riksbankens och riksgäldskontorets operationer i långfristiga statspapper under året som helhet. Medan underskottet i statsbudgeten steg med drygt 3 700 mkr från föregående år, medförde nämnda operationer en ökad indragning med endast drygt 500 mkr, en stegring från drygt 2 100 mkr 1971 till knappt 2 700 mkr 1972. Därtill kom ett mer än 1 000 mkr större valutainflöde 1972 än 1971 sammanhängande i första hand med en markant ökning av upplåningen i utlandet.

Det påtagligt lätta likviditetsläget under 1972 avspeglades bl. a. i affärsbankernas kassaställning. Bankerna kunde sålunda helt avveckla sin upplåning i riksbanken redan i slutet av 1971 och behövde sedan inte låna något under 1972 bortsett från en kortare period i juni. Bankernas ställning gentemot riksbanken var därmed positiv under prak-

tiskt taget hela 1972 och motsvarade i stort sett de medel som var innestående på checkräkning för att uppfylla de enprocentiga kassakvotskraven. Karakteristiskt för likviditetssituationen var också att affärsbankerna företog omfattande placeringar i kortfristiga statsobligationer.

Affärsbankernas likviditet i vid mening, innefattande bl. a. stats- och bostadsobligationer, steg även under 1972. Den kraftiga inlåningsökningen innebar dock att de faktiska likviditetskvoterna med undantag för januari låg på en lägre nivå än under 1971. Bankerna hade dock inga svårigheter att uppfylla gällande kvoter — 30 procent för de fyra största bankerna samt för Sparbankernas Bank och Jordbrukets Bank och 24 procent för övriga banker.

Även för övriga bankinstitut har fr. o. m. ingången av 1972 gällt likviditetskvoter. Dessa ersatte tidigare tillämpade placeringskvoter. Omläggningen låg i linje med den samordning av lagstiftningen som skett för bankinstituten. Förutsättningarna för en sådan omläggning syntes också gynnsamma i det lätta kreditmarknadsläge som rådde vid tillfället. Vid de överläggningar som riksbanken förde med sparbankerna, postbanken och centralkassorna för jordbrukskredit under slutet av 1971 stod det dock klart att krav ändå inte kunde ställas på att alla banker omedelbart skulle uppfylla vissa minimikvoter om dessa inte skulle sättas på en ur kreditpolitisk synpunkt oacceptabelt låg nivå. Därtill var de olikheter som förelåg, främst inom sparbankssektorn, alltför betydande. I de överenskommelser, som träffades, löstes denna fråga genom övergångsbestämmelser för de sparbanker, som icke nått upp till de avtalade kvoterna. Från ingången av 1972 har sålunda gällt att sparbanker skall uppfylla en likviditetskvot på 20 procent och postbanken en kvot på 27 procent. För de sparbanker, vars faktiska kvot understeg nämnda procenttal, föreskrevs dock att de, tills detta tal nåtts, skulle anslå minst 25 procent av sin inlåningsökning till att förstärka de likvida tillgångarna. Uppgåelsen med centralkassorna innebar att samma regler infördes för dessa som för sparbankerna med det undantaget att centralkassorna skulle betraktas som en enhet.

För sparbankssektorn som helhet uppgick den faktiska likviditetskvoten vid utgången av 1971 till 17,5 procent — för 74 större sparbanker till 17,4 procent. Efter att ha legat på ungefär oförändrad nivå under första halvåret 1972 steg den kraftigt och nådde vid slutet av året upp till ca 23 procent. Drygt två procentenheter av uppgången hänförde sig dock till ett engångslyft genom en omfördelning av sparbankernas låneportfölj från tidigare bostadslån till bostadsobligationer genom överföring till Sparbankernas Inteckningsbolag och stadshypotekskassan av tidigare utlämnade bostadslån och från dessa institutioner till sparbankerna av för ändamålet speciellt utgivna obligationer. Den allmänna uppgången i de faktiska kvoterna innebar att i varje fall nämnda större sparbanker med något enstaka undantag uppfyllde likviditetskraven vid utgången av 1972.

Postbankens likviditetskvot låg under hela 1972 på en nivå väsentligt över minimikravet. Som lägst registrerades en faktisk kvot på 32,5 procent. För centralkassorna för jordbrukskredit låg den faktiska kvoten vid ingången av 1972 något högre än minimikravet på 20 procent. Den föll emellertid under året nedanför denna nivå. Vid årets slut uppgick den dock till 20,3 procent.

För försäkringsbolagen gällde under 1972 samma placeringskvotskrav som under 1971 medan som riktpunkt för allmänna pensionsfondens placeringar angavs att 60 procent skulle avse prioriterade tillgångar.

Vissa smärre ändringar för bostadsinstitutens och försäkringsbolagens placeringar infördes att gälla fr. o. m. ingången av 1972. Bostadsinstituterna har därvid medgivits att i de 90 procent av utlåningen som skall avse prioriterade projekt inräkna lån till all byggnadsverksamhet med statliga bostadslån. Motsvarande ändring vidtogs för även försäkringsbolagen vid beräkning av de prioriterade tillgångarna i deras placeringskvot.

Lättnaderna i kreditpolitiken och den påföljande förbättringen av likviditetssläget ledde till en kraftig ökning av den totala kreditgivning-
en under 1971, en expansion som fortsatte i oförminskad takt under 1972. Förutom den konjunkturstimulerande verkan, som denna politik hade i sig själv, skapade den också det nödvändiga utrymmet på kreditmarknaden för att näringslivet skulle kunna utnyttja de skatteförmåner och andra lättnader, som serien av finans- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder innehöll. Det är också anmärkningsvärt att näringslivets fasta investeringar visat en inte obetydlig ökning trots den kraftiga allmänna försämringen av konjunkturen. En sådan investeringsutveckling avviker från tidigare erfarenheter i liknande situationer.

Den totala kreditgivningen på den organiserade marknaden uppgick till 27 400 mkr mot 21 300 och 16 000 mkr 1971 respektive 1970. Fördelningen av utlåningen försköts emellertid kraftigt mellan åren. Medan tillväxten från 1970 till 1971 helt hade dominerats av lån till näringslivet, hänförde den sig för 1972 i första hand till ökad statsupplåning. Kreditgivningen till näringslivet fortsatte dock att öka i icke oväsentlig utsträckning. Även den kommunala sektorns och bostadssektorns upplåning steg såväl 1971 som 1972. Den statliga upplåningen betydligt mer än fördubblades och uppgick till 6 345 mkr 1972 medan kommunernas upplåning beräknas ha stigit med ca 200 mkr till 2 000 mkr, bostadssektorns med 900 mkr till 9 000 mkr och näringslivets, slutligen, med 1 300 mkr till 10 000 mkr.

Affärsbankernas »övriga» utlåning, som är mer utsatt för växlingar än annan kreditgivning steg till 4 200 mkr 1972 mot 3 400 mkr 1971 medan utestående krediter för denna kategori hade minskat, ehuru obetydligt, under 1970. I inledningsskedet till en lättare kreditmarknad utgjordes den dominerande delen av affärsbankernas långivning av kre-

diter till industriföretag, i överensstämmelse med då gällande riktlinjer för bankernas utlåningsverksamhet. Efterhand fick emellertid kreditgivningen en vidare spridning. De personliga krediterna ökade kraftigt medan utlåningen till industrin krympte i omfattning. Någon svårighet att erhålla lån förelåg dock inte för industriföretagen. Deras lånebehov tillgodosågs i växande utsträckning genom långfristig upplåning på kapitalmarknaden. Denna upplåning i förening med minskade lagerinvesteringar medgav en betydande likviditetsuppbyggnad och industrins efterfrågan på ytterligare bankkrediter torde därför ha avtagit.

Medan kreditmarknaden, som nämnts, totalt sett expanderade 1972, skedde en krympning av kapitalmarknadsplaceringarna, innefattande nettotillskott av obligationer och aktier samt utlåning från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar. Den minskning, som ägde rum, hänförde sig till obligationsplaceringar. Nedgången sammanhörde i första hand med utvecklingen för allmänna pensionsfonden, vars s. k. förplaceringar ökade kraftigt under 1971 för att sedan avvecklas i betydande omfattning under 1972. Utbudet från fonden (exklusive återlån) sjönk härigenom med nästan 1 000 mkr — från drygt 9 000 mkr 1971 till drygt 8 000 mkr — efter att ha stigit med 2 400 mkr från 1970 till 1971. Bostadsfinansieringen påverkades kraftigt av nedgången i placeringarna; nettoköpen av bostadsobligationer sjönk med 1 600 mkr från 1971 till 1972. Därtill bidrog också att affärsbankerna, som utan svårighet uppfyllde gällande likviditetskvoter, i tämligen begränsad omfattning arrangerade avlyft genom egna köp av hypoteksobligationer. Utestående bostadsbyggnadskrediter växte därför markant under 1972. Detta innebar dock icke några svårigheter för den löpande finansieringen av bostadsbyggandet. Liksom tidigare år slöts även för 1972 en överenskommelse mellan inrikesdepartementet och bankinstituten om denna finansiering.

De fyra senaste åren visar en stark kontrast mellan en period av restriktiv kreditpolitik — 1969 och första halvåret 1970 — och en period av utpräglad expansionistisk politik — 1971 och 1972. Andra halvåret 1970 utgör en övergångsperiod.

Under den restriktiva perioden bestämdes de kreditpolitiska åtgärdernas tidslokalisering och styrka i hög grad av omsorgen om betalningsbalansen och valutareserven. En kraftig valutaströmning satte in från och med november 1968, och den möjliggjordes av en mycket hög likviditet hos företagen och en snabb utlåningsexpansion hos affärsbankerna. Riksbanken sökte motverka utströmningen genom att i februari 1969 höja diskontot och tillämpa likviditetskvotslagen. Utlåningen visade sig emellertid okänslig för dessa åtgärder liksom för den allt svagare likviditeten i banksystemet och valutaströmningen fortsatte. I juli tillgrep riksbanken kraftiga medel — diskontot höjdes ytterligare, kassakvoter infördes, bankernas rätt till upplåning i riks-

banken begränsades och det angavs som riktpunkt att affärsbankernas utlåningsvolym (utom bostadsbyggnadskrediter) under andra halvåret skulle pressas ned till samma nivå som vid utgången av 1968. Samtidigt fördes en sträng statlig upplåningspolitik i likviditetsreducerande syfte. Den restriktiva linjen fortsattes under 1970 då begränsningen av affärsbankernas utlåning formaliserades genom det s. k. utlåningstaket.

Utan att i detalj följa alla de kanaler genom vilka den restriktiva kreditpolitiken verkade kan det konstateras att den hade en stark effekt på kreditgivningen och på likviditeten hos företag, kommuner och hushåll. Affärsbankernas utestående lån (exkl. bostadsbyggnadskrediter) minskades kraftigt under andra halvåret 1969 och, om hänsyn tas till de normala säsongvariationerna, även första halvåret 1970. Den totala kreditströmmen var visserligen positiv även under denna period, men reducerades starkt (se diagram F, s. 24, och J, s. 43). Effekterna på likviditetssituationen var även påtagliga. Penningmängdens tillväxt minskade starkt för att sedan från hösten 1969 och ett år framåt hela tiden ligga under 4 procent i årlig ökningstakt (se diagram A, s. 14).

Viktigare för bedömningen av kreditpolitiken är det faktum, att det eftersträfvade målet, att stoppa valutareservens nedgång, uppnåddes. De för kreditläget känsliga delarna av betalningsbalansen, de registrerade kapitalrörelserna och restposten, reagerade snabbt redan under tredje kvartalet 1969, och från slutet av 1969 visade de ett överskott som balanserade de fortsatta underskotten i bytesbalansen. Ur betalningsbalanssynpunkt kan det sägas att den hårda kreditpolitiken visade sig tillräcklig, men inte mer än tillräcklig.

Kreditpolitikens anpassning till betalningsbalansens krav innebar icke att den hade ogynnsamma effekter med hänsyn till den inhemska konjunktursituationen — någon konflikt mellan externa och interna mål förelåg icke. Den dämpande effekt som kredit- och likviditetsåtkomligheten hade på näringslivets investeringar under 1969 och sannolikt i något högre grad under 1970 gick, under den överhettning som då rådde, i rätt riktning. Kvantitativa begränsningar av detta slag skapar naturligtvis problem särskilt för företag i ett svagt finansieringsläge. Behovet av åtkomlighet av detta slag kan uppenbarligen mildras genom en mindre expansionistisk kreditpolitik i konjunkturavmattningarna och en fördelning mellan kreditpolitiska och finanspolitiska åtgärder som lägger mera av bördan på de sistnämnda. Svårigheterna härvidlag är emellertid uppenbara och det är signifikativt att åtgärder av typen utlåningstak under slutet av 1960-talet kom att spela en viktig roll inom penningpolitiken i de flesta västeuropeiska länder.

En annan svårighet är givetvis att tidsmässigt anpassa de kreditpolitiska åtgärderna, med den osäkerhet som erfarenhetsmässigt karakteriserar de samhällsekonomiska prognoserna. Under andra hälften av

1970 valde riksbanken att bibehålla de kvantitativa restriktionerna på bankernas utlåning men att samtidigt tillåta en likviditetsuppbyggnad hos bankerna och hos allmänheten. I själva verket ökade kreditströmmen till näringslivet påtagligt redan under denna period, och penningmängdens ökningstakt låg fr. o. m. fjärde kvartalet 1970 ånyo på en hög nivå (se diagrammen J och A).

Från början av 1971 har kreditpolitiken följt en klart expansiv linje, och inte heller nu har någon konflikt funnits mellan hänsyn till betalningsbalansen och den inhemska konjunktursituationen. Den totala kreditgivningen har stigit successivt upp till en högre nivå än 1968 och penningmängdens ökningstakt har tangerat de höga siffrorna från 1967—1968.

De två senaste åren har visat en stark uppbyggnad av valutareserven som varit synnerligen önskvärd. Den lättare kreditpolitiken i förening med andra ekonomisk-politiska åtgärder har bidragit till att stimulera efterfrågan för att dämpa återverkningarna på produktion och sysselsättning av den starka nedgången i hushållens konsumtionsbenägenhet och den svagare investeringsaktiviteten för bostadsbyggande och inom den kommunala sektorn. Det lätta kreditmarknadsläget har medfört att det knappast förelegat något hinder för att finansiera en ökad investeringsverksamhet och detta har varit en förutsättning för att näringslivets investeringar ökat trots konjunkturavmattningen.

Den fråga som riksbanken haft att bedöma under denna period har varit hur långt lättnaderna i kreditpolitiken skall drivas. Det är uppenbart att efter en viss punkt ytterligare räntesänkningar och likviditetspåspädningar har en mycket begränsad verkan på efterfrågan och att den dominerande effekten blir en fortsatt likviditetsuppbyggnad som vid en konjunkturuppgång försvårar genomförandet av en konjunktur-stabiliserande politik och framtvingar drastiska kreditpolitiska åtgärder. Målsättningen för riksbankens politik har därför varit att samtidigt som de finansiella hindren för investeringsverksamheten undanröjts undvika en excessiv ökning av likviditeten.

Kreditmarknaden

Den totala kreditgivningen fortsatte att växa i snabb takt under 1972 och likviditeten inom ekonomin ökade. Kreditexpansionen gällde i första hand bankernas utlåning. Allmänna pensionsfondens totala placeringar minskade och emissionerna av långfristiga obligationer avtog. På efterfrågesidan observeras främst den stora ökningen av statsupplåningen. Statens utgiftsoverskott mer än fördubblades och översteg 6 000 mkr. Näringslivets och kommunernas nettoupplåning var mycket stor till och med tredje kvartalet 1972. Därefter avtog den. För 1972 som helhet blev deras nettoupplåning dock större än 1971. Detta blev också fallet med bostadskreditgivningen.

Likviditeten inom ekonomin

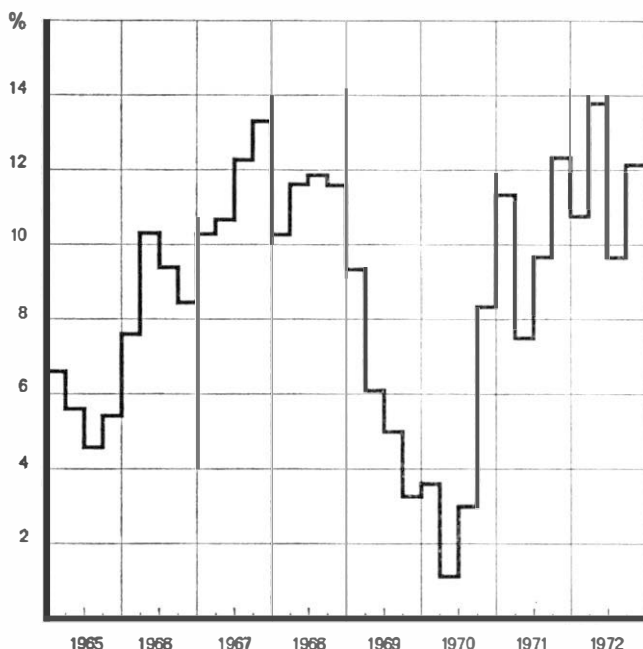
Utvecklingen hos några stora sektorer

Likviditeten ökade under 1972 för samtliga större sektorer utanför kreditinstituten. Den ökade sålunda för företagen, därvid mera för industri- än för handelsföretagen. Den ökade för kommunerna och den ökade för den stora övrigsektor, vartill hushållen hör. För de större och medelstora industri- och handelsföretagen visar tillgänglig statistik en tillväxt av kassa och banktillgodohavanden med 40 % från mitten av 1971 till mitten av 1972 samtidigt som dessa företags övriga kortfristiga penningplaceringar steg med 25 % och beviljade icke utnyttjade checkräkningskrediter med 34 %. För kommunerna ökade kassa och banktillgodohavanden med 9 % under samma tid. För den återstående delen av ekonomin, den avgjort största, var ökningen 11 %.

Likviditetstillväxten var som synes starkast inom företagssektorn. Efter likviditetsåtstramningen under den tidigare högkonjunkturen hade företagens likvida tillgångar börjat att växa under fjärde kvartalet 1970 och sedan fortsatt att växa i ökad takt. Från mitten av 1970 till mitten av 1971 ökade kassa och banktillgodohavanden för de större och medelstora industri- och handelsföretagen med 24 %. Som framgått blev ökningen under den därpå följande tolv månadersperioden avsevärt högre. För kommunerna började likviditetsökningen på ett förhållandevis sent stadium; minskningen av kommunernas likvida tillgångar, som varit betydande från mitten av 1969 till slutet av 1970, tonade visserligen av under 1971 men förbyttes i en ökning först under 1972. För ekonomin i övrigt, tagen som grupp, hade de likvida tillgångarna under högkonjunkturen aldrig minskat men väl fått en lägre tillväxttakt. Tillväxten började att öka vid mitten av 1970 men blev av betydande storlek först senare under året. Stegringstakten förblev sedan hög under 1971 och 1972.

Diagram A. Penningmängden

Förändring från kvartal till kvartal
Till årstakt uppräknade värden
Säsongrensade uppgifter

Anm. Penningmängden innefattar allmänhetens inlåning i bankinstituten (affärsbanker, sparbanker, postbanken och centralkassor för jordbrukskredit) samt allmänhetens innehav av sedlar och mynt.

År 1969 fick bankstatistiken en ny utformning och i samband härmed ändrades inlåningsbegreppet. Inlåningen från försäkringsinrättningarna m fl finansinstitut fördes över från »inlåning från allmänheten» till inlåning från »inhemska finansinstitut». Hos affärsbankerna minskade härigenom inlåningen från allmänheten med 1,9 %, hos sparbankerna med 1,0 %, hos postbanken med 0,0 % och hos centralkassorna för jordbrukskredit med 1,5 %. Inlåningen för tiden före omläggningen har njusterats med dessa procenttal.

Kvartalsuppgifterna för penningmängden har beräknats som medeltalet av uppgifterna för månadsslutet vid kvartalets ingång och för de tre månadssluten under kvartalet. I diagrammet redovisade procentuppgifter visar förändringen från ett kvartal till nästföljande kvartal, uppräknad till årstakt, d v s förändringsuppgifterna har multiplicerats med fyra.

Det var sålunda under hösten 1970 som likviditetsutvecklingen förändrades. För kommunerna nåddes då dock endast slutet på tillväxten av en pågående likviditetsförsvagning, för företagen avlöstes en likviditetsminskning med en stegring och för ekonomin i övrigt började en accelererad stegring. Likviditetsförbättringen fortsatte under 1971. Under 1972 blev den än mera markerad i fråga om såväl styrka som bredd.

Penningmängden

Ovannämnda sektors tillgodohavanden på inlåningsräkningar i olika

Tabell 1. Penningmängden

	Mkr		
	1970	1971	1972 (prel)
A. Penningmängden hos allmänheten, ökning	5 805	10 365	14 000
B. Tillskott genom:			
Valutareservens förändring	394	1 208	2 250
Statens utgiftsoverskott minus statens upplåning utanför bankerna	1 831	2 046	3 700
Riksbanken, diverse	—874	—346	—650
Bankernas utlåning till allmänheten	2 869	5 991	8 700
Bankernas nettoförvärv av hypoteks- obligationer	2 144	1 268	1 700
Bankerna, diverse	—559	198	—1 700
S u m m a	5 805	10 365	14 000

Anm. Penningmängdens ökning har i denna tabell beräknats som förändringen från årsslut till årsslut.

slag av bankinstitut samt innehav av sedlar och mynt har i diagram A sammanförts till en enhet, »penningmängden». Uppgifterna i diagrammet visar penningmängdens tillväxt från kvartal till kvartal, uppräknad till årstakt. Penningmängden för ett kvartal har beräknats som medeltalet av dess storlek vid kvartalets ingång och vid de tre under kvartalet infallande månadssluten. Uppgifterna är säsongrensade.

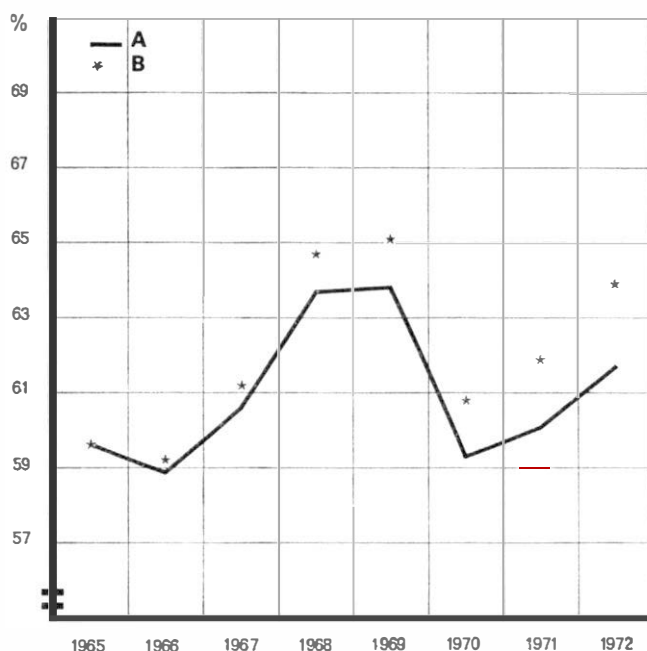
Under 1972 höll sig penningmängdens tillväxt i närheten av 12 % efter att ha varit ett par enheter lägre under 1971. Tillväxttakten har sedan fjärde kvartalet 1970 och fram genom den innevarande konjunkturavmattningen inte mera avsevärt skilt sig från den som förekom från och med andra kvartalet 1966 och fram genom den föregående avmattningsperioden.

Under högkonjunkturen 1969—1970 hade penningmängdens stegringstakt avtagit förhållandevis kraftigt. Nedgången hade börjat vid ingången av 1969. Den hade successivt fortgått under detta år — från en 9-procentig stegring under det första kvartalet till en 3 ½-procentig under det sista. Under andra kvartalet 1970 hade tillväxttakten temporärt blivit ännu lägre men under det tredje återgått till 3 ½-procentsnivån eller något däröver för att under fjärde kvartalet uppgå till 8 å 9 %. Under högkonjunkturens mera markerade åtstramningsperiod — de tre sista kvartalen av 1969 och de tre första av 1970 — hade penningmängden stigit med en genomsnittlig årstakt av 3 ¾ %. Penningmängden var, säsongrensad, 5,6 % större under tredje kvartalet 1970 än under första kvartalet 1969.

Ökningen i penningmängdens tillväxttakt, klart framträdande från och med fjärde kvartalet 1970, initierades av lättnader i penningpolitiken, bl. a. på så sätt att det växande statliga utgiftsoverskottet i mins-

Diagram B. Real likviditet

Kvoten mellan penningmängden och bruttonationalprodukten till löpande priser

A. Real likviditet, faktisk kvot

B. Real likviditet, med 1/2 % per år trendjusterad kvot.

kad utsträckning finansierades genom upplåning på marknaden utanför banksystemet. Valutareservens tillväxt, begynnande redan i juni 1970, utgjorde en annan faktor av betydelse för likviditetsökningen i och utanför bankerna. Den högre likviditeten hos bankerna i förening med friare utlåningsregler från och med ingången av 1971 följdes av en snabbt växande bankutlåning. Den dominerande delen av penningmängdens ökning 1971 och 1972 kom också, såsom framgår av tabell 1, att härröra från bankernas utlåning.

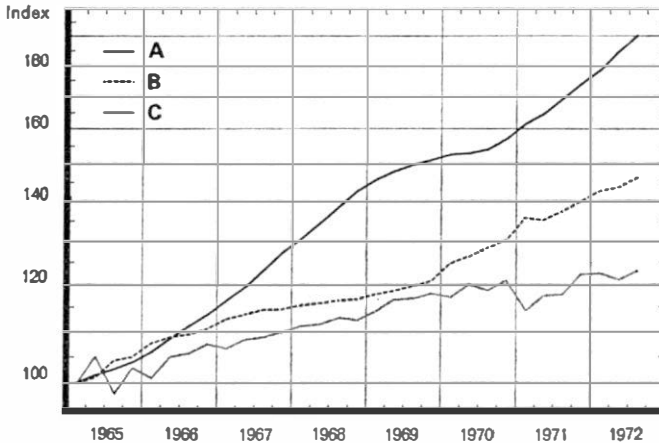
Den reala likviditeten

Sätts penningmängden i relation till bruttonationalprodukten i löpande priser, erhålls en kvot som brukar kallas real likviditet. I diagram B illustreras hur denna kvot utvecklats under tiden 1965—1972. Penningmängden för ett år utgör härvid medeltalet av värdena för denna vid månadssluten under loppet av året.

Den reala likviditeten har en långsiktigt fallande trend. Sedan 1930-talet har den avtagit med i genomsnitt omkring 1 % per år. Nedgången var dock snabbare från 1930-talet till 1950-talet än den varit senare. För att belysa trendfaktorers betydelse även vid förutsatt svagt fallande

Diagram C. Penningmängd, priser och volymmässig efterfrågan

Index: Första kvartalet 1965 = 100
Säsongrensade kvartalsuppgifter. Log. skala

A = Penningmängd
B = Priser
C = Totala investeringar och privat konsumtion

Anm. Endast den del av den interna efterfrågan för vilken kvartalsstatistik finns har tagits med i den volymmässiga efterfrågan, d. v. s. totala investeringar och privat konsumtion.

trend har en justering utförts av den reala likviditeten med $\frac{1}{2}$ % per år med 1965 som bas. Markeringar har gjorts i diagram B för de sålunda justerade kvoterna.

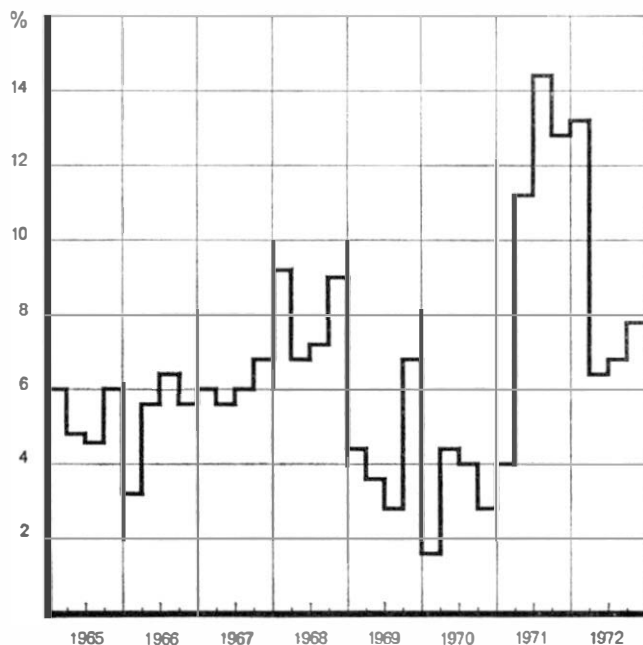
Som framgår av diagrammet var den reala likviditeten, såväl ojusterad som justerad, lägre under 1972 än under de mest likvida åren under den föregående avmattningsperioden. Det framgår även att den reala likviditeten under det strama året 1970 var något litet högre än under 1966, då enligt detta mätningssätt stramheten var som störst under den föregående högkonjunkturen.

Rörelsen uppåt för den reala likviditeten har således varit mindre under den innevarande konjunkturavmattningen än under den föregående, trots en lika snabb stegring av penningmängden och en något svagare volymmässig produktionsutveckling. Prisstegringstakten har nämligen varit betydligt större från 1970 och framåt än under 1967—1969 (diagram C).

Den reala likviditeten är emellertid liksom penningmängden ett mycket grovt mätinstrument på likviditetsutvecklingen inom ekonomin. Under 1969 och 1970 var t. ex. likviditetsläget med all sannolikhet mera pressat för en stor del av näringslivet än vad fallet var under den föregående högkonjunkturen, ehuru den reala likviditeten, kalkylerad för ekonomin som helhet, var högre — 1969 betydligt högre än 1965 och

Diagram D. Utelöpande sedelmängd

Förändring från kvartal till kvartal
Till årstakt uppräknade siffror
Säsongrensade uppgifter

1970 som nämnts något högre än 1966. Den förhållandevis lägre tillväxten av den reala likviditeten från 1970 till 1972 har i sin tur varit förenad med en mycket kraftig stegring av likviditeten inom näringslivet.

För att man skall få en någorlunda fullständig bild av likviditetsutvecklingen måste m. a. o. situationen i olika sektorer studeras. Viss information om utvecklingen inom några av dessa har inledningsvis lämnats. Ytterligare information om, förutom likviditetsutvecklingen, även finansieringsbehovet och kreditförsörjningen lämnas längre fram i detta kapitel för olika delar av ekonomin.

Bankerna*Riksbanken*

Riksbankens förvärv av svenska obligationer och skattkamarväxlar hade varit förhållandevis stora från hösten 1970 till slutet av 1971. Härigenom hade bankernas likviditet ökats och deras skuld till riksbanken minskats och efter hand avvecklats. Vid slutet av september 1970 hade bankernas skuld till riksbanken uppgått till inemot 2,5 miljarder kronor. Före utgången av 1971 var de skuldfria. Sedan denna

Tabell 2. Affärsbankernas nettoställning gentemot riksbanken

Mkr

	1968	1969	1970	1971	1972
Januari	—266	— 421	— 484	— 120	530
Februari	—307	— 515	— 979	— 496	534
Mars	—790	— 621	—1 076	— 483	557
April	—667	— 878	—1 223	— 498	554
Maj	—575	—1 757	—2 451	— 872	570
Juni	—641	—3 124	—2 966	—1 436	266
Juli	—561	—2 028	—1 506	— 217	564
Augusti	—670	—1 725	—1 475	120	562
September	—450	—1 316	— 890	— 65	583
Oktober	—196	—1 603	—1 397	17	577
November	—510	— 969	— 642	304	584
December	—848	— 880	— 574	541	614

Anm. Nettoställningen under en månad har beräknats som medeltal av de vid månadens fyra rapportdagar föreliggande differenserna mellan affärsbankernas tillgodohavanden på checkräkning i riksbanken och deras skuld till riksbanken för upptagna lån. I checkräkningstillgodohavandena ingår från augusti 1969 även medel inestående i enlighet med kassakvotslagets bestämmelser.

punkt nåtts, blev ökningen av den utelöpande sedelmängden och en motsvarande ökning av riksbankens valuta- och värdepappersinnehav det dominerande draget i riksbanksbalansens utveckling.

I samband med det snabbt växande totala valutainflödet under 1972 tilltog riksbankens förvärv av utländska valutor. Inströmningen av sådana till riksbanken efter den tidigare avtappningen hade begynt vid mitten av 1970 och sedan fortsatt under 1971. Den blev emellertid av särdeles stor omfattning 1972. Valutaförvärven kom för året som helhet att överstiga tillväxten i den utelöpande sedelmängden och det sammanlagda innehavet av skattkammarväxlar och svenska obligationer minskade.

Ökningen av den utelöpande sedelmängden hade varit mycket betydande från juni 1971 till årets slut och därefter en tid in på 1972, främst orsakad av att bankgarantin för checkar använda i detaljhandeln upphörde. Räknat på kvartalsbasis (säsongrensade medeltal per kvartal) blev stegringstakten av mera ordinär omfattning från första till andra kvartalet 1972 och från andra till tredje — omräknat i årstakt 6 à 7 % (diagram D). I slutet av november 1972 inträffade på nytt en betydande ökning i tillväxttakten i samband med utbetalningen av den osedvanligt stora skatteåterbäringen. Genomsnittligt under fjärde kvartalet var dock den utelöpande sedelmängden knappt 2 % större än under kvartalet dessförinnan, motsvarande en årstakt på ej fullt 8 %, allt enligt de säsongrensade uppgifterna. Vid årets slut var den utelöpande sedelmängden 9,6 % större än vid slutet av 1971, då den i sin tur var 12,2 % större än ett år tidigare.

Tabell 3. Förändringar i affärsbankernas och andra bankers likvida tillgångar

	Mkr		
	1970	1971	1972 (prel)
<i>Påverkande faktorer</i>			
1. Total valutareserv	394	1 208	2 251
2. Statens kassamässiga utgiftsöverskott	3 208	2 636	6 345
3. Statens upplåning utanför bankerna (ökning = —)	— 1 377	— 590	— 2 609
4. Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (ökning = —)	— 382	— 1 418	— 1 271
5. Investeringsfonder plac. i riksbanken (ökning = —)	— 177	199	4
6. Övriga riksbankstransaktioner	— 697	— 545	— 625
7. Summa 1—6 = 12 + 20	969	1 490	4 095
<i>Affärsbankernas likvida tillgångar</i>			
8. Korta nettofordringar på riksbanken	458	1 118	93
9. Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	— 197	— 44	1 333
10. Korta nettofordringar på utländska banker	170	— 156	105
11. Statsobligationer	— 640	1 261	533
12. Summa 8—11	— 209	2 179	2 064
13. Hypoteksobligationer	1 393	221	83
14. Korta nettofordringar på andra banker och övriga kreditinstitut	57	— 1 202	— 1 052
15. Summa 13—14	1 450	— 981	— 969
16. Summa 12+15	1 241	1 198	1 095
<i>Andra bankers likvida tillgångar</i>			
17. Korta nettofordringar på riksbanken	105	8	61
18. Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	1 179	— 1 001	1 510
19. Statsobligationer	— 106	304	460
20. Summa 17—19	1 178	— 689	2 031
21. Hypoteksobligationer	751	1 047	1 765
22. Korta nettofordringar på affärsbanker och övriga kreditinstitut	219	2 127	— 138
23. Summa 21—22	970	3 174	1 627
24. Summa 20+23	2 148	2 485	3 658

Anm. I »Andra banker» ingår sparbanker, postbanken och centralkassor för jordbrukskredit.

Affärsbankerna

Affärsbankernas kassaställning var under 1972 endast vid något enstaka tillfälle ansträngd och behov av upplåning i riksbanken förekom endast temporärt. Bankernas nettoställning gentemot riksbanken var sålunda med undantag för juni, som numera är den säsongmässigt stramaste månaden, nästan genomgående lika med bankernas checkräkningstillgodohavanden i riksbanken och höll sig genomsnittligt under årets olika månader, fortfarande med undantag för juni, såsom framgår av tabell 2, vid 500—600 mkr eller något över gällande kassavotskrav.

Sina likvida tillgångar höll bankerna till väsentlig del i riksgäldskontoret såsom skett under lång tid. Dagslånefordringarna hos riksgäldskontoret liksom även skattkamarväxelinnehavet varierade med likviditetslägets kortsiktiga svängningar. Sammanlagt låg dessa tillgångar vid något lägre nivå under loppet av 1972 än under loppet av 1971. Undantag utgjorde årets sista månader, då likviditeten i banksystemet blev speciellt hög.

Ett uttryck för att affärsbankerna uppfattat likviditetsläget som högt utgör deras fortgående placeringar av likvida medel i statsobligationer. Sedan november 1971 har staten emitterat kortfristiga sådana vid upprepade tillfällen, och affärsbankerna har förvärvat en stor del av de emitterade beloppen. Affärsbankernas nettoplaceringar i statsobligationer blev särskilt stora i början av detta skede för att sedan fortgå i en lägre takt. Under 1971 som helhet uppgick nettoförvärven till 1 261 mkr och under 1972 till 533 mkr (tabell 3, rad 11).

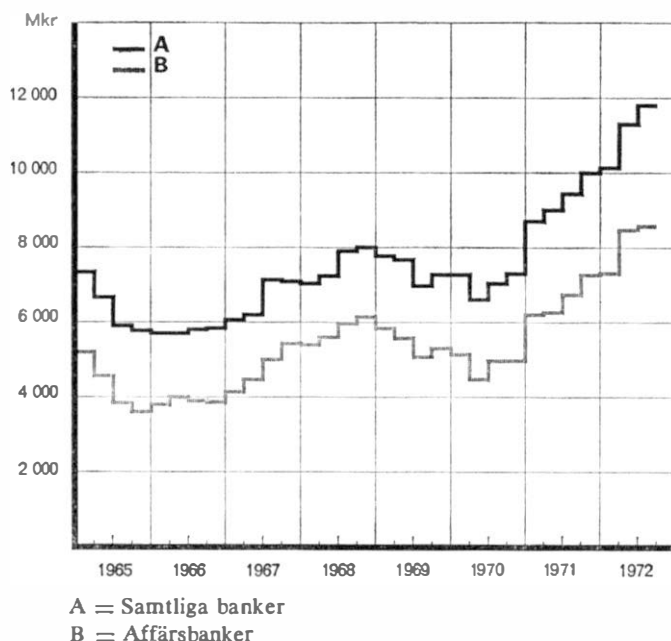
Likviditetsökningen under 1972 hos affärsbankerna tog sig endast i ringa mån uttryck i växande nettofordringar på utländska banker. Stegningen av dessa uppgick till 105 mkr efter likaledes smärre förändringar de båda föregående åren. Det kan förtjäna nämnas att endast en begränsad del av en banks utländska nettofordringar, motsvarande 1,5 % av bankens förbindelser, får räknas som likvid tillgång vid beräkning av bankens likviditetskvot. Emellertid har bankerna i stort sett utnyttjat de limiter för egna valutabehållningar, som fastställts enligt gällande valutahandelstillstånd.

Andra likvida tillgångar än fordringar på riksbanken, staten och utlandet, såsom kortfristiga fordringar på andra kreditinstitut, minskade under 1972 efter en likaledes betydande minskning under 1971. Till en del avspeglar minskningen av dessa nettofordringar sparbankernas växande inlåning i Sparbankernas Bank. Under 1972 förekom dock även en fordringsminskning gentemot allmänna pensionsfonden och under 1971 en fordringsminskning gentemot postbanken i samband med de stora tillfälliga kastningarna i likviditetsläget vid årsskiftena. Innehavet av hypoteksobligationer ökade under 1972 med 83 mkr, vilket liksom 1971 var ett osedvanligt litet belopp.

Alla bankers, således förutom affärsbankernas även sparbankernas, postbankens och centralkassornas, sammanlagda fordringar på riksbanken, staten och utländska banker är av särskilt intresse ur synvinkeln att de väsentligen är bestämda av utanför bankerna liggande faktorer (tabell 3, rad 7 och diagram E). Under innevarande konjunkturavmattning har dessa likvida tillgångar mer än fördubblats och översteg 15 000 mkr vid utgången av 1972. De fördelade sig då ganska precist med 10 000 mkr på affärsbankerna och 5 000 mkr på »Andra banker», av vilka postbanken svarade för det största beloppet.

Av de påverkande faktorerna är den totala valutareservens förändring,

Diagram E. Bankernas nettofordringar på staten, riksbanken och utlandet
Säsongrensade ställningsuppgifter

Anm. Innehavet per kvartal av ifrågavarande likvida tillgångar har beräknats som medeltalet av innehavet vid kvartalets ingång och vid de tre månads-sluten under kvartalet.

stadsbudgetens utveckling och statsupplåningens utformning dominerande och av störst intresse. Under 1972 växte valutareserven mer än 1971 och statens utgiftsoverskott ökade synnerligen kraftigt. Nettoplaceringarna av statspapper utanför banksystemet, som minskat i början av konjunkturavmattningen, tilltog. Riksgäldskontorets och riksbankens nettoförsäljning av långfristiga obligationer på den totala marknaden uppgick till 2 667 mkr mot 2 139 mkr föregående år. Härvid torde placeringar utanför banksystemet ha skett i större utsträckning 1972 än 1971. Dessa placeringar tillsammans med nettot av riksgäldskontorets transaktioner i kortfristiga statspapper med marknaden utanför bankerna och bankernas egna transaktioner med denna marknad i alla slag av statspapper resulterade i en nettoplacering av statspapper utanför banksystemet med 2 609 mkr efter att 1971 ha uppgått till endast 590 mkr. Dessa utgör de belopp varmed staten netto tog lånemarknaden utanför bankerna i anspråk under sistnämnda båda år.

De förhållandevis stora nettoplaceringarna av statspapper utanför banksystemet 1972 neutraliserade dock endast till en del den stora ökning av samtliga bankers nettofordringar på staten, riksbanken och utlandet, som härrörde från valutareservens starka tillväxt och det stora statliga

Tabell 4. Affärsbankernas likviditetskvoter

Likvida tillgångar i procent av skulder vid slutet av varje månad
Genomsnitt för samtliga banker

	1969	1970	1971	1972
Januari	29,5	34,1	38,6	37,0
Februari	29,4	34,3	38,3	35,7
Mars	31,8	31,9	38,3	36,3
April	29,9	32,4	38,9	35,4
Maj	26,3	29,7	36,0	34,7
Juni	25,7	32,0	35,0	33,5
Juli	29,8	34,5	37,7	35,5
Augusti	29,1	34,2	37,2	34,9
September	29,3	34,5	37,0	34,2
Oktober	32,4	35,9	38,2	35,4
November	32,8	35,6	38,3	35,4
December	35,0	37,8	38,2	37,2

utgiftsöverskottet. Viss neutralisering härutöver ägde rum bl. a. genom att allmänhetens innehav av sedlar ökade, vilket dock som visats skedde i mindre utsträckning 1972 än 1971. Ökningen av nämnda fordringar blev likväl för 1972 så stor som 4 095 mkr att jämföras med 1.490 mkr 1971. Ökningen 1972 gällde affärsbanker och »Andra banker» till ungefär lika stora delar efter att under konjunkturavmattningens tidigare skede i störst utsträckning ha gällt affärsbankerna.

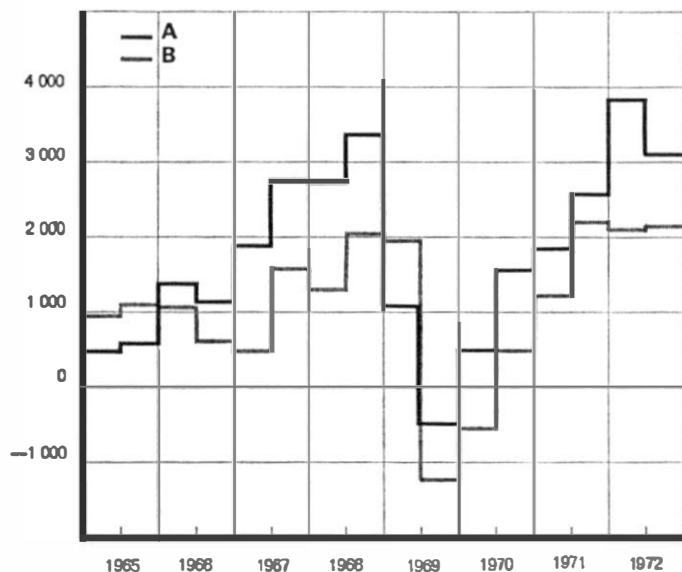
Affärsbankernas likviditetskvoter — förhållandet mellan likvida tillgångar och förpliktelser — var under flertalet månader 1972 något lägre än under motsvarande månader 1971, ofta ett par procentenheter (tabell 4). Den kraftiga stegringen av kvoterna, som skett under 1969 och 1970, åstadkommen främst genom återhållsamhet i utlåningen och förvärv av hypoteksobligationer, avtog under 1971 och förbyttes efter hand i en viss nedgång. Efter att ha uppnått en likviditetskvot som låg väl över den föreskrivna fann bankerna ej skäl att fortsätta att höja sin relativa likviditet. Inflytande medel användes för utlåning i samma takt, eller något mer, som för ökning av de likvida tillgångarna. Affärsbankerna var inte, vare sig under 1971 eller 1972, tvingade att öka sina likvida tillgångar genom förvärv av hypoteksobligationer för att fylla uppställda likviditetskrav.

Insättarbehållningen hos affärsbankerna växte mer 1972 än 1971. Efter det i inlåningsavseende svaga året 1969 blev inlåningsströmmen allt starkare (diagram F, säsongrensade uppgifter). Insättarbehållningen ökade under 1970, 1971 och 1972 med 2 078, 4 395 respektive 6 933 mkr. Av kvartalsredovisningen i tabell 5 framgår att det är andra kvartalet som i fråga om inlåningen är den svagaste perioden för bankerna. Det

Diagram F. Affärsbankernas inlåning och »övrig» utlåning

Nettoflöden per halvår

Säsongrensade uppgifter

A. Inlåning

B. »Övrig» utlåning

är också då, såsom nämnts, affärsbankernas likviditet säsongmässigt är som mest ansträngd.

Nettoflödet av krediter från affärsbankerna var betydligt större 1972 än 1971 (tabell 6). Nya bostadsbyggnadskrediter gavs i något större utsträckning 1972 (6 406 mkr) än 1971 (6 305 mkr). Avlyften blev däremot mindre på grund av allmänna pensionsfondens och affärsbankernas vikande placeringar i hypoteksobligationer. Avlyften utgjorde 4 533 mkr 1972 efter att ha uppgått till 5 906 mkr 1971.

Affärsbankernas s. k. övriga utlåning är i konjunktursammanhang av störst intresse. Under högkonjunktens intensiva tillväxt hösten 1969 och våren 1970 och därvid uppkommande knapphet på reala resurser och utströmning av utländska valutor ledde åtstramningspolitiken till att nyutlåningen minskade i sådan utsträckning att den blev mindre än återbetalningarna. Redan under hösten 1970 började emellertid utlåningen, korrigerad för säsongsvängningar, att stiga. Under 1971 tilltog långivningen i ännu högre grad och blev under dess andra halvår osedvanligt stor (diagram F). Detta starka kreditflöde blev bestående under större delen av 1972, och för året som helhet kom nettobeloppet för den övriga utlåningen att uppgå till 4 200 mkr (f. å. 3 418 mkr).

Tabell 5. Inlåningen hos bankerna

	Mkr					
Förändring i innestående belopp	Affärs- banker	Spar- banker	Postspar- banken	Post- girot	Central- kassor	T o t a l t
1970 1 kv.	1 379	1 906	579	- 803	63	3 124
2 kv.	-1 915	- 552	45	694	42	-1 687
3 kv.	387	278	43	- 846	99	- 39
4 kv.	2 197	- 472	- 25	1 978	346	4 024
Hela året	2 048	1 159	643	1 023	550	5 423
1971 1 kv.	2 146	2 616	890	-1 841	160	3 971
2 kv.	-1 378	- 298	111	910	39	- 616
3 kv.	1 617	721	367	- 578	219	2 346
4 kv.	2 010	44	49	784	359	3 246
Hela året	4 395	3 083	1 417	- 725	777	8 947
1972 1 kv.	3 422	2 631	706	- 310	96	6 545
2 kv.	- 674	- 336	52	575	75	- 308
3 kv.	1 863	967	233	- 717	164	2 510
4 kv.	2 322	63 ¹	- 77	1 343	360 ¹	4 011
Hela året	6 933	3 325 ¹	914	891	695 ¹	12 758
Ställning						
31/12 1972	54 426	37 063 ¹	11 322	5 954	6 220 ¹	114 985

¹ Preliminära siffror.

Under utlåningsexpansionens första skede gick lånen i första hand till industrin. Från november 1970 till november 1971 utgjorde nettoflödet av sådana lån 1 015 mkr; uppgiften avser industrikreditgivningen från bankföreningens medlemmar. Kreditgivningen till andra näringsgrenar var förhållandevis begränsad, och i fråga om de personliga krediterna var nytulåningen mindre än återbetalningarna. Under den därpå följande tolv månadersperioden förändrades mönstret. Nettoflödet av krediter till industrin avtog medan det tilltog för handel och servicenäringar liksom för samfärdslösning men i ännu högre grad för privatpersoner. Det investeringsbetonade utlåningsmönstret under konjunkturavmattningens första skede förbyttes sålunda i ett mera konsumtionsbetonat under dess senare. En utveckling av liknande karaktär har ägt rum även under tidigare konjunkturavmattningar.

Under den innevarande konjunkturavmattningen har affärsbankerna utlovat och kontrakterat krediter för olika låntagare i mycket stor omfattning och i långt högre grad än de utnyttjats. Enligt Svenska Bankföreningens kreditanalys ökade kontrakterade och därutöver utlovade krediter från januari 1971 till november 1972 med i det närmaste 6 miljarder kronor. Låntagarna, framför allt företagen, har sålunda i form av outnyttjade kontrakteringar och löften skaffat sig en hög likviditetsberedskap. Den starkt ökande inlåningen på räkningar med

Tabell 6. Affärsbankernas utlåning

Mkr

Nettobelopp	Bostadsbyggnads-krediter			Övrig utlåning			Totalt		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972	1970	1971	1972
1 kv.	109	— 647	290	1 077	955	1 942	1 186	308	2 232
2 kv.	— 338	149	582	— 745	1 212	1 131	— 1 083	1 361	1 713
3 kv.	128	81	350	— 110	773	1 100	18	854	1 450
4 kv.	855	816	650	— 289	478	27	566	1 294	677
Summa	754	399	1 872	— 67	3 418	4 200	687	3 817	6 072
Ställning									
31/12	7 050	7 449	9 321	27 810	31 228	35 427	34 860	38 676	44 748

särskilda villkor, främst avseende större poster, torde även vara uttryck för företagens växande likviditetsberedskap.

Sparbanker

Sparbankernas likviditet hade ökat mycket kraftigt 1971. Den fortsatte att öka 1972. Till ökningen av sparbankernas sekundära likviditet bidrog den i avsnittet om kreditpolitiken omnämnda transaktionen med Sparbankernas Inteckningsaktiebolag och stadshypotekskassan, bestående i ett överförande av långfristiga reverslån om 779 mkr till nämnda hypoteksinstitut och i samband därmed förvärv från sparbankernas sida av motsvarande belopp av hypoteksobligationer — 579 mkr emitterade av Sparbankernas Inteckningsaktiebolag och 200 mkr emitterade av stadshypotekskassan.

När systemet med likviditetskvoter infördes för sparbankerna vid ingången av 1972, var likviditetsläget för många sparbanker sådant, att den föreskrivna likviditetskvoten om 20 % inte på långt när uppfylldes. För att underlätta dess uppfyllande gavs Sparbankernas Inteckningsbolag och stadshypotekskassan tillstånd att lägga upp speciella obligationslån, på vilka endast sparbanker fick teckna. Likviden skulle användas för avlyft hos köpande sparbank av tidigare utlämnade bostadslån. Sparbank medgavs därvid rätt att köpa obligationer till högst ett belopp som, lagt till täljaren i den faktiska likviditetskvoten per ultimo 1971, skulle ha medfört att denna uppgick till 20 %. Varje sparbank bereddes således tillfälle till en transaktion av sådan storleksordning att banken ifråga skulle ha kunnat uppfylla minimikravet vid systemets införande.

Genom transaktioner i enlighet med dessa regler kom sparbankernas genomsnittliga likviditetskvot att öka med omkring 2 %. För hela året 1972 ökade denna emellertid med drygt dubbelt så mycket, innebärande en allmän kraftig likviditetsökning för sparbankerna. Vid årets slut uppfyllde på något undantag när samtliga större sparbanker antingen kravet på en likviditetskvot om minst 20 % eller en marginell kvot om 25 %, räknat för 1972 som helhet. Vid tillämpning av den marginella

kvoten fick obligationer från nyssnämnda specialemissioner inte räknas in i kvotens täljare.

Insättarbehållningen hade ökat mycket mer 1971 än 1970 eller med 3 100 mkr mot 1 200 mkr (tabell 5). En stor ökning följde på nytt under 1972 — uppskattningsvis omkring 3 300 mkr. Under andra kvartalet svarade utvecklingen 1972 ej fullt mot den som ägt rum under motsvarande tid 1971, men i övrigt blev nettoinflödet större 1972 än 1971.

Efter åtstramningen 1969 och 1970 tilltog sparbankernas nyutlåning i större utsträckning först mot slutet av 1971. Den förblev sedan av stor omfattning, och även om en lugnare utlåningstakt förmärktes mot slutet av 1972 blev nyutlåningen för detta år betydligt större än för 1971. Expansionen gällde också nettoutlåningen, därest ovan nämnda överföring av långfristiga lån till Sparbankernas Inteckningsaktiebolag och stadshypotekskassan hålls utanför bilden. Tas den med som avdragspost, vilket naturligtvis sker i sparbankernas bokslut, blir nettoutlåningen — ökningen av det utestående lånebeloppet — förhållandevis liten.

Postbanken

Även postbankens likviditet förbättrades 1972. Likviditetskravet om 27 %, infört vid ingången av 1972, uppfylldes under årets samtliga månader.

Insättarbehållningen i *postsparbanken* ökade under årets tre första kvartal i en lägre takt än som skett under motsvarande tid 1971 (tabell 5). Då var emellertid ökningen betydligt snabbare än under motsvarande tid 1970. För året som helhet växte insättarbehållningen med 900 mkr att jämföras med 1 400 mkr för 1971.

Medelsinströmningen i *postgirot* uppvisar en mycket ojämn utveckling. Under 1972 ägde en ökning av behållningarna rum. Så hade inte skett under 1971. Detta berodde emellertid på de kastningar i penningströmmarna som förekommit vid årsskiftet 1970—1971 i anslutning till höjningen av mervärdeskatten. Den ökning i transaktionsvolymen som skedde före skattens höjning ledde till en betydande ökning av behållningarna. Efter årsskiftet gick denna ökning tillbaka, och det var denna som negativt påverkade girobehållningarnas utveckling för helåret 1971. Under 1972 uppgick girobehållningarnas ökning till 900 mkr.

Postbankens totala placeringar, ingående i »Andra banker» i tabell 16, påverkades självfallet av ovan beskrivna variation i medelsinströmningen hos postgirot. Utslaget kom på skattkammarväxlar och korttidslån med starkt växande belopp 1970 och minskande 1971. Den allmänna likviditetsökningen mot slutet av 1972 ledde till nya relativt stora kortfristiga placeringar. De fasta placeringarna, som varit ungefär lika stora 1971 som 1970, utgörande drygt 650 mkr, blev större 1972 och kan för detta år beräknas ha uppgått till 1 400 mkr.

Tabell 7. Bankernas utlåning samt förvärv av obligationer och förlagsbevis

Nettobelopp

	Mkr				
	1968	1969	1970	1971	1972 (prel)
Affärsbanker	6 331	2 712	1 510	5 253	6 700
Sparbanker	2 658	2 461	1 690	2 231	2 900
Postbanken	680	718	682	651	1 400
Centralkassor för jordbrukskredit	420	373	395	629	700
Summa	10 089	6 264	4 277	8 764	11 700

Anm. Från summabeloppen i tabell 16 har för olika slag av banker dragits placeringarna i skattkamarväxlar och dagslån.

Centralkassorna för jordbrukskredit

För centralkassorna för jordbrukskredit var likviditetsutvecklingen 1972 ogynnsammare än för övriga kreditinstitut. Insättarbehållningen växte i en lägre takt än som skett under 1971. Tillväxten var sålunda svagare under årets tre första kvartal tillsammans än under motsvarande tid året innan, och ökningen för året som helhet blev något mindre 1972 (700 mkr) än 1971 (777 mkr). Dock är att märka att inlåningen hade utvecklats mycket gynnsamt under 1971. Vid jämförelse med tidigare år framstår insättarbehållningens tillväxt under 1972 som relativt god.

Centralkassornas utlåning var större 1972 (680 mkr) än 1971 (589 mkr). Detta i förening med den något vikande inlåningstakten gav utslag i utvecklingen av centralkassornas likviditetskvot. Vid årets ingång uppgick deras genomsnittliga kvot till 20,4 %, sålunda överstigande det för dessa institut gällande kravet om minst 20 %. Kvoten föll redan i februari under den rekommenderade nivån och låg kvar där ännu vid utgången av november. Under december ökade deras likviditet.

Bankernas utlåning samt placeringar i obligationer — en summering

Som framgått har för olika slag av banker den totala kreditgivningen, redovisad årsvis, starkt påverkats av tillfälliga medelsströmmar kring årsskiftena. Framför allt har postbanken och affärsbankerna fått känna av dessa kastningar i medelsflödet. Deras allra kortaste placeringar, d. v. s. de i dagslån och skattkamarväxlar, har härvid kommit att variera mycket starkt. För att få en bild av utvecklingen dessa förutan har i tabell 7 de mera stabila posterna, utlåning och förvärv av obligationer och förlagsbevis, sammanställts. För bankerna sammantaget avtog dessa placeringar under högkonjunkturåren 1969 och 1970 och tilltog under avmattningsåren 1971 och 1972. Tydligast framträdande är denna utveckling hos affärsbankerna.

Kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna

Kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna svarar i stor utsträckning för den långfristiga utlåningen till kommunerna, bostadssektorn och näringslivet. De ombesörjer sin kapitalanskaffning till en del genom att upptaga reverslån i andra kreditinstitut. För ett stort antal av dem sker det dock främst genom emission av obligationer.

Kreditaktiebolagens och hypoteksinrättningarnas kreditförmedling har sedan ingången av 1960-talet fått en allt större omfattning. Detta sammanhänger med allmänna pensionsfondens tillkomst och tillväxt. Denna fond har nämligen alltmer kommit att utgöra deras främsta finansieringskälla både som obligationsförvärvare och reverslånggivare. I expansionen av institutens kreditförmedling har emellertid tillfälliga avbrott förekommit.

Kommuninstituten

Såväl *Kommunkredit AB* som *Kommunlåneinstitutet AB* emitterade obligationer till större belopp 1972 än 1971. Sammanlagt uppgick emissionerna till 229 mkr 1972 att jämföras med 189 mkr 1971. Härutöver anskaffades medel i icke ringa utsträckning på andra lånemarknader. Denna upplåning inbringade under 1972 nära 200 mkr efter att under 1971 knappast ha givit något netto. Nya lån gavs i kraftigt ökad utsträckning. De uppgick till 369 mkr 1972 mot 170 mkr 1971. Fördelad på institut redovisas nettoutlåningen i tabell 8. Som synes har nedgången 1970 från 1968 och 1969 års höga nivå långt mer än återhämtats. Ökningen 1972 gällde dock till ej ringa del korta lån.

Bostadsinstituten

Bostadsinstitutens låneförmedling avtog 1972. Svårigheter att placera hypoteksobligationer ledde till att fjolårets emissionsbelopp om 6 909 mkr inte på långt när uppnåddes 1972. Beloppet uppgick endast till 5 657 mkr, exklusive tidigare omnämnda specialemissioner för avlyft av äldre lån hos sparbankerna. Emissionerna av reguljärt slag tillsammans med viss annan upplåning, såväl kort- som långfristig, möjliggjorde en nytulning om 8 000 mkr att jämföras med 8 859 mkr 1971. Nettoutlåningen uppgick endast till 5 600 mkr. Under 1971 hade denna uppgått till 7 278 mkr.

I här redovisade uppgifter om bostadsinstitutens upp- och utlåning ingår även den låneförmedling, som instituten bedriver avseende annan verksamhet än nyproduktion av bostäder, såsom finansiering av affärs- och kontorshus. Av institutens nytulning får högst 10 % användas för dessa ändamål.

Institut för näringslivets finansiering

Investeringsbanken, som under sina fyra à fem första verksamhetsår finansierade sin utlåning med från staten erhållet aktiekapital, företog

Tabell 8. Kreditaktiebolagens och hypoteksinrättningarnas utlåning

	Nettobelopp					Mkr
	1968	1969	1970	1971	1972 (prel)	
<i>Kommunlåneinstitut</i>						
Kommunkredit	102	137	37	39	203	
Kommunlåneinstitutet	147	93	— 12	90	111	
S u m m a	249	230	25	129	314	
<i>Bostadsinstitut</i>						
Stadshypotekskassan	2 562	3 699	3 502	4 282	2 701	
Kreditaktiebolag för bostadsfinansiering	2 375	3 834	2 945	2 996	2 870	
S u m m a	4 937	7 533	6 447	7 278	5 571	
<i>Företagsinstitut</i>						
Investeringsbanken	29	141	364	428	566	
Industrikredit och Företagskredit	256	221	413	479	431	
Exportkredit	63	215	229	256	79	
Lantbrukskredit	134	68	100	129	150	
Allmänna hypoteksbanken	173	170	136	206	173	
Skeppshypotekskassor	133	66	64	75	99	
S u m m a	788	881	1 306	1 573	1 498	
T o t a l t	5 974	8 644	7 778	8 980	7 383	

Anm. Uppgifterna för bostadsinstitutet avser inte enbart långfristig finansiering av bostadsbyggandet utan även den utlåning som går till andra ändamål, såsom kontors- och affärshusbyggen. Högst 10 % av nyutlåningen får utnyttjas härför. Bostadsinstitutet lämnar även i viss utsträckning byggnadskreditiv. Ökningen av det utestående beloppet av sådana ingår likaså i här redovisade uppgifter för institutets utlåning.

under 1972 en icke obetydlig upplåning. Banken emitterade för första gången lån i utlandet — ett på 100 miljoner DM och två på vardera 15 miljoner dollar. Ett av dollarlånen emitterades mycket sent under året och för detta inflyter valutan först under 1973. Upplåningen utomlands användes såväl för finansiering av inhemsk investeringsverksamhet som för exportfinansiering.

Bankens långfristiga upplåning på den svenska kapitalmarknaden uppgick 1972 till 150 mkr. Under tidigare år hade några långfristiga lån icke upptagits men väl vissa kortfristiga.

Banken lämnade under 1972 ut nya lån till ett belopp av 653 mkr mot 537 mkr 1971. Nettoutlåningen uppgick till 566 mkr. Detta var mer än under 1971 då den utgjorde 428 mkr.

En relativt betydande ökning av nyutlåningen från *Industrikredit AB* och *Företagskredit AB* åstadkoms under 1970 med start redan under första halvåret. Utlåningen blev därefter förhållandevis omfattande. Under 1971 och 1972 lämnade instituten sammanlagt lån till ett belopp av 599 mkr respektive 575 mkr. Nettoutlåningen uppgick till 479 mkr respektive 431 mkr. Upplåningen företogs i allt väsentligt i allmänna pensionsfonden.

Exportkredit AB lämnade under 1972 nya lån till ett belopp av 356 mkr (f. å. 481 mkr). Amorteringar och återbetalningar av lån var osedvanligt stora och nettoutlåningen blev endast 79 mkr, vilket betydligt understeg nettoutlåningen 1971 uppgående till 256 mkr. Efter en betydande ökning från 1968 till 1969 hade såväl ny- som nettoutlåningen varit av stor omfattning till och med 1971.

Utlämnade lån från *Lantbruksnäringsarnas Primärkredit AB* och *Sekundärkredit AB*, främst avseende finansiering av jordbrukets förädlingsindustrier, uppgick 1972 sammanlagt till 191 mkr (f. å. 165 mkr). Nettoutlåningen utgjorde 150 mkr (f. å. 129 mkr). Efter nedgången i utlåningen 1969 har en successiv tillväxt fortgått och den omfattande nettoutlåningen från dessa institut under 1968 nu överskridits.

Hypoteksbankens nyutlåning, i allt väsentligt avseende jordbrukets långfristiga finansiering, uppgick 1972 till 218 mkr (f. å. 251 mkr). Nettoutlåningen utgjorde 173 mkr — i stort sett samma belopp som före 1970 års minskning och 1971 års kraftiga ökning. Banken emitterade obligationer till ett belopp av 201 mkr (f. å. 204 mkr).

Svenska Skeppshypotekskassan och *Skeppsfartens Sekundärlånekassa* gav under 1972 nya lån till ett belopp av 163 mkr (f. å. 131 mkr). Netto-utlåningen utgjorde 99 mkr (f. å. 75 mkr). Obligationer emitterades till ett belopp av 143 mkr. År 1971 uppgick emissionerna till 123 mkr.

Kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna för näringslivets långfristiga kreditförsörjning åstadkom under 1972 sammanlagt en nyutlåning om 2 166 mkr och en nettoutlåning om 1 498 mkr. Under 1971 hade de nya lånen och nettoutlåningen uppgått till 2 184 mkr respektive 1 573 mkr. Jämfört med beloppen under senare delen av 1960-talet innebär detta en väsentlig ökning. Åren 1968 och 1969 uppgick nettoutlåningen till 800 å 900 mkr. Under senare delen av 1970 fick utlåningen från dessa institut ökad fart.

Försäkrings- och pensionsinrättningar

Försäkringsbolagen

Sakförsäkringsbolagens såväl utgifter som inkomster har ökat i snabb takt. Försäkringsfallen drog under de tre första kvartalen en kostnad om ca 1 450 mkr. Under motsvarande tid 1971 uppgick de till 1 380 mkr. Premieintäkterna ökade emellertid ännu mera och uppgick under nämnda kvartal 1972 till 2 400 mkr mot 2 000 mkr ett år tidigare. Det växande inkomstöverskottet följdes av ökade placeringar på kapitalmarknaden av dessa institut. För nämnda period 1972 uppgick de till 600 mkr — ett år tidigare till 300 mkr.

Livbolagens försäkringsutbetalningar och premieintäkter gav, så långt 1972 f. n. kan överblickas, ett större inkomstöverskott 1972 än 1971. Kapitalavkastningen fortsatte att växa och placeringsbehovet ökade.

Bolagens placeringar på kapitalmarknaden uppgick under de tre första kvartalen 1972 till 1 400 mkr att jämföras med 1 200 mkr under motsvarande tid 1971.

Försäkringsbolagens sammanlagda placeringar under de tre första kvartalen uppgick således till 2 000 mkr. Deras inkomstöverskott är emellertid vanligtvis störst under årets fjärde kvartal och totalt för året kan bolagens placeringar beräknas ha uppgått till 3 200 mkr.

Placeringsmönstret för försäkringsbolagen blev enligt vad hittills föreliggande uppgifter visar i stort sett detsamma 1972 som 1971. Jämfört med 1970, då reverslångivningen med näringslivet som främste mottagare ökade, blev placeringarna i obligationer, framför allt bostadsobligationer, förhållandevis stora 1972 liksom de blivit 1971. Fördelningen av försäkringsbolagens totala placeringar på låntagargrupper framgår i stort av tabell 16, »Enskilda försäkringsinrättningar». Försäkringsbolagen dominerar helt denna grupp av placerare.

Sveriges Kommunalanställdas Pensionskassa

Till de enskilda försäkringsinrättningarna förs vanligen även de kommunalanställdas pensionskassa. Denna kassas utlåning, som traditionellt i allt väsentligt går till kommunerna och som förr var en betydande finansieringskälla för dessa, har under en följd av år varit förhållandevis liten. Nyutlåningen har hållit sig något över 50 mkr och nettoutlåningen något under.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket redovisas i kreditmarknadssammanställningar vanligen bland de offentliga försäkringsinrättningarna, vilka eljest helt domineras av allmänna pensionsfonden. Riksförsäkringsverkets nettoplaceringar per år är ej särdeles omfattande. De har dock vuxit under en följd av år. Under 1972 uppgick de sålunda till 154 mkr att jämföras med 50 à 80 mkr under de senaste åren av 1960-talet. Placeringarna tog på vanligt sätt främst formen av reverslån till kommunerna samt förvärv av kommunobligationer.

Allmänna pensionsfonden

Allmänna pensionsfondens fondökning var betydligt större 1972 än 1971. Placeringarna på kapitalmarknaden avtog likväl.

Fondökningen utvecklades relativt rätlinjigt under nyssnämnda år; den var 1 232 mkr större 1971 än 1970 och 1 278 mkr större 1972 än 1971. Fondökningen uppgick nämligen under åren 1970, 1971 och 1972, såsom framgår av tabell 9, till 7 075, 8 307 respektive 9 585 mkr. Placeringsutvecklingen blev helt annorlunda. Stegringen av nettoplaceringarna från 1970 till 1971 med drygt 2 400 mkr följdes under 1972 av en minskning med omkring 1 000 mkr. Nettoplaceringarna under

Tabell 9. *Allmänna pensionsfonden*
Nettobelopp

	Mkr		
	1970	1971	1972
Fondökning	7 075	8 307	9 585
Upplåning	125	1 163	— 968
Summa	7 200	9 470	8 617
Placeringar (nom. v.)	6 607	9 036	8 061
Återlån	441	277	352
Diverse ¹	152	157	204
Summa	7 200	9 470	8 617

¹ Kassa och banktillgodohavanden samt räntefordringar, differens mellan nominellt och bokfört värde m m.

ifrågavarande tre år blev nämligen 6 607, 9 036 respektive 8 061 mkr. Under andra halvåret 1972 hade nettoplaceringarna börjat överstiga fondökningen. De gjorde detta i än högre grad 1971. Under 1972 blev nettoplaceringarna betydligt mindre än fondökningen.

De stora placeringarna mot slutet av 1970 och under 1971 utöver fondökningen åstadkoms genom omfattande kortfristig upplåning i andra kreditinstitut. Mot slutet av 1970 hade läget på kreditmarknaden lättat. Upplåningsmöjligheterna ökade, den korta räntan var ej speciellt hög och en förväntan om nedgång av den långa räntan började växa fram. Detta mönster blev än tydligare under 1971. Allmänna pensionsfondens kortfristiga lånefinansiering av sina placeringar tilltog då. År 1972 kännetecknades visserligen av en lätt kreditmarknad och låga korta räntor — ofta lägre än under 1971. Förväntan om sänkning av den långa räntan — utöver den sänkning som skett i september 1971 — upphörde emellertid. Allmänna pensionsfondens kortfristiga kreditanskaffning för finansiering av nya långfristiga placeringar upphörde likaså. I stället användes en del av inflytande avgifter och andra inkomster till nedbetalning av tidigare ackumulerad kortfristig skuld gentemot andra kreditinstitut. Detta förklarar allmänna pensionsfondens lägre nettoplaceringar 1972 än 1971 och därmed också den svaga utvecklingen av kapitalmarknaden 1972.

Den snabba expansionen av allmänna pensionsfondens placeringar från och med senare delen av 1970 och fram till slutet av 1971 kom i hög grad näringslivet till godo. Placeringarna i industriobligationer och långivningen till företagsinstituten ökade påtagligt. Också under 1972 gick en förhållandevis stor andel till näringslivet, även om det absoluta beloppet då avtog i samband med allmänna pensionsfondens totalt vikande placeringar (tabell 16, »Offentliga försäkringsinrättningar»). För-

Tabell 10. Obligations- och förlagslåneemissioner

Låntagare	Tecknade belopp				
	1968	1969	1970	1971	1972
Staten	4 150 ^a	3 989 ^a	1 997 ^a	3 890 ^a	5 196 ¹¹
Korta obligationer	1 300	—	—	1 100	2 025
Långa obligationer	2 075	3 400	1 600	2 600	2 050
Premieobligationer	450 ¹	284 ^a	397 ^a	190 ^a	580 ¹¹
Sparobligationer	325	305	—	—	541
Hypoteksinstitut	5 666	8 001 ^a	7 292 ^{a, 7}	7 425 ^{a, 10}	6 230 ^{12, 13}
Bostadsinstitut	5 024	7 539 ^a	6 993 ^a	6 909 ^a	5 657 ^{12, 13}
Kommuninstitut	277	184	43	189	229
Övriga	365	278	256 ⁷	327 ¹⁰	344
Övriga låntagare	1 786 ^a	1 033	1 035	2 160	2 078
Industrier	1 381	728	730	1 760	1 553
Kommuner	315 ^a	305	295	400	470
Banker	40	—	10	—	55
Utlandet	50	—	—	—	—
Summa	11 602	13 023	10 324	13 475	13 504
Långfristiga ränte- löpande obligationer	9 527	12 434	9 927	12 185	10 358

Dessutom konvertering ¹⁾ 100 mkr, ²⁾ 70 mkr, ³⁾ 166 mkr, ⁴⁾ 292 mkr, ⁵⁾ 278 mkr, ⁶⁾ 510 mkr, ⁷⁾ 5 mkr, ⁸⁾ 110 mkr, ⁹⁾ 265 mkr, ¹⁰⁾ 20 mkr, ¹¹⁾ 320 mkr, ¹²⁾ 700 mkr.

Dessutom speciell emission ¹³⁾ 779 mkr.

Anm. Sifferuppgifterna avser belopp, varom under respektive år avtal om försäljning träffats (tecknade belopp). I fall då teckningsperioden sträckt sig över ett årsskifte kan i beloppen även ingå under ett tidigare år daterade lån.

värven av hypoteksobligationer minskade betydligt, den totala kreditgivningen till kommunerna avtog i någon mån, medan placeringarna i statsobligationer ökade väsentligt. Fördelningen av allmänna pensionsfondens placeringar 1972 blev: näringslivet 31 % (lika med föregående år), bostadssektorn 37 % (f. å. 51 %), kommunerna 8 % (lika med föregående år) och staten 24 % (f. å. 10 %).

Obligationsmarknaden

I det föregående har nämnts att bostadsinstitutet under 1972 emitterat obligationer i mindre utsträckning än under de närmast föregående åren. För kommuninstitut och kommuner ökade emissionerna i viss mån, medan de för företagen avtog något efter den kraftiga ökningen 1971 (tabell 10). Statens kortfristiga emissioner ökade medan de långfristiga minskade; de senaste utgjorde 2 050 mkr efter att 1971 ha uppgått till 2 600 mkr. De speciella slag av obligationer, som spar- och premieobligationer utgör, emitterades i ökad utsträckning. Av den totalt

Tabell 11. Obligationsmarknaden

Nettobelopp

Mkr

Långgivare	Låntagare				Summa
	Staten	Kommuner	Bo-städer	Närings-liv	
1971					
Riksbanken	345	—	—	53	398
Affärsbanker	1 121	105	197	46	1 469
Andra banker	364	— 14	935	111	1 396
Enskilda försäkrings-inrättningar	— 88	77	1 442	281	1 712
Offentliga försäkrings-inrättningar	953	233	4 122	2 054	7 362
Allmänheten	— 35	5	45	— 115	— 100
Summa	2 660	406	6 741	2 430	12 237
varav:					
Kortfristiga obligationer	93	—	—	— 16	77
Långfristiga obligationer	2 567	406	6 741	2 446	12 160
1972 (prel)					
Riksbanken	925	0	—	0	925
Affärsbanker	350	0	75	100	525
Andra banker	450	0	1 700	100	2 250
Enskilda försäkrings-inrättningar	100	200	1 650	250	2 200
Offentliga försäkrings-inrättningar	1 950	275	2 700	1 650	6 575
Allmänheten	775	50	100	50	975
Summa	4 550	525	6 225	2 150	13 450
varav:					
Kortfristiga obligationer	2 025	—	—	— 25	2 000
Långfristiga obligationer	2 525	525	6 225	2 175	11 450

Anm. Specialemissionerna av Sparbankernas Inteckningsbolag och stadshypotekskassan år 1972 om 779 mkr, förvärvade av sparbankerna, ingår i denna tabell. Premieobligationer men ej sparobligationer har tagits med och lagts bland långfristiga obligationer.

vikande marknaden för vanliga långfristiga obligationslån tog bostadssektorn och staten i anspråk en avtagande andel och näringslivet och kommunerna en växande.

Ovannämnda uppgifter gäller på emissioner tecknade belopp och inkluderar ej tidigare omnämnda specialemissioner av bostadsobligationer. Inkluderas dessa och görs beräkningarna i inbetalda belopp med avdrag för amorteringar och inlösen, såsom skett i tabell 11, blir skillnaden mellan obligationsmarknadens utveckling 1972 och dess utveckling 1971 mindre. Lägre tal för medelsanskaffningen genom emission av långfristiga obligationer noteras likväl, dels totalt dels för sektorerna bo-

städer och näringsliv samt i någon mån för staten. För kommunerna ägde en viss ökning rum.

Av det föregående har framgått att affärsbankernas placeringar i hypoteksobligationer avtagit, likaså allmänna pensionsfondens. Andra banker, främst postbanken och sparbankerna, liksom även de enskilda försäkringsinrättningarna förvärvade å andra sidan en förhållandevis stor andel hypoteksobligationer. Även totalt gjorde sistnämnda banker och försäkringsinrättningar jämförelsevis stora nettoplaceringar i obligationer 1972, medan affärsbankerna och de offentliga försäkringsinrättningarna minskade sina. Riksbanken ökade sina förvärv, och för allmänheten förbyttes en nettoförsäljning 1971 i ej obetydliga nettoförvärv 1972. Allmänhetens förvärv gällde i stor utsträckning premieobligationer.

Kapitalmarknaden — en summering av vissa långfristiga placeringar

Det är förenat med både principiella och praktiska svårigheter att från den totala kreditmarknaden avgränsa vad som bör kallas kapitalmarknaden. I tabell 12 har aktier och långfristiga obligationer sammanförts med utlåningen från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar såväl till realsektorerna som till kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna, allt räknat netto. Kreditaktiebolagens och hypoteksinrättningarnas låneförmedling kommer härvid med genom dessa instituts upplåning på den svenska obligationsmarknaden och i försäkrings- och pensionsinrättningarna. En sådan avgränsning av kapitalmarknaden ger vid handen, att kapitalmarknadsplaceringarna, som kraftigt ökat från 1970 till 1971, blev lägre 1972 än 1971. Minskningen hänförde sig, som tidigare framgått, till obligationerna. Tillväxten av låntagningen på kapitalmarknaden från 1970 till 1971 gällde i stor utsträckning näringslivet. Den minskning, som sedan ägt rum, hänförde sig främst till bostadsfinansieringen. Den relativa fördelningen av det vikande totalbeloppet blev dock i stort sett densamma 1972 som 1971: staten 17 % (f. å. 17 %), kommunerna 7 % (f. å. 7 %), bostadssektorn 44 % (f. å. 45 %) och näringslivet 32 % (f. å. 31 %).

Utvecklingen hos olika låntagargrupper

Staten

Statens budgetunderskott som, räknat per kalenderår, successivt minskat under de tre föregående åren, ökade mycket kraftigt 1972 och uppgick till 6 345 mkr, d. v. s. det mer än fördubblades jämfört med 1971 (tabell 13). Detta rekordstora utgiftsoverskott berodde dels på en relativt låg stegring av inkomsterna, sammanhängande med i början av 1971 sänkta skatteskalor och fortlöpande svag inkomst- och omsättningsutveckling i landet, dels på en i konjunkturstimulerande syfte vid-

Tabell 12. Kapitalmarknaden

Nettobelopp

Mkr

Placeringsform	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bo-städer	Näringsliv	Summa
<i>1970</i>					
Långfristiga obligationer	1 629	185	5 599	1 355	8 768
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	—	584	337	1 430	2 351
Aktier	—	—	—	448	448
Summa	1 629	769	5 936	3 233	11 567
<i>1971</i>					
Långfristiga obligationer	2 567	406	6 741	2 446	12 160
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	—	653	311	1 726	2 690
Aktier	—	—	—	687	687
Summa	2 567	1 059	7 052	4 859	15 537
<i>1972 (prel)</i>					
Långfristiga obligationer	2 525	525	6 225	2 175	11 450
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	—	575	300	1 725	2 600
Aktier	—	—	—	900	900
Summa	2 525	1 100	6 525	4 800	14 950

Anm. Enskilda och offentliga försäkringsinrättningars reverslån innefattar såväl de som lämnats direkt till de olika realektorerna som till specialinstituten för dessa sektorer. Långfristiga obligationer har beräknats på samma sätt som i tabell 11.

tagen utgiftsexpansion. Härtill kom att utbetalningarna av den överskjutande skatten blev osedvanligt stora 1972 till följd av ett högt preliminärskatteuttag 1971. Under november—december 1972 utbetalades således överskjutande skatt om drygt 4,3 miljarder kronor mot 2,8 miljarder kronor under 1971.

Statens utgiftsöverskott uppvisar mycket stora förändringar av både tillfällig karaktär och säsongkaraktär. De tillfälliga kastningarna har många orsaker. Av störst betydelse har härvid varit omläggningar i systemet för skatteuppbörd, förändringar i direkt och indirekt beskattning med olika uppbördsperioder, förskjutningar mellan november och december av utbetalningar av överskjutande skatt samt storleken av denna skatt liksom förläggningen av diverse ut- och inbetalningar före eller efter slutet av ett budget- eller kalenderår.

Tabell 13. Statens upplåning

	Nettobelopp				
	1968	1969	1970	1971	1972
Skattkamarväxlar och korttidslån	964	1 908	1 922	– 36	1 779
Korta obligationer	37	–1 067	–900	93	2 025
Långa obligationer	1 665	2 574	1 265	2 457	2 037
Premieobligationer	450	200	364	110	500
Sparobligationer ¹	221	276	193	56	150
Övrigt	33	– 95	364	– 44	– 146
Totalt	3 370	3 796	3 208	2 636	6 345

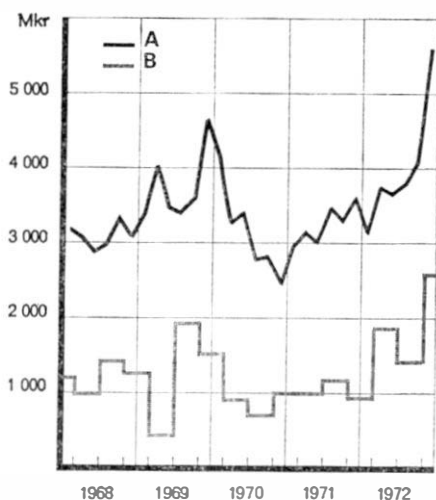
¹ Beloppen inkluderar under respektive år upplupen ränta.

Anm. Riksgäldskontorets och statsverkets kassaförändringar, som vanligtvis är små, har dragits av på skattkamarväxlar och korttidslån för att ernå överensstämmelse mellan uppgifterna för statens upplåning och budgetutfallet.

De tillfälliga kastningarna, särskilt markerade under senare år, gör jämförelser mellan olika tolvmånaderstal för budgetunderskotten föga informativa. Som exempel kan nämnas att tolvmånaderstalet per november 1970 var 1 700 mkr eller mindre än en tredjedel av det som förelåg ett år tidigare, då det var 5 497 mkr. Per december 1970, alltså en månad senare, var tolvmånaderstalet för budgetunderskottet uppe i 3 208 mkr att jämföras med 3 796 mkr ett år tidigare. Den mycket kraftiga åtstramning, som en jämförelse mellan förstnämnda två sifferuppgifter visar, är praktiskt taget helt borta enligt de två sistnämnda uppgifterna. Ingendera informationen är representativ för tendensen i budgetunderskottets utveckling under här berörda tid. Någon form av utjämning mellan udda och jämna månader, särskilt november—december och helst även december—januari, måste genomföras för att denna tendens skall kunna framträda.

Försök till utjämning av kastningarna mellan två efter varandra ligande tolvmånaderstal har gjorts i diagram G; medeltalet av två sådana tolvmånaderstal har beräknats och sex värden per år på så sätt erhållits. Kurvan för dessa värden nådde bottenläget under senhösten 1970 och toppläget mot slutet av 1972. Försök till mera metodisk säsongsrensning har även utförts. Härvid har uppgifter för fyramånadersperioderna november—februari, mars—juni och juli—oktober sammanförts för att komma förbi de större tillfälliga kastningarna. Den på så sätt utjämnade kurvan, utvisande statens utgiftsöverskott per fyra månader, ger i stort sett samma bild beträffande tendensen som tidigare nämnda kurva. Det stora statliga utgiftsöverskottet hösten 1969 förbyttes under 1970 i lägre sådana överskott. Det lägsta värdet under den senaste högkonjunkturen registrerades enligt denna mätmetod för

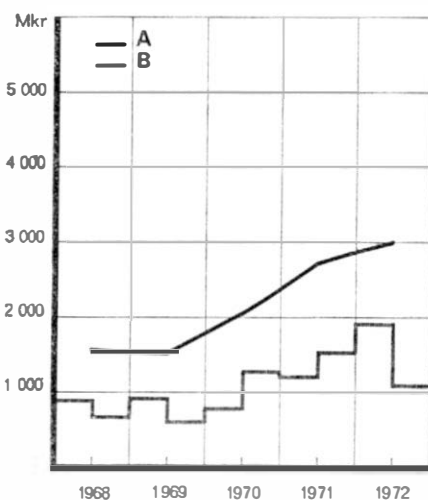
Diagram G. Statens utgiftsöverskott

A. Statens utgiftsöverskott på tolv månadersnivå; belopp har beräknats som medeltalet av två på varandra följande tolv månaderstal (tolvmånadersuppgifter per januari plus tolv månadersuppgifter per februari genom två etc).

B. Statens utgiftsöverskott på fyramånadersnivå (säsongrensade uppgifter för november—februari, mars—juni och juli—oktober).

Diagram H. Kommunernas upplåning

A. Total upplåning per kalenderår
B. Total upplåning per halvår, säsongrensade uppgifter

Anm. Uppgifterna för andra halvåret 1972 och helåret 1972 utgör uppskattningar.

perioden juli—oktober 1970. Under loppet av 1971 förblev utgiftsöverskottet förhållandevis lågt. Först under 1972 inträdde en mera markant ökning för att mot slutet av året accelerera.

Inriktningen av statsskuldspolitiken har de senaste åren undergått påtagliga förändringar. Såsom framgår av tabell 3 finansierades under åtstramningsåret 1970 en relativt stor del av budgetunderskottet på marknaden utanför bankerna. Denna upplåning minskade markant 1971 efter att dock ha börjat avta redan mot slutet av 1970. Under 1972 fick statens upplåning utanför bankerna åter stor omfattning. Det mycket stora statliga utgiftsöverskottet tillsammans med valutainströmningen nödvändiggjorde denna likviditetsindragning.

Statens upplåning skedde under 1972 i följande former. Tre långfristiga räntelöpande obligationslån emitterades på sammanlagt 2 050 mkr. Inga ursprungligen långfristiga lån förföll till betalning och endast mycket obetydliga belopp amorterades, detta på äldre lågprocentiga lån. Premieobligationslån togs upp för 900 mkr, varav 320 mkr utgjorde konvertering av 1961 års lån. Även ett sparobligationslån emitterades, på vilket tecknades 541 mkr, vilket var mer än för något tidigare sparobligationslån. Emissionen skedde i slutet av året och inbetalningarna

*Tabell 14. Kommunernas likviditetsutveckling, utgiftsöverskott
samt totala upplåning*
Nettobelopp

	1969		1970		1971		1972
	1 h.ä.	2 h.ä.	1 h.ä.	2 h.ä.	1 h.ä.	2 h.ä.	1 h.ä.
Förändring av likvida tillgångar	311	- 127	- 424	- 392	84	- 367	780
Utgiftsöverskott	284	1 062	787	2 082	602	2 393	611
Upplåning	595	935	363	1 690	686	2 026	1 391
därav: på kreditmarknaden	636	681	352	931	689	1 147	1 163

till riksgäldskontoret före årets slut uppgick till endast något över 150 mkr. Härtill kom emission av tre kortfristiga obligationslån, förfallande till inlösen 1974 och 1976, till ett belopp av 2 025 mkr. Inga ursprungligen kortfristiga lån förföll till betalning. Det utestående beloppet av skattkamarväxlar och dagslån växte mot slutet av året och var vid utgången av året 1 783 mkr större än vid årets början.

Kommunerna

Kraftigt stigande skatteinkomster tillsammans med en betydande avsaktnig av utgiftsökningen medförde en påtaglig förbättring av kommunernas finansiella situation 1972. Det kommunala utgiftsöverskottet, som 1970 och 1971 hade uppgått till mycket stora belopp avtog under 1972. Visserligen blev utgiftsöverskottet första halvåret av ungefär samma omfattning som första halvåret 1971 (tabell 14) men utgiftsöverskottet andra halvåret blev, enligt preliminära beräkningar, betydligt mindre än motsvarande halvår föregående år.

Kommunernas nettoupplåning på den organiserade kreditmarknaden steg från 1 300 mkr 1970 till 1 800 mkr 1971 (tabell 16). Trots ett reducerat utgiftsöverskott fortsatte kommunernas upplåning att öka 1972. Framför allt ökade upplåningen hos »Andra banker», väsentligen sparbankerna och postbanken. Även upplåningen på obligationsmarknaden ökade emellertid (tabell 10). Sålunda emitterade både kommunerna själva och kommuninstituten större belopp 1972 än 1971, tillsammans 699 mkr mot 589 mkr ett år tidigare. Kommunernas totala långfristiga nyupplåning uppgick under första halvåret 1972 till drygt 1 700 mkr mot drygt 1 200 mkr första halvåret 1971.

De mycket stora utgiftsöverskotten 1970 och 1971 hade tvingat fram dels en omfattande upplåning såväl på som utanför den organiserade kreditmarknaden, dels en betydande likviditetsneddragning. Ännu under första hälften av 1972 fortsatte upplåningsexpansionen på båda dessa marknader. Kommunernas totala upplåning, som för tolv månadersperioderna till och med juni 1970 och juni 1971 varit 1 300 mkr

Tabell 15. Finansieringen av nyproduktionen av bostäder

	Byggnadskrediter			Fastig- hetslån	Obliga- tioner	S u m m a
	Utbetalda	Avlyfta	Ökning			
Oktober 1970— september 1971						
Affärsbanker	6 362	5 922	440	—	235	675
Sparbanker	2 237	2 300	— 63	585	688	1 210
Postbanken	1 185	1 338	— 153	44	418	309
Försäkringsbolag	—	—	—	218	999	1 217
AP-fonden	—	—	—	36	4 361	4 397
Bostadsstyrelsen	—	—	—	2 110	—	2 110
Restpost	472	463	9	—	151	160
S u m m a	10 256	10 023	233	2 993	6 852 ¹	10 078
Oktober 1971— september 1972						
Affärsbanker	6 470	4 433	2 037	—	124	2 161
Sparbanker	2 547	2 128	419	602	466	1 487
Postbanken	1 092	1 071	21	142	238	401
Försäkringsbolag	—	—	—	180	1 408	1 588
AP-fonden	—	—	—	37	2 643	2 680
Bostadsstyrelsen	—	—	—	2 122	—	2 122
Restpost	184	219	— 35	—	154	119
S u m m a	10 293	7 851	2 442	3 083	5 033 ²	10 558

¹ Härtill konverteringar på 265 mkr.² Härtill konvertering och specialemmission på 889 mkr.

respektive 2 400 mkr, blev för tolv månadersperioden till och med juni 1972 3 400 mkr. Mot slutet av 1972 avtog kommunernas upplåning men kan för hela året dock uppskattas ha blivit större än den var 1971.

Ökningen av upplåningen 1972 i förening med minskningen av utgiftsöverskottet medförde en betydande likviditetsförbättring för kommunerna. Nedgången av de likvida tillgångarna alltsedan andra halvåret 1969 — dock i starkt avtagande takt under 1971 — förbyttes sålunda under 1972 i en ökning. Kommunernas banktillgodohavanden växte under perioden januari—oktober 1972 med inte mindre än 2,2 miljarder kronor. Under motsvarande period 1971 hade ökningen stannat vid ca 340 mkr, som dock förbrukats under årets sista månader.

Bostäder

Efter att ha ökat i en lång följd av år minskade bostadsinvesteringarna under 1970 och 1971 med 3,5 % per år. Minskningen upphörde 1972. Uppgifterna gäller den volymmässiga utvecklingen. I den värdemässiga utvecklingen — av särskilt intresse i kreditsammanhang — inträdde ej någon minskning men väl en avtagande stegringstakt. För 1972 uppskattas bostadsinvesteringarna, räknat i löpande priser, ha varit ca 650 mkr större än 1971.

Lånefinansieringen av nyproduktionen av bostäder redovisas i tabell 15. Under tolv månadersperioden fram t. o. m. september 1972 uppgick den totala lånefinansieringen till något mer än 10 500 mkr eller knappt 500 mkr mer än under den närmast föregående tolv månadersperioden. Bankernas, försäkringsinrättningarnas och bostadsstyrelsens långfristiga lån var av ungefär samma omfattning som under den föregående perioden eller omkring 3 000 mkr. Hypoteksinstitutens emissioner av bostadsobligationer minskade emellertid med drygt 1 800 mkr till ca 5 000 mkr. Denna minskade emissionsverksamhet medförde att bankernas — framför allt affärsbankernas — utestående belopp av oavlyftade byggnadskrediter successivt ökade. Medan bruttoutbetalningarna av bostadsbyggnadskrediter under tolv månadersperioden fram t. o. m. september 1972 uppgick till ungefär samma belopp som under den föregående perioden, blev avlyften så låga att de oavlyftade bostadsbyggnadskrediterna ökade med nära 2 500 mkr. Under den föregående tolv månadersperioden var utbetalningar och avlyft ungefär lika stora.

Bostadsfinansieringen under 1972 kännetecknas således av en minskande finansiering via hypoteksinstituten och obligationsmarknaden och en växande från bankerna i form av ökad mängd utestående bostadsbyggnadskrediter. Med avseende på långivande institut ökade affärsbankerna kraftigt sin nettoutlåning till bostadssektorn — från 675 mkr till 2 161 mkr, d. v. s. med ca 1 600 mkr — och allmänna pensionsfonden minskade sin från 4 397 mkr till 2 680 eller med drygt 1 700 mkr, allt avseende tolv månadersperioderna t. o. m. september.

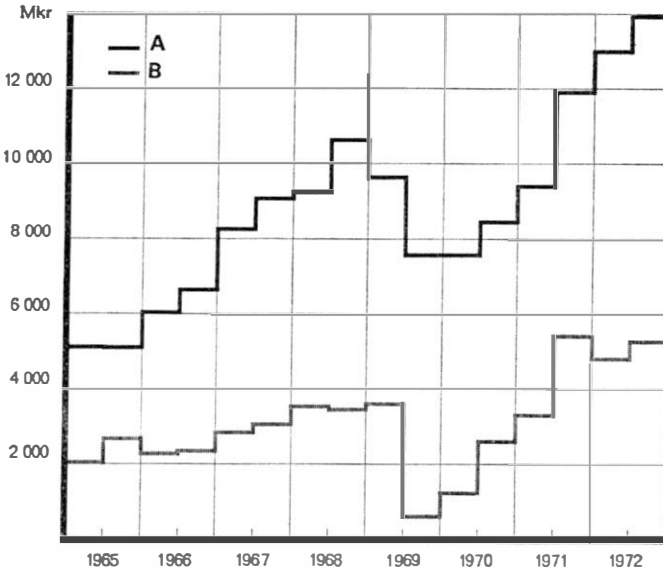
Näringslivet

När den totala kreditgivningen på den organiserade kreditmarknaden åter expanderade efter att under högkonjunkturen kraftigt minskat ökade framför allt kreditgivningen till näringslivet (diagram J). Under 1972 fortsatte den totala kreditgivningen att öka, även om en viss avsaktnig i ökningstakten inträdde under andra halvåret. Liksom under 1971 gick då större delen av ökningen till näringslivet. Dess totala upplåning på den organiserade kreditmarknaden uppgick 1972 enligt tabell 16 till 10 000 mkr, innebärande en ökning med ca 1 300 mkr jämfört med 1971. Det bör dock tilläggas att personliga krediter av olika slag ingår i denna uppgift. Endast mycket ofullständig information om dessa krediter finns tillgänglig. Det tyder emellertid på ett växande nettoflöde, varför de egentliga näringslivskrediterna ökat något mindre än vad ovan lämnade siffror visar.

Näringslivets fasta investeringar fortsatte att öka 1972. Volymmässigt var dessa 6 % större än 1971. Lagerinvesteringarna, som efter den kraftiga ökningen 1969 och 1970 minskat 1971, minskade ytterligare 1972. Värde mässigt blev ökningen av de fasta investeringarna ca 2 mil-

Diagram J. Kreditmarknaden totalt samt näringslivets upplåning på kreditmarknaden

Nettoflöden per halvår
Säsongrensade uppgifter

A. Totalt
B. Näringslivet

jarder kronor och nedgången i lagerinvesteringarna ungefär lika stor.

Näringslivets förmåga att internt finansiera sina investeringar ökade under 1972 genom ett något förbättrat vinstläge. Härtill kom nyssnämnda ökning av upplåningen på marknaden i Sverige och dessutom en växande upplåning utomlands.

Ökningen av näringslivets upplåning på kreditmarknaden i Sverige 1972 härrörde framför allt från affärsbankerna, men även »Andra bankers» kreditgivning till näringslivet blev större 1972 än 1971. Den mer långfristiga långivning till näringslivet, för vilken de härför speciellt inrättade kreditinstituten, Sveriges Investeringsbank, Industri kredit m. fl., svarar, blev å sin sida i det närmaste lika stor 1972 som föregående år. En mindre del av denna långivning finansierades emellertid som framgått genom upplåning i utlandet. Industrins obligationsemissioner blev däremot inte till fullo av samma omfattning 1972 som 1971 efter då inträffad stora ökning (tabell 10). Kapitalanskaffningen genom emission av aktier blev å andra sidan väl så stor 1972 som 1971. Näringslivets totala långfristiga kapitalanskaffning i Sverige blev, som framgår av redovisningen i tabell 12, något mindre 1972 än 1971 men avsevärt större än året dessförinnan.

Näringslivets upplåning utomlands kommer i väsentlig grad till ut-

Tabell 16. Kreditmarknaden

Långivare	Mkr				
	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bo-städer	Näringsliv	Summa
1970					
Riksbanken	1 601	2	30	— 3	1 630
Affärsbanker	— 842	301	1 989	— 140	1 308
Andra banker	1 073	224	1 639	1 010	3 946
Enskilda försäkringsinrättningar	374	62	747	709	1 892
Offentliga försäkringsinrättningar	761	687	3 274	2 035	6 757
Allmänheten	241	7	14	235	497
Totalt	3 208	1 283	7 693	3 846	16 030
1971					
Riksbanken	1 524	0	— 30	30	1 524
Affärsbanker	1 220	203	596	3 193	5 212
Andra banker	— 698	665	1 593	949	2 509
Enskilda försäkringsinrättningar	— 90	141	1 736	911	2 698
Offentliga försäkringsinrättningar	953	822	4 139	3 269	9 183
Allmänheten	— 273	5	45	372	149
Totalt	2 636	1 836	8 079	8 724	21 275
1972 (prel)					
Riksbanken	— 175	—	—	—	— 175
Affärsbanker	1 950	125	1 950	4 100	8 125
Andra banker	1 950	800	2 350	1 400	6 500
Enskilda försäkringsinrättningar	100	250	1 900	1 000	3 250
Offentliga försäkringsinrättningar	1 950	775	2 725	2 725	8 175
Allmänheten	575	50	75	775	1 475
Totalt	6 350	2 000	9 000	10 000	27 350

tryck i de i betalningsbalansen registrerade privata kapitaltransaktionerna. Dessa utgörs av värdepapperstransaktioner, privata långfristiga lån, direkta investeringar och övriga privata kapitaltransaktioner. Utvecklingen av dessa visar en betydande ökning av medelsinströmningen. Under 1972 blev nettoupplåningen 1 400 mkr mot 765 mkr 1971. Härtill kommer att betalningsbalansens restpost, som till stor del torde bestå av icke registrerade handelskrediter, medförde ett medelsinflöde om ca 200 mkr mot ett utflöde 1971 på drygt 300 mkr.

Vad gäller olika delar av näringslivet synes handeln och servicenäringarna ha haft ett växande lånebehov under 1972. Deras upplåning

i affärsbankerna blev betydligt större under detta år än under 1971. Likväl ökade deras likvida tillgångar i förhållandevis liten utsträckning. Den hade dessförinnan ökat mycket kraftigt; trots att affärsbankernas kreditgivning under det mera lätta kreditmarknadsläget 1971 framför allt riktades mot industrin, var det handels likviditet som först ökade mest påtagligt. Industrins likviditetsläge har i störst utsträckning förbättrats under andra halvåret 1971 och under 1972.

Kreditmarknaden — en summering

Den totala kreditgivningen på den organiserade kreditmarknaden blev större 1972 än 1971, trots vikande placeringar från allmänna pensionsfondens sida (tabell 16). De enskilda försäkringsinrättningarna ökade sina placeringar men i ännu högre grad de olika bankinstituten. Den totala kreditgivningen blev 1972, såsom den nu preliminärt kan beräknas 27 350 mkr att jämföras med 21 275 mkr 1971.

Av ökningen från 1971 till 1972 gick en stor del till staten. Statsupplåningen växte som framgått från 2 636 mkr till 6 345 mkr. Även kommunernas upplåning på den organiserade marknaden ökade. Denna upplåning kan för 1972 beräknas ha uppgått till 2 000 mkr, vilket var 200 mkr mer än 1971. Bostadssektorns upplåning, som inte varit utsatt för lika stora svängningar som övriga sektorer, uppgick 1972 till 9 000 mkr mot 8 100 mkr 1971. Näringslivets upplåning på kreditmarknaden hade kraftigt ökat från 1970 till 1971. Den fortsatte att öka 1972 ehuru i lägre takt. Upplåningen var för de tre nämnda åren 3 800, 8 700 respektive 10 000 mkr.

Ränteutvecklingen

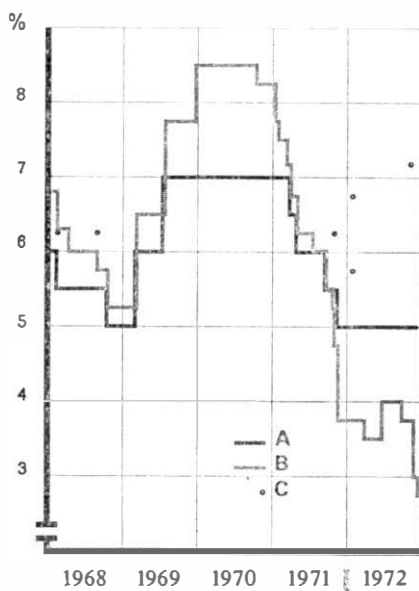
Under avmattningsåret 1971 hade räntorna fallit, framför allt för mera kortfristiga placeringar. Räntestrukturen hade därigenom förändrats så att många rörliga räntor vid årets slut kom att understiga de bundna. Denna bild förblev i stort sett oförändrad under 1972.

Diskontot och vissa penningmarknadsräntor

Riksbankens officiella diskonto, som under loppet av 1971 sänkts i fyra omgångar från 7 % till 5 % — den 19 mars, den 23 april, den 10 september och den 12 november — kvarlåg under hela 1972 vid denna nivå. Under föregående konjunkturavmattning var det nere vid samma nivå i två omgångar men inte under lika lång sammanhängande tid.

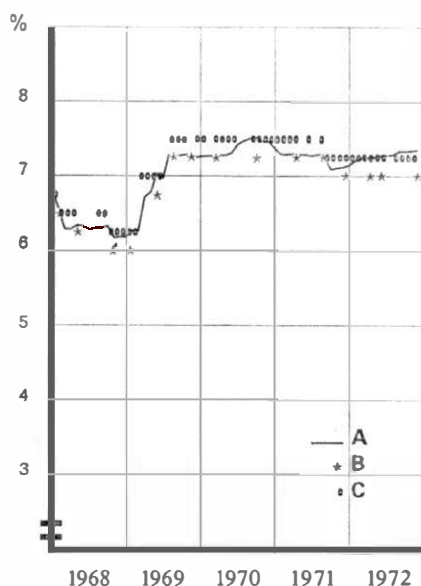
Reglerna för bankernas upplåning i riksbanken bibehölls oförändrade under 1972. De hade uppmjukats i början av 1971. Då hade det enprocentiga räntetillägg, som uttagits fr. o. m. den sjätte dagen banker-
na häftat i skuld till riksbanken, avskaffats och räntan för upplåning i riksbanken satts lika med riksbankens diskonto oavsett skuldsätt-

**Diagram K. Riksbankens diskonto
samt vissa kortfristiga
statslåneräntor**

- A = Riksbankens diskonto
B = Diskonto för 3 månaders skattkamarväxlar
C = Emissionsränta för statslån med högst 7 års löptid vid emissions-tillfället

**Diagram L. Emissionsräntor samt
effektiv ränta på statliga lån**

- A = Effektiv ränta på statliga lån med 15 års återstående löptid
B = Emissionsränta för långa statslån
C = Emissionsränta för långa industrilån

*Tabell 17. Riksgäldskontorets diskonto vid försäljning
av skattkammarväxlar*

Procent								
	1969				1970			
Löptid	31.3	30.6	30.9	31.12	31.3	30.6	30.9	31.12
3 mån	6,5	6,5	7,75	8,5	8,5	8,5	8,5	8,25
6 mån	6,5	6,5	7,75	8,5	8,5	8,5	8,5	8,25
9–12 mån	–	–	7,75	–	8,5	–	–	–
	1971				1972			
3 mån	6,75	6,25	5,5	4,00	3,50	4,00	3,75	2,75
6 mån	–	6,25	–	4,50	4,25	–	–	4,00
9–12 mån	–	–	–	–	–	–	–	–

ningens längd. Upplåningens storlek kunde som tidigare medföra straffränta. Gränsen för bankernas straffräntefria upplåning i riksbanken hade emellertid höjts från 50 % till 75 % av en banks egna kapital. Räntesatsen för upplåning över denna gräns hade fastställts till diskontot plus två procentenheter.

Under 1972 var dessa regler i kraft. I det lätta läget på penningmarknaden förekom upplåning i riksbanken endast under en kort period i juni.

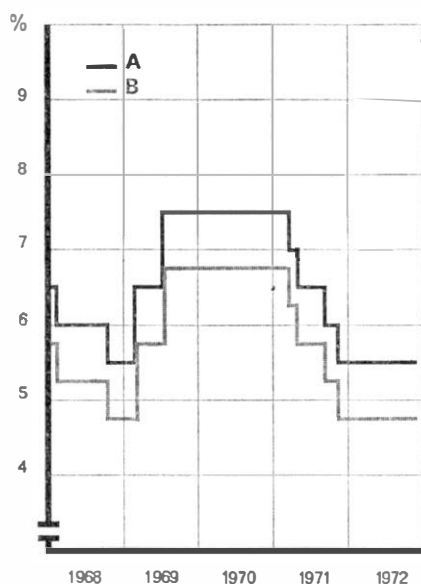
Räntan på *dagslånemarknaden* hade under 1971 successivt fallit. Under större delen av året hade den vid skatteuppbörder och andra tillfälligt strama perioder legat vid eller strax över diskontot, vid utbetalning från staten av kommunernas skatteandelar och andra lätta perioder någon procent under diskontot.

Under 1972 höll sig dagslåneräntan ännu något lägre. Under första hälften av januari sänktes den till 3 %. Denna ränta tillämpades sedan av riksgäldskontoret vid dess upplåning på dagslånemarknaden fram till mitten av november och utgjorde en gräns under vilken räntan på denna marknad inte kunde falla. Efter mitten av maj fick vårens stora skatteuppbörder en så stor likviditetsindragande effekt att räntorna på dagslånemarknaden steg till diskontots nivå. Likviditetsindragningen kulminerade med uppbörden av mervärdesskatt i juni. Upplåning förekom till 5 %, men även till högre räntor, dock ej överstigande 6 %.

Redan i början av juli förekom på nytt räntor på 3 %. Denna nivå kom att hållas till in i november, tidvis parallellt med räntor strax under diskontot. Denna utveckling är inte ovanlig; likviditeten under andra halvåret är i regel högre än under det första. I november sjönk den nedre gränsen för ränteintervallet till 2,5 %, avspeglade en speciellt likvid marknad.

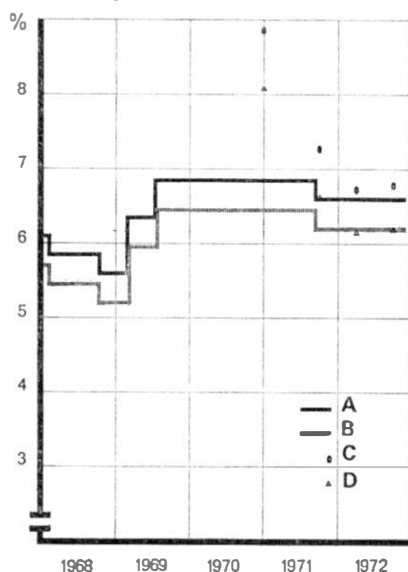
Diskontot för skattkammarväxlar utgjorde i januari vid tre månaders löptid 3,75 %, vid fyra månaders 4 % och vid fem till sju måna-

Diagram M. Inlåningsräntor

A = Ränta på kapitalräkning med 12 månaders uppsägning
 B = Ränta på kapitalsamlingsräkning

Diagram N. Utlåningsräntor

A = Försäkringsbolagens ränta på lån mot säkerhet i stora förstklassiga industrifastigheter, fast ränta.
 B = Hypoteksinstitutens ränta på lån mot inteckning i bostadsfastighet, fast ränta.
 C = Affärsbankernas medelränta för annan utlåning än krediter i räkning och diskonterade växlar.
 D = Sparbankernas medelränta för annan utlåning än krediter i räkning och diskonterade växlar.

ders 4,25 %. I mars företogs en viss sänkning av diskontona för växlar med tre månaders löptid till 3,5 %. Under det relativt strama läget i juni följde så en höjning — för växlar med tre månaders löptid till 4 %.

Under sommaren 1972 bibehölls den något högre nivån för skattkammарväxeldiskontot, men i september gjordes vissa nedjusteringar följda av nya i november. Vid sänkningen i slutet av november erhöill tremånadersväxlar diskontot 3 %. För växlar med den längsta löptiden, upp till åtta månader, var diskontot 4,25 %. I december slutligen medförde det lätta penningmarknadsläget att diskontot för tre månaders skattkammарväxlar sänktes till 2,75 %. För de längsta växlarna, sju månaders, var diskontot som tidigare 4,25 %.

Kreditinstitutens in- och utlåningsräntor

Bankinstituten företog under 1972 inga ändringar i de annonserade in-

låningsräntorna. Dessa har på senare år ändrats parallellt med riksbankens diskonto. Sedan november 1971 har således räntan för kapitalräkning med 12 månaders uppsägningstid varit $5\frac{1}{2}\%$ i samtliga institut. Kapitalsamlingskonto i affärsbanker och postbanken samt motsvarande räkning i sparbanker, kapitalsparräkning, hade räntan $4\frac{3}{4}\%$.

Inlåningsräntorna hos kreditinstituten har traditionellt varit enhetliga med smärre avvikelser av lokal karaktär, särskilt framträdande i södra Sverige. Under 1972 vidtog sparbanker i detta område, utan att riksbanken underrättats därom, höjningar av vissa inlåningsräntor; bl. a. infördes en hög räntegottgörelse å vanlig checkräkning. Till riksbanken anmälades planer från andra håll för att möta denna konkurrens. Riksbanken ansåg icke att ett räntekrig av detta slag skulle vara i allmänhetens intresse utan föreslog att bankinstituten skulle söka lösa de uppkomna problemen mellan sig.

Överläggningar fördes under hösten mellan bankföreningen, sparbanksföreningen, jordbrukskasseförbundet och postbanken och ledde mot slutet av året till en överenskommelse. Enligt denna skall från och med 1 juli 1973 ränta icke utgå för vanlig checkräkning och banker som tillämpat en högre räntesats på sparkasseräkning än 4,75 % skall sänka den till denna nivå. Vidare sänks räntan för samtliga former av lönekonton och produktlikvidkonton till 3 % men för belopp överstigande 10 000 kronor kan ränta betalas efter en räntesats på 4,75 %.

För räntenivån vid inlåning på särskilda villkor (specialinlåning) gällde under förra hälften av året den tidigare mellan bankföreningens medlemmar träffade överenskommelsen som maximerade ränteersättningen till 6 %. Sedan en bank anmält att den inte längre biträder överenskommelsen har denna luckrats upp till sin innebörd. I verkligheten har emellertid den andel av specialinlåningen hos affärsbankerna som betalas med mer än 6 % vuxit ytterst obetydligt och ligger under en femtedel. Det är till stor del medel som bundits för relativt lång tid. Hos sparbankerna redovisas däremot den största delen av specialinlåningen till räntesatser över 6 %.

Bankinstitutens rörliga utlåningsräntor hade såsom de annonserats under 1971 justerats ned i takt med riksbankens diskontosänkningar. Under 1972 kom de att stanna på den nivå de sålunda nått.

Dessa räntor varierar vanligen inom vida intervall. Gränser för sådana intervall annonseras bl. a. av sparbanker och affärsbanker. Den tidpunkt då någon förändring senast företogs var, både för sparbankernas och affärsbankernas del, i november 1971.

För att få en bättre bild av bankinstitutens faktiskt tillämpade räntesatser än vad ovanstående intervall erbjuder, har riksbanken sedan slutet av 1970 låtit insamla information härom. För dessa ränteanalyser redogöres i ett separat avsnitt nedan.

Medan de rörliga räntorna under 1971 nedjusterats i anslutning till

Tabell 18. Emissionsvillkor för långfristiga obligations- och förlagslån

Låntagare	11.7 1969— 18.3 1971	1971				Procent
		19.3—22.4	23.4—9.9	10.9—11.11	12.11 1971— 31.12 1972	
Staten	7,25	7,25	7,25	7,0	7,0	
Bostadsinstitut						
bostadsfastigheter	7,25	7,25	7,25	7,0	7,0	
kont-fast:er m. m.	7,5	7,5	7,5	7,25	7,25	
Industrier						
obligationslån	7,5—7,75	7,5—7,75	7,5—7,75	7,25—7,5	7,25—7,5	
förlagslån	8,0—8,25	8,0—8,25	8,0—8,25	7,75—8,0	7,75—8,0	
Kommuner	7,5	7,5	7,5	7,25	7,25	
Banker (förlagslån)	7,75	7,75	7,75	7,5	7,5	
Riksbankens diskonto	7,0	6,5	6,0	5,5	5,0	

Anm. Uppgifterna avser den under perioden gällande emissionsräntan för olika slag av lån. Under några perioder har dock vissa låntyper ej förekommit.

diskontosänkningarna, hade de *bundna utlåningsräntorna* följt emissionsräntorna för obligationer och endast sänkts med $\frac{1}{4}$ % i september. Bostadsinstitutens bundna räntor på lån mot primärinteckning i bostadsfastighet kom därefter att ligga vid 7,2 %. Försäkringsbolagen hade rekommenderat 7,6 % som ränta för industrilån med bästa säkerhet och 7,35 % för kommunlån. Under 1972 företogs inga ändringar i dessa räntesatser.

Emissionsräntor för obligationer och förlagsbevis

Under 1972 emitterades korta statslån både i januari och november. De som emitterades i januari hade en löptid av två respektive fyra år och räntesatsen 5,75 % respektive 6,75 %. För lånet i november var löptiden 3,5 år och den nominella räntan 6,5 %. Kursen på detta lån sattes till 98 %. Den effektiva räntan blev vid inlösen på första förfallodagen, den 15 mars 1976, 7,18 %, vid av köparen förlängd löptid, till den 18 maj 1976, 7,15 %. I november emitterade staten också s. k. sparobligationer. Med bonus inkluderad utgjorde förräntningen 8 %. Härtill kom att bonusen var skattefri.

Under året emitterades två premieobligationslån med tio års löptid och tre räntelöpande lån varav två med femton och ett med tio års löptid. Räntefoten för de senare lånen sattes till 7 %, d. v. s. till den ränta som tillämpats för sådana lån sedan diskontosänkningen i september 1971. Samma emissionsränta hade de bostadsfinansierande institutens obligationslån avsedda för finansiering av nya bostäder. Dessa institut emitterade liksom tidigare även lån för andra ändamål varvid

Tabell 19. Köpkurser och effektiv förräntning för vissa statslån

			Kurser					Effektiv ränta				
			1971 31/12	1972 31/3	30/6	31/9	31/12	1971 31/12	1972 31/3	30/6	31/9	31/12
<i>Lån med kort återstående löptid</i>												
5	1959/69/75	5/10	93½	93½	94	93½	94½	7,00	7,13	7,10	7,45	7,24
5½	1960/70/75	12/4	96½	96	96	96	96½	6,71	7,00	7,12	7,28	7,20
6¾	1966/76/77	16/9	98¼	98¼	98¼	98	98	7,13	7,14	7,15	7,23	7,25
<i>Lån med lång återstående löptid</i>												
3	1945/55/85	1/7	64½	64½	64½	64½	65	7,14	7,20	7,27	7,33	7,32
5¼	1964/78/82	18/3	86	85¾	85¾	85¾	85¾	7,20	7,27	7,32	7,36	7,40
6	1969/84	23/1	90	90	90	89½	89½	7,26	7,27	7,29	7,38	7,40
7¼	1970/85	20/1	100	100	100	99¾	100	7,25	7,25	7,25	7,28	7,25

räntan sätts en kvarts procent högre. Denna högre räntesats tillämpades även för kommunernas och kommuninstitutens obligationslån samt för industrilån med bästa säkerhet. Övriga industrilån emitterades till en ränta av 7,5 %.

Under året emitterades även förlagslån av industriföretag samt fyra förlagslån för kreditinstitut. Industrins förlagslån hade en ränta om 7,75 % och lånen för kreditinstituten 7,5 %.

Kurser och effektiva räntor på statsobligationer

Under 1971 hade de på Stockholms Fondbörs noterade *köpkurserna* på statliga obligationslån stigit i samband med de första diskontosänkningarna under året. Sänkningen i november lämnade kurserna i stort sett opåverkade. Mot slutet av året hade t. o. m. ett visst kursfall inträffat. Under 1972 fram t. o. m. september förblev kursnivån relativt stabil. En svag tendens till kursfall kunde dock förmärkas både för obligationslån med lång och med kort återstående löptid med undantag för de allra kortaste för vilka kursstegringar noterades i riktning mot inlösningskurserna. Kursfallet för de långa lånen blev för månaderna januari—september dock mindre än ½ procentenhet. Under årets sista månader var kursutvecklingen något stigande såväl för en del långa som för de korta lånen.

Den *effektiva räntan*, beräknad på ovannämnda kurser, hade för olika obligationslån under 1971 fallit med ungefär ¼ %, d. v. s. lika mycket som emissionsräntan för långa lån. Under de tre första kvartalen 1972 medförde de svagt fallande kurserna en viss stegring av den effektiva förräntningen. Enbart förkortningen av löptiden höjde i någon mån den effektiva räntan eftersom kurserna låg under pari. Den effektiva räntan för lån med kort återstående löptid kom att falla tillbaka något i samband med kursstegringen mot slutet av året. Räntan för lånen med lång återstående löptid lämnades i stort sett opåverkad.

Tabell 20. Direkt avkastning på börsnoterade aktier

	Procent							
	Mars	Juni	Sept	Dec	Mars	Juni	Sept	Dec
	1969				1970			
Stamaktier, totalt	3,25	3,16	3,49	3,57	4,21	4,65	4,81	4,99
Verkstäder	2,34	2,28	2,59	2,61	3,32	3,63	3,76	3,90
Skogsindustrier	5,04	4,69	4,75	4,45	5,34	5,38	5,64	6,03
Järnverk och bruksföretag	4,19	3,69	3,62	3,62	3,93	4,60	4,56	4,90
Rederier	6,02	6,57	6,21	7,04	6,94	7,24	7,53	7,51
Banker	5,42	5,70	6,26	6,46	6,93	8,26	7,99	7,52
Preferensaktier, totalt	7,65	7,96	7,94	8,18	8,20	9,10	8,81	8,96
	1971				1972			
Stamaktier, totalt	4,41	4,41	4,58	4,12	3,81	3,88	3,72	3,75
Verkstäder	3,29	3,16	3,37	3,03	2,82	2,83	2,71	2,77
Skogsindustrier	6,29	7,16	7,56	6,66	6,01	5,91	5,57	5,04
Järnverk och bruksföretag	4,47	4,80	5,03	4,96	4,19	4,12	4,21	4,42
Rederier	5,95	6,78	7,08	7,31	6,91	6,97	6,49	5,78
Banker	6,85	6,31	6,09	5,87	6,36	7,25	6,80	6,87
Preferensaktier, totalt	8,25	8,63	8,16	7,94	8,41	8,63	8,84	8,47

Kurser och effektiv avkastning på aktier

Aktiekurserna steg enligt Affärsvärldens generalindex med 10 % över året. Under 1971 hade stegringen varit 22 %. Skogsaktierna ökade markant mer än aktierna för övriga sektorer. Under hela 1972 var stegringen 32 %. Även rederier ökade mer än genomsnittet, medan bankaktier sjönk med 3 %.

Den direkta avkastningen, kvoten mellan nominell avkastning och kurs, sjönk under 1972 med knappt $\frac{1}{2}$ procentenhet (tabell 20). Största minskningen gällde skogsaktier och var drygt $1\frac{1}{2}$ procentenhet. För bankaktier ökade den direkta avkastningen med en procentenhet.

Kreditinstituten utlåningsräntor enligt ränteanalysen i september 1972

Under de knappt två år som kreditinstituten rapporterat sina utlåningsräntor har, som framgår av nedanstående tablå, ganska betydande förskjutningar noterats. Affärsbankernas ränteglidning nedåt står i samband med riksbankens uppmaning till dem att återta de höjningar som vidtogs under 1970. Räntehöjningen hos sparbankerna torde vara tillräckligt stor för att kunna betraktas som otvetydig.

Ränteutvecklingen från utgången av 1970 till slutet av september 1972 kan sammanfattas som skett i tablå på nästa sida. I tablå och i följande kommentarer har justering gjorts med hänsyn till förändringar i riksbankens diskonto och likaså har avgiften vid »krediter i räkning» fördubblats och lagts till utlåningsräntan.

	Affärs- banker	Spar- banker	Central- kassor
Bostadsbyggnadskrediter	+0,12	+0,03	+0,08
Övriga krediter i räkning	—0,53	+0,05	±0,00
Diskonterade växlar	—0,20	+0,06	+0,12
Lån	—0,08	+0,10	+0,10
Totalt	—0,17	+0,09	+0,08

Utvecklingen hos affärsbankerna skiljer sig, som tidigare nämnts, markant från sparbankernas och centralkassornas, varför en ganska detaljerad redovisning av de rekommendationer, som från riksbankens sida riktats till i första hand affärsbankerna, synes vara motiverad. Då även övriga kreditinstitut delvis har berörts av dessa, behandlas här nedan varje typ av utlåning separat.

Räntan på »bostadsbyggnadskrediter» har ökat icke helt oväsentligt speciellt hos affärsbankerna. Detta skall ses mot bakgrund av det faktum att en rekommendation finns beträffande räntor och avgifter för sådana krediter. På grund av svårigheten att göra en absolut rättvisande omräkning av avgiftskostnaderna bör dock dessa siffror tolkas med viss försiktighet. Därtill kommer att även andra faktorer, som fördelningen mellan statligt och icke-statligt belånade objekt eller mellan kommunägda och kommunganterade objekt å ena sidan och övriga bostadsbyggnadskrediter å den andra, har betydelse för genomsnittsräntan.

För »övriga krediter i räkning» noteras i tablån en mycket kraftig nedgång hos affärsbankerna, som dock har en speciell bakgrund. Riksbanken accepterade sålunda att vissa avgifter och räntor för »krediter i räkning» höjdes, i samband med att riksbanken uppmanade kreditinstituten i april 1970 att skära ned det beviljade beloppet för »krediter i räkning för andra ändamål än bostadsbyggande», med 20 %.

Bankernas kunder med sådan checkräkningskredit erbjöds att välja mellan två alternativ. Det ena alternativet innebar i räntehänseende en höjning av kreditavgiften och räntesatsen med vardera 0,25 %. Det andra alternativet innebar en omedelbar höjning av räntesatsen med 0,5 % och en höjning av kreditavgiften med 1,0 % från nästkommande förfallodag. Höjningarna skulle återtas vid utgången av 1971, vilket förklarar de betydande sänkningarna som redovisas ovan och i tabell 22 för »andra krediter i räkning än bostadsbyggnadskrediter». Någon exakt mätning av denna åtgärd kan dock ej göras, då det ej är känt i vilken omfattning affärsbankerna begagnade sig av sin rätt att på våren 1970 höja dessa avgifter och räntor. Det kan i detta sammanhang dock erinras om att affärsbankerna, från ult. april till ult. juni 1970, minskade ifrågavarande beviljade belopp med 12 %. Hos spar-

Tabell 21. Medelräntor 30 september 1972

	Affärsbanker	Sparbanker	Centralkassor
I. Byggnadskrediter			
A. Bostadsfastigheter (kontrakterat belopp)	0,50—6,86	0,12—7,43	0,49—7,13
B. Andra fastigheter (kontrakterat belopp)	0,56—7,65	0,21—7,68	0,83—6,92
C. Tillfälliga bostadskrediter	7,58	7,53	7,06
II. Övriga krediter i räkning			
A. Till kommuner (kontrakterat belopp)	0,74—6,69	0,69—6,75	1,07—6,97
B. Till övriga (kontrakterat belopp)			
a) mot säkerhet	0,96—6,95	0,97—6,97	0,99—6,95
b) utan säkerhet	1,57—7,52	1,33—7,43	1,27—7,11
III. Diskonterade växlar	8,15	8,52	8,37
IV. Övriga krediter			
A. Mot statlig garanti			
a) jordbruksgarantilån	6,88	6,77	6,76
b) industri- och hotellgarantilån	7,47	7,61	7,60
c) övriga garantilån	6,13	5,87	6,71
B. Till kommuner och därmed jämförlig samfällighet			
a) lån ställda att återbetalas inom fem år	7,49	7,41	7,01
b) övriga lån	7,10	6,87	6,99
C. Mot obligationer	7,57	7,59	7,61
D. Mot börsnoterade aktier och förlagsbevis	7,76	8,01	7,95
E. Mot inteckning i bostadsfastigheter			
a) inom 75 % av uppskattningsvärdet	7,79	7,07	6,97
b) över 75 % av uppskattningsvärdet	8,00	7,95	7,83
F. Mot inteckning i kontors- och affärsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	7,77	7,36	7,05
G. Mot inteckning i jordbruks- och skogsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	7,60	6,84	6,83
H. Mot inteckning i fritidsfastigheter	8,17	7,87	7,45
I. Mot inteckning i industrifastigheter	7,66	7,60	7,26
J. Mot övrig säkerhet	7,64	7,39	7,56
K. Mot borgen	7,97	7,97	7,91
L. Utan särskild säkerhet			
a) sparlån	8,79	8,50	8,27
b) kortvariga krediter till näringsidkare i och för hans rörelse	8,04	8,16	8,66
c) övriga	9,34	8,42	8,00
Summa övriga krediter	7,78	7,18	7,03

Anm. Disponerat belopp där ej annat anges. För krediter i räkning har angivits först den genomsnittliga avgiften och sedan den genomsnittliga räntesatsen. Avgift utgår på hela det kontrakterade beloppet och kan inte utan uppjustering sammanläggas med räntesatsen för det disponerade beloppet.

bankerna och centralkassorna understeg den totala nivån aldrig utgångsläget, vilket väsentligen torde ha berott på att dessa instituts krediter huvudsakligen utgjordes av kommersiella krediter under 100 000, som var undantagna från kravet på nedskärning. Det är sannolikt att dessa institut i större omfattning avstått från att höja sina avgifter och

*Tabell 22. Förändring i medelräntor från 30 september 1971 till 30 september 1972
hos affärsbanker, sparbanker och centralkassor*

	Affärsbanker		Sparbanker		Centralkassor	
	Avgift	Ränte- sats	Avgift	Ränte- sats	Avgift	Ränte- sats
I. Byggnadskrediter						
A. Bostadsfastigheter (kontrakterat belopp)	—0,07	+0,12	—0,02	+0,05	—0,01	+0,08
B. Andra fastigheter (kontrakterat belopp)	—0,27	+0,09	—0,13	+0,21	—0,24	+0,11
C. Tillfälliga bostadskrediter		+0,04		+0,09		—0,05
II. Övriga krediter i räkning						
A. Till kommuner (kontrakterat belopp)	—0,31	—0,06	—0,07	—0,28	—0,15	—0,14
B. Till övriga (kontrakterat belopp)						
a) mot säkerhet	—0,22	—0,02	—0,14	+0,03	—0,02	+0,02
b) utan säkerhet	—0,05	±0,00	+0,04	+0,22	—0,03	±0,00
III. Diskonterade växlar		—0,27		—0,13		+0,05
IV. Övriga krediter						
A. Mot statlig garanti						
a) jordbruksgarantilån		±0,00		±0,00		±0,00
b) industri- och hotellgarantilån		+0,06		+0,07		+0,21
c) övriga garantilån		+0,05		+0,13		—0,09
B. Till kommuner och därmed jämförlig samfällighet						
a) lån ställda att återbetalas inom fem år		+0,33		+0,08		+0,07
b) övriga lån		—0,07		+0,01		+0,10
C. Mot obligationer		—0,11		+0,04		—0,02
D. Mot börsnoterade aktier och förlagsbevis		+0,06		+0,01		+0,28
E. Mot inteckning i bostadsfastigheter						
a) inom 75 % av uppskattningsvärdet		+0,04		+0,06		+0,05
b) över 75 % av uppskattningsvärdet		+0,03		+0,14		+0,07
F. Mot inteckning i kontors- och affärsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet		+0,04		+0,12		—0,01
G. Mot inteckning i jordbruks- och skogsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet		+0,03		—		+0,01
H. Mot inteckning i fritidsfastigheter		+0,02		+0,08		+0,11
I. Mot inteckning i industrifastigheter		—0,08		+0,02		+0,12
J. Mot övrig säkerhet		+0,01		—0,05		±0,00
K. Mot borgen		—0,01		+0,12		+0,03
L. Utan särskild säkerhet						
a) sparlån		+0,17		—0,01		±0,00
b) kortvariga krediter till näringsidkare i och för hans rörelse		—0,66		—0,57		—0,08
c) övriga		+0,23		+0,06		+0,02
Summa övriga krediter		+0,01		+0,07		+0,03

Anm. Justering har gjorts i förändringen av räntesatserna med hänsyn till att riksbankens diskonto sjunkit med 0,5 % till 5 % under denna tid. En förändring från t ex 7,24 till 6,86 redovisas i tabellen med + 0,12.

räntor och att återgången vid årsskiftet 1971/72 därför blev mindre markant hos dessa än hos affärsbankerna. Ett visst belägg härför kan det förhållandet att avgiften för den viktigaste kategorin »krediter i

räkning mot säkerhet till andra än kommuner» nu nått en enhetlig nivå om något under 1 %.

För »diskonterade växlar» kan en klar och otvetydig sänkning konstateras hos affärsbankerna och den är i realiteten t. o. m. något större än de —0,20 % som redovisas i tablån, eftersom en del av de växlar som redovisades i analysen för december 1970 kan ha diskonterats före den senaste diskontohöjningen i juli 1969. För sparbankerna och centralkassorna är växeldiskonteringen en än mindre del av utlåningen men en tendens till höjda växeldiskonton hos dessa institut kan konstateras.

Även för den sista och volymmässigt största huvudgruppen i tablån betecknad »lån» noteras en markant sänkning av utlåningsräntan hos affärsbankerna, medan för sparbankerna och centralkassorna redovisas höjningar av samma storlek. Bakgrunden till denna är i korthet följande.

Under försommaren 1970 kunde tydliga tendenser till en höjning av utlåningsräntorna iakttagas hos i synnerhet en del affärsbanker. I detta läge initierade riksbanken diskussioner som ledde till en detaljerad kontinuerlig rapportering av utlåningsräntorna från samtliga kreditinstitut, den s. k. ränteanalysen. När de första rapporterna, som avsåg läget vid utgången av december 1970, hade bearbetats, kunde man konstatera att affärsbankernas genomsnittliga utlåningsränta höjts med drygt 0,4 procentenheter sedan november 1968. Ungefär 0,1 procentenhet kunde dock hänföras till den ovan relaterade höjningen i april 1970 av vissa avgifter och räntor för »krediter i räkning», medan resterande 0,3 % representerade en ränteglidning. I samband med utformningen av de kreditpolitiska riktlinjerna under sommaren 1971 riktade därför riksbanken en uppmaning till affärsbankerna om att denna ränteglidning i väsentlig grad skulle återtå. Huruvida detta i full utsträckning realiserats eller ej kan diskuteras men med hänsyn till den ganska klara tendens till ökade utlåningsräntor hos sparbanker och centralkassor torde resultatet kunna betraktas som acceptabelt.

Ränteglidningen hos sparbankerna blev sålunda 0,09 procentenheter under knappt två år. Även om höjningens omfattning ej bör överdrivas skall den ses mot bakgrund av de relativt stabila förhållanden som tycks ha rått tidigare på denna marknad. Någon statistik för sparbanker för tidigare perioder finns dock ej, men det kan nämnas att för åren 1961—1968 visade bankinspektionens statistik att affärsbankernas genomsnittsränta steg med 0,2 procentenheter från 6,77 till 6,97 % vid ett riksbanksdiskonto av 5 %, såväl vid periodens början som vid dess slut. Några skäl att anta att utlåningsräntorna hos sparbankerna under den tiden var mindre stabila synes ej finnas och därför framstår en ökning på en knapp tiondels procent på mindre än två år likväl som anmärkningsvärd.

I tabell 21 har det av utrymmesskäl ej varit möjligt att redovisa hur lånestockarna fördelar sig på olika slag av utlåning. Det kan därför vara motiverat att lämna en mycket summarisk kombinerad redovisning av räntesättning och utlåningsvolym hos de storleksmässigt dominerande grupperna av krediter. I nedanstående tabell har avgifter i förekommande fall lagts till utlåningsräntan. Avgiften har därvid fördubblats under antagande att de beviljade krediterna är utnyttjade till 50 %. Från »övriga krediter» i tabell 21 har endast medtagits de tre största undergrupperna för varje institutskategori, vilket innebär att de jämförda räntesatserna hänför sig till lånetyper, som exempelvis hos affärsbankerna väger tungt men som hos centralkassorna kanske utgör en mycket liten del av utlåningen.

	Affärsbanker		Sparbanker		Centralkassor	
	Ränta	Belopp	Ränta	Belopp	Ränta	Belopp
Bostadsbyggnadskrediter	7,81	8 625	7,62	3 803	8,07	117
Övriga krediter i räkning	8,89	10 593	8,75	742	8,91	309
Diskonterade växlar	8,15	2 678	8,52	88	8,37	259
Lån mot inteckning i bostadsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	7,79	5 107	7,07	17 339	6,97	741
Lån mot borgen	7,97	3 280	7,97	1 677	7,91	512
Lån mot inteckning i industrifastigheter	7,66	3 274	7,60	311	7,26	84
Lån till kommuner på över 5 år	7,10	577	6,87	2 404	6,99	228
Lån mot inteckning i jordbruksfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	7,60	436	6,84	1 543	6,83	2 070
Jordbrukslån mot statlig garanti	6,88	14	6,77	163	6,76	564
Övrig utlåning	7,81	9 059	7,76	3 365	7,48	349
Totalt	8,08	43 644	7,27	31 435	7,23	5 234

Affärsbankernas genomsnittliga ränta ligger sålunda väsentligt högre än sparbankernas och centralkassornas. Detta är inte överraskande bl. a. mot bakgrund av den stora andel bottenlån i bostads- och jordbruksfastigheter som dessa senare institutsgupper redovisar. Skillnaden har dock under de senaste åren minskat.

I denna översikt har som mått på utlåningsränta genomgående använts ett vägt medeltal, varvid utlåning till en ränta vid eller understigande riksbankens diskonto eliminerats eftersom dylik utlåning måste vara av speciell karaktär. Det kan därför vara motiverat att lämna vissa ytterligare uppgifter för i varje fall de ur volymsynpunkt större utlåningsgrupperna.

För »bostadsbyggnadskrediter till kommuner eller mot kommunborgen» tillämpas hos affärsbankerna ganska enhetliga räntevillkor

och ca 85 % av det vid utgången av september 1972 kontrakterade beloppet om 5 940 mkr löpte med en ränta om 6,75 % och 0,5 % i avgift; den lägsta räntan var 5,25 % med en avgift på 1 % och den högsta var 8,75 % utan avgift. Hos sparbankerna var spridningen större och den vanligaste typen av villkor — 7,5 % ränta utan avgift — svarade för endast drygt 25 % av det totalt kontrakterade beloppet om 2 466 mkr, den lägsta räntan var 5,75 % med en avgift om 1 % och den högsta var 9 % utan avgift. För övriga bostadsbyggnadskrediter var den vanligaste räntan hos såväl affärsbanker som sparbanker $\frac{1}{4}$ % högre d. v. s. 7,00 respektive 7,75 % medan avgiften var densamma, 0,5 % respektive 0 %.

För »krediter i räkning mot säkerhet», som hos affärsbankerna svarar för 25 % av utlåningen medan den hos sparbankerna endast representerar 1 % och hos centralkassorna ca 5 %, var de vanligaste villkoren identiska eller 6,75 % med en procents avgift. Variationerna var dock här större än för bostadsbyggnadskrediter och hos affärsbankerna var lägsta räntan 5,25 % med 1 % i avgift och den högsta 11 % utan avgift.

Det vanligaste »växeldiskontot» var hos affärsbankerna 8,5 % och hos sparbanker och centralkassor $\frac{1}{4}$ % högre. Spridningen var dock stor hos affärsbankerna och icke mindre än 49 olika diskonton redovisas varierande mellan 5,25 och 10,75 %.

Bland »övriga krediter» väger »lån mot inteckning i bostadsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet» tyngst hos samtliga institut. Affärsbankerna redovisar betydande räntevariationer från 5,25 % — eventuellt förekommande utlåning till 5 % eller lägre har som ovan nämnts ej medtagits vid bearbetningen av de insända rapporterna — till 10,75 % fördelade på 35 olika räntesatser och den vanligaste räntan — 8 % — svarade endast för drygt 20 % av utlåningen. Hos sparbanker och centralkassor var räntan enhetligare och ca 50 % låg vid 6,75 % medan resterande belopp hade lånats ut till en ränta varierande mellan 5,50—10,00 % hos sparbankerna och 6,75—8,75 % hos centralkassorna.

Mot bakgrund av att det förekommer mer än 50 olika räntesatser och över tio avgiftsklasser, är det ju ganska naturligt att vissa förskjutningar åt olika håll kan förekomma utan att det behöver tolkas som en medveten ränteglidning från en period till en annan, men det väsentliga synes vara att den nu införda rapporteringen gör det möjligt att följa dessa förändringar.

Betalningsbalansen

De mest utmärkande dragen i betalningsbalansen 1972 var den kraftiga förbättringen av valutaställningen, det stora exportöverskottet och den betydande kapitalimporten (tabell 23).

Bankernas utlandsställning, omfattande såväl riksbankens guld- och valutainnehav som affärsbankernas ställning avista och på tid gentemot utlandet, hade uppvisat en relativt kraftig förbättring redan under 1971 med 1 400 mkr. Valutainflödet fortsatte och blev än större under 1972, då bankernas utlandsställning steg med 2 900 mkr till 9 200 mkr. Valuta-reserven, vari affärsbankernas tidsposition ej ingår, ökade med 2 250 mkr till 7 731 mkr.

Trots en förbättring av handelsbalansen med 1 200 mkr steg överskottet i bytesbalansen med endast 150 mkr. Ökningen av exportöverskottet uppvägdes nämligen i stort sett av en ökning av underskottet i resevalutabetalningarna samt stigande underskott såväl i posten övriga tjänster som i posten transfereringar.

Betalningsbalansen under de senaste sex åren framgår i grova drag av nedanstående tablå (mkr).

	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Varor	— 756	— 913	— 961	— 965	2 048	3 238
Tjänster	921	809	630	179	— 175	— 825
Transfereringar	— 403	— 491	— 741	— 781	— 908	— 1 300
Bytesbalans	— 238	— 595	— 1 072	— 1 567	965	1 113
Kapitalbalans	579	577	— 121	1 249	585	1 446
Tilldelade SDR	—	—	—	196	180	178
Restpost	— 536	— 68	— 493	740	— 329	192
Utlandsställning	— 195	— 86	— 1 686	618	1 401	2 929
Grundbalans ¹	216	— 6	— 1 245	— 803	1 134	2 207

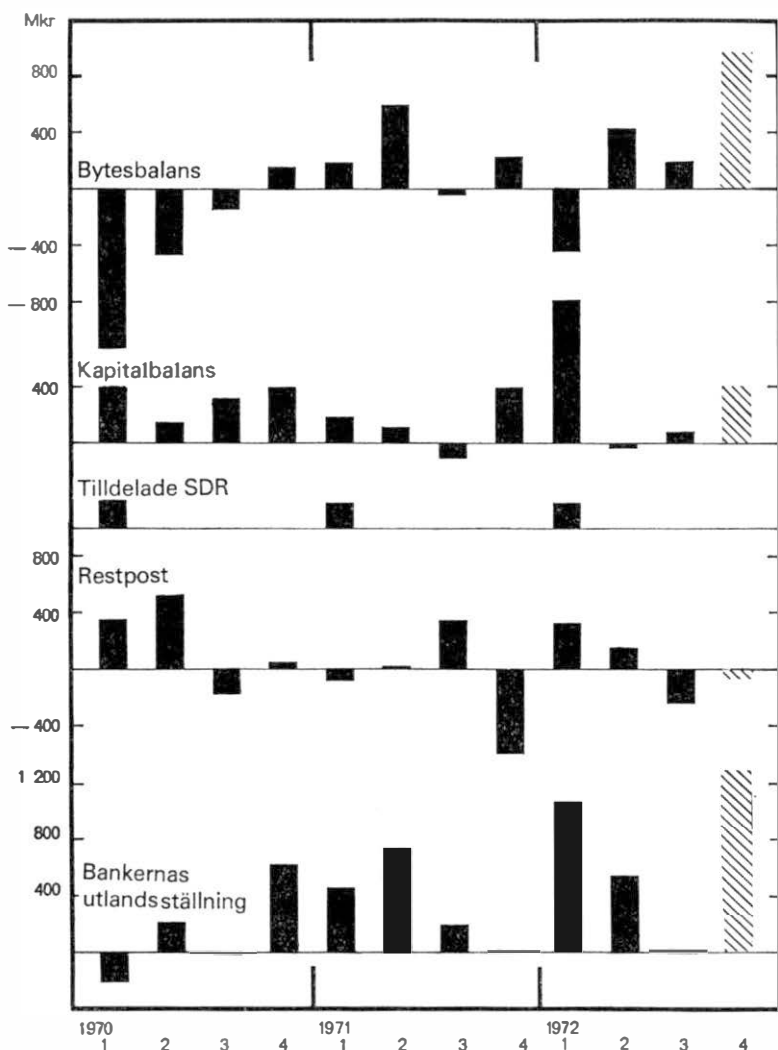
¹ Grundbalansen är summan av bytesbalansen, statliga kapitaltransaktioner, värdepapperstransaktioner, privata långfristiga lån, direkta investeringar och den långfristiga delen av övriga privata kapitaltransaktioner.

Samtliga kvartal under 1972 resulterade liksom under föregående år i exportöverskott. Under första kvartalet var emellertid detta endast drygt 100 mkr, varför bytesbalansen blev negativ under detta kvartal. Under övriga kvartal ledde de kraftiga överskotten i handelsbalansen till överskott även i bytesbalansen.

Kapitalbalansen hade under 1971 resulterat i en nettokapitalimport på 585 mkr. Denna kapitalimport fortsatte under 1972 och resulterade i ett nettoinflöde på preliminärt 1 450 mkr. Av detta nettokapitalinflöde ägde 1 000 mkr rum under första kvartalet bl. a. genom obligations-

Diagram O. Betalningsbalansen 1970—1972

Kvartalsfördelad

emissioner utomlands på över 500 mkr, medan andra och tredje kvartalet i stort sett balanserade. Fjärde kvartalet medförde på nytt ett visst kapitalinflöde.

Här redovisade uppgifter för fjärde kvartalet är endast delvis baserade på faktisk statistik och utgör delvis närmast prognoser. De kan sålunda komma att revideras, i vissa fall i betydande grad, då fullständiga uppgifter föreligger längre fram. I synnerhet gäller detta kapitaltransaktionerna och restposten. Tillgängliga uppgifter ger emellertid en restpost på 192 mkr mot en negativ restpost på 329 mkr föregående år.

Tabell 23. Betalningsbalansen

Mkr										
A. Löpande trans- aktioner	1971				1972				Året	
	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1971	1972
1. Export enligt handelsstatistiken	9 309	9 815	8 782	10 318	9 614	10 323	9 711	11 975	38 224	41 623
2. Import enligt handelsstatistiken	8 946	8 975	8 438	9 833	9 495	9 414	8 877	10 634	36 192	38 420
1—2. Handelsbalans	363	840	344	485	119	909	834	1 341	2 032	3 203
3. Korrigering av handelsstatistiken	74	- 26	14	- 46	- 19	7	- 10	57	16	35
4. Sjöfartsnetto	423	485	661	652	460	532	648	710	2 221	2 350
5. Resevaluta	- 361	- 434	- 668	- 464	- 511	- 602	- 791	- 571	-1 927	-2 475
6. Övriga tjänster	- 352	- 307	- 222	- 388	- 358	- 403	- 306	- 433	-1 269	-1 500
7. Korrigeringspost	200	200	200	200	200	200	200	200	800	800
8. Transfereringar	- 163	- 160	- 373	- 212	- 335	- 213	- 416	- 336	- 908	-1 300
Summa A										
Bytesbalans	184	598	- 44	227	- 444	430	159	968	965	1 113
B. Kapitaltransaktioner										
1. Statliga kapitaltransaktioner	- 32	- 74	- 33	- 41	146	- 31	- 23	- 42	- 180	50
2. Värdepapperstransaktioner										
Emissioner och amorteringar	227	95	74	8	567	45	117	292	404	1 021
Övriga transaktioner	- 25	- 6	- 56	61	- 30	- 97	- 4	6	- 26	- 125
3. Privata långfristiga lån	196	244	122	331	347	95	- 23	431	893	850
4. Direkta investeringar	- 96	- 185	- 94	- 93	- 240	- 77	- 64	- 344	- 468	- 725
5. Övriga privata kapitaltransaktioner	- 85	43	- 119	123	217	26	77	55	- 38	375
Summa B										
Kapitalbalans	185	117	- 106	389	1 007	- 39	80	398	585	1 446
C. Tilldelade SDR	180	—	—	—	178	—	—	—	180	178
D. Restpost	- 90	19	342	- 600	329	150	- 217	- 70	- 329	192
E. Bankernas utlandsställning										
1. Riksbankens guld och valutor	564	525	183	169	1 103	251	63	838	1 441	2 255
2. Affärsbankernas avistaposition	- 178	34	- 138	49	- 253	45	78	126	- 233	- 4
1+2. Valutareserven	386	559	45	218	850	296	141	964	1 208	2 251
3. Affärsbankernas tidsposition	73	175	147	- 202	220	245	- 119	332	193	678
Summa E	459	734	192	16	1 070	541	22	1 296	1 401	2 929

Tabell 24. Utrikeshandel

Mkr

	Export			Import			Import- (—) resp export- (+) överskott		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972	1970	1971	1972
Januari	2 358	3 121	3 177	3 029	3 089	3 097	— 671	+	32 + 80
Februari	2 651	2 710	3 085	2 827	2 677	3 050	— 176	+	33 + 35
Mars	2 748	3 478	3 351	2 913	3 180	3 354	— 165	+	298 — 3
April	2 927	2 956	3 298	3 288	3 056	3 033	— 361	—	100 + 265
Maj	2 780	3 085	3 353	3 052	2 742	3 193	— 272	+	343 + 160
Juni	3 233	3 774	3 681	2 980	3 177	3 191	+	253 +	597 + 490
Juli	2 740	2 720	2 920	2 708	2 734	2 700	+	32 —	14 + 220
Augusti	2 680	2 762	3 324	2 624	2 624	3 035	+	56 +	138 + 289
September	3 021	3 300	3 498	3 073	3 080	3 104	— 52	+	220 + 394
Oktober	3 129	3 459	3 912	3 263	3 315	3 787	— 134	+	144 + 125
November	3 594	3 530	4 433	3 266	3 199	3 767	+	328 +	331 + 666
December	3 289	3 329	3 659	3 228	3 319	3 085	+	61 +	10 + 574
Kvartal 1	7 757	9 309	9 614	8 769	8 946	9 495	—1 012	+	363 + 119
2	8 940	9 815	10 323	9 320	8 975	9 414	— 380	+	840 + 909
3	8 441	8 782	9 711	8 405	8 438	8 877	+	36 +	344 + 834
4	10 012	10 318	11 975	9 757	9 833	10 634	+	255 +	485 + 1 341
Summa	35 150	38 224	41 623	36 251	36 192	38 420	—1 101	+	2 032 + 3 203

*) Prognos

Bytesbalansen

Handelsbalansens omsvängning från importöverskott till exportöverskott, som inleddes under andra halvåret 1970, resulterade i ett överskott på 2 000 mkr under 1971 mot underskott på ca 1 000 mkr under vart och ett av de närmast föregående åren. Denna förändring har blivit bestående även under 1972 och exportöverskottet har även förstärkts under året. För helåret 1972 beräknas överskottet ha uppgått till 3 203 mkr (tabell 24).

Exportvärdet beräknas ha ökat under året med 3 400 mkr eller 9 %, medan importvärdet beräknas ha ökat med 2 200 mkr eller 6 %. Exportvärdets ökning var under de tre första kvartalen 3 %, 5 % och 11 % samt har kalkylerats till 16 % för fjärde kvartalet. Härav utgjorde prisökningarna 3 %, 3 %, 4 % och 4 %, varför volymökningen under året blev 5 %, fördelat på 0 %, 2 %, 7 % och 12 % under de fyra kvartalen, allt i förhållande till motsvarande period föregående år. Importvärdet låg under de fyra kvartalerna 6 %, 5 %, 5 % och 8 % högre än föregående år. Då importpriserna samtidigt ökat med 3 %, 2 %, 2 % resp. 2 %, innebär detta en ökning av importvolymen med 3 %, 3 %, 3 % och 6 %.

De varugrupper som hållit exportvolymen uppe under året är främst järn och stål, skogsprodukter och livsmedel, medan verkstadsprodukter

Diagram P. Utrikeshandeln

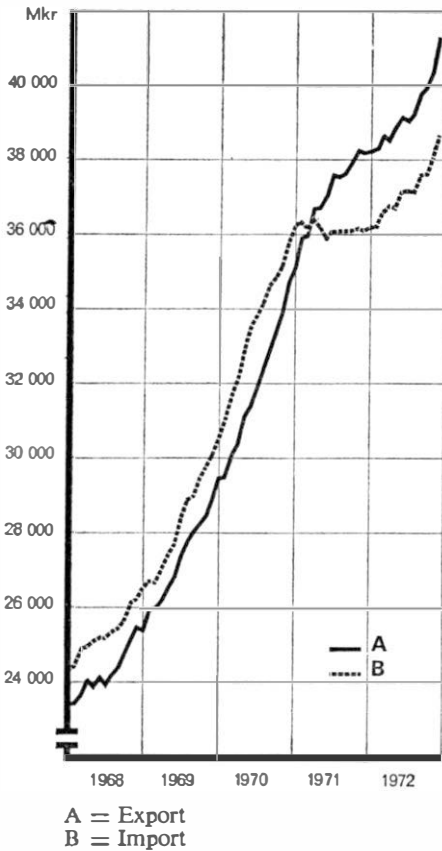
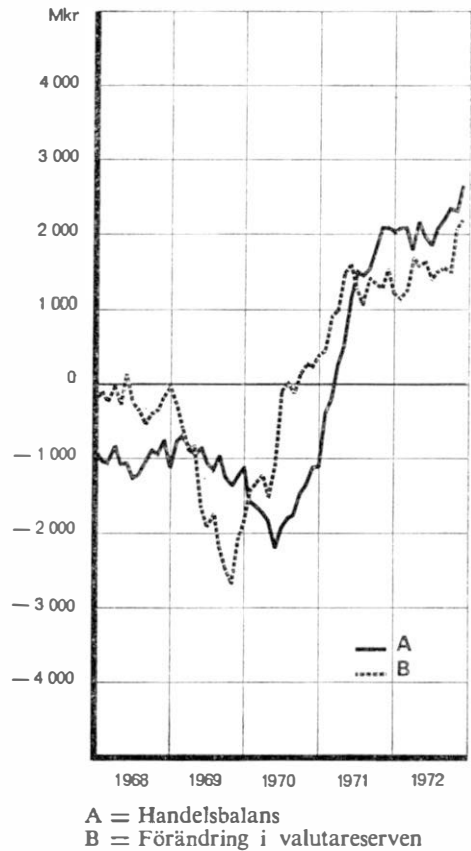

Diagram R. Handelsbalans och valutareserv

minskat i volym. Prisökningar har noterats främst för verkstadsprodukter, medan prissänkningar förekommit för massa, metaller och livsmedel. Exportvärdet ökade under januari—oktober för livsmedel med 17 %, elektriska maskiner och apparater med 17 %, kemikalier med 15 % och papper med 10 %, medan exportvärdet för personbilar sjönk med 1 % och för fartyg med $\frac{1}{2}$ %.

Importvolymen steg kraftigt för konsumtionsvaror och konsumtionsråvaror men endast obetydligt för investeringsvaror. Volymen av andra verkstadsprodukter och bränslen sjönk. Den privata konsumtionen i Sverige, som minskat med 1 % i volym under 1971, ökade endast svagt under 1972. När det gäller varaktiga varor var dock ökningen stark. Under januari—oktober ökade sålunda importvärdet för personbilar med 42 %, för kläder med 22 % och för garn och vävnader med 14 %, medan importvärdet för bränslen sjönk med 10 %, främst beroende på prissänkningar.

Exporten till EFTA-länderna ökade även under 1972 mer än exporten till EEC, medan importen ökade lika mycket från dessa båda områden. Sålunda steg exporten till de övriga EFTA-länderna under januari—oktober med 7 % och till EEC-länderna med 5 %, medan importökningen i båda fallen var 8 %. Gentemot USA steg exporten med 10 % och sjönk importen med 8 %. Gentemot U-länderna ökade både exporten och importen (exkl. oljor och fartyg) med 8 %.

Posten *korrigerig av handelsstatistiken* omfattar sex delposter, vilkas beräknade utveckling framgår av följande tablå (mkr):

	1971	1972
Direktlandad fisk	57	48
Återinförsel	— 388	— 412
Återutförsel	209	190
Oljerabatter	117	142
Icke-monetärt guld	38	— 5
Korrigerig av flygplansimport	— 17	72
Summa »korrigerig av handelsstatistiken»	16	35

Sjöfartsnettot beräknas ha stigit från 2 221 mkr 1971 till 2 350 mkr 1972.

Rederiernas intäkter och kostnader vid utrikes sjöfart har för 1972 uppskattats till intäkter på 4 739 mkr och kostnader på 2 544 mkr att jämföra med 4 725 mkr respektive 2 717 mkr för 1971. Intäkterna var således så gott som oförändrade från förra året, medan utgifterna sjönk med 6½ %. En kraftig nedgång av inhyrningen av utländskt tonnage ägde rum under året. Sålunda sjönk till utlandet erlagda charterhyror under januari—september med ca 100 mkr eller 15 % till 556 mkr jämfört med motsvarande period föregående år. Samtidigt ökade influtna charterhyror med ca 150 mkr eller 25 % till 834 mkr. En minskning av andelen från utlandet inhyrt tonnage och en ökning av andelen till utlandet uthyrt tonnage har verkat neddragande på såväl de svenska rederiernas bruttointäkter som på deras kostnader. Samtidigt ökade den svenska handelsflottans tonnage med 400 000 bruttoton eller 8 %. Under loppet av året förbättrade fraktkonjunkturer torde likaså ha bidragit till att hålla intäkterna uppe på föregående års nivå.

Inseglingsnettot för 1972 har beräknats till 2 195 mkr mot 2 008 mkr 1971. Efter avdrag av biljettavgifter som betalas i Sverige, uppskattade till 160 mkr, och tillägg för utländska fartygs kostnader i svenska hamnar m. m., beräknade till 315 mkr, erhålles ett sjöfartsnetto på 2 350 mkr eller 130 mkr mer än föregående år.

Inkomster och utgifter för *resevaluta* ökade relativt sett ungefär lika mycket under 1971 eller med 12 % respektive 11 %, med en ökning av underskottet med 179 mkr till 1 927 mkr till följd. Under 1972 har in-

Tabell 25. *Regionalfördelning av resevalutautgifterna*

Mkr

	1971 januari—november			1972 januari—november		
	Totalt	varav återköpta svenska sedlar	Förändring av de totala utgifterna 1970—1971	Totalt	varav återköpta svenska sedlar	Förändring av de totala utgifterna 1971—1972
Danmark	463	198	33 %	546	270	18 %
Finland	363	294	48 %	508	400	40 %
Spanien	264	114	17 %	363	162	38 %
Schweiz	224	166	—18 %	300	242	34 %
Västtyskland	235	74	— 2 %	269	79	14 %
USA	239	0	—26 %	260	3	9 %
Storbritannien	148	24	17 %	157	23	6 %
Italien	102	24	6 %	117	28	15 %
Norge	108	62	13 %	116	57	7 %
Frankrike	80	23	5 %	94	27	18 %
Österrike	59	19	13 %	75	24	27 %
Övriga	229	107	27 %	253	116	10 %
Summa	2 514	1 105	10 %	3 058	1 431	22 %

komsterna enligt preliminära beräkningar ökat med endast ca 5 %, medan utgiftsökningen varit ungefär dubbelt så stor som föregående år eller ca 22 %. Inkomsterna beräknas till 875 mkr mot 834 mkr 1971 och utgifterna till 3 350 mkr mot 2 761 mkr 1971. Det blev alltså en mycket kraftig ökning av underskottet med ca 550 mkr från 1 927 mkr 1971 till 2 475 mkr 1972.

Ökningen av resevalutautgifterna under första halvåret med 28 % stod i ganska god samklang med ökningen av turistresorna. Sålunda ökade antalet från svenska flygplatser utresta charterresenärer under samma tid med 37 %. Det kan därför antagas vara det rena turistresandet som i första hand ligger bakom den stora ökningen av utgifterna under 1972. Som framgår av tabell 25 ökade också utgifterna gentemot Spanien under januari—november mycket kraftigt eller med 38 %. Ökningen med 40 % gentemot Finland får till en del antagas sammanhånga med en ökad gränshandel över Ålands hav. I de stora utgifterna gentemot detta land ingår sannolikt även av gästarbetare intjänade medel som vid besök i hemlandet medföres och därvid kommer att registreras som resevaluta. Den kraftiga ökningen gentemot Finland synes dock inte kunna förbindas med gästarbetaröverföringarna under detta år. Antalet arbetsanmälda utlänningar i Sverige var 220 631 den 1 oktober 1972 mot 220 624 ett år tidigare. Härav var 109 137 respektive 109 489 personer finländare.

Det bör erinras om att den regionala uppdelningen huvudsakligen får ske efter använd valuta i stället för efter resmål, utom när det gäller från utlandet återköpta svenska sedlar, där landuppgift finnes. Av tabell

25 framgår även andelen svenska sedlar och dess fördelning på länder. Denna andel har ökat kontinuerligt under de sista åren. Under januari — november 1972 utgjorde den sålunda 47 %, mot 44 % under samma period 1971 och 39 % under 1970. De högsta andelarna uppvisar Schweiz med 81 %, Finland med 79 %, Norge med 49 %, Danmark med 49 % och Spanien med 45 %. Den ökande andelen svenska sedlar framgår också av att medan resevalutautgifterna totalt ökade med 22 % ökade de återköpta sedlarna med 30 %.

Inkomster och utgifter under posten *övriga tjänster* beräknas ha ökat med 8 % resp. 11 % under 1972 mot ökningar på 5 % resp. 14 % under föregående år. Eftersom utgifterna ligger på en högre nivå än inkomsterna innebär detta en än högre ökning av nettounderskottet. Inkomsterna beräknas ha ökat med 190 mkr till 2 750 mkr och utgifterna med 420 mkr till 4 250 mkr med ett underskott på 1 500 mkr till följd mot 1 269 mkr 1971. Ungefär en tredjedel av ökningarna i absoluta tal avsåg försäkringsbetalningar både på inkomst- och utgiftssidan. Om man ser på nettobeloppen finner man att det är provisionerna som svarar för det största underskottet med ca 435 mkr. Inom posten räntor och utdelningar finner man det snabbast växande underskottet. Nettoinkomsten av avkastning å direktinvesteringar steg till ca 115 mkr från 74 mkr 1971, medan nettoutgifterna för räntor och utdelningar på övrigt privat kapital steg till ca 450 mkr från 315 mkr 1971.

Korrigeringsposten till bytesbalansen, som avser att kompensera ett iakttaget redovisningsbortfall av inkomster i främst posten *övriga tjänster*, har angivits till oförändrat 800 mkr under de senaste tre åren. Visserligen steg utgifterna under denna post förhållandevis mer än inkomsterna under 1972, men om delposten räntor och utdelningar avdrages, för vilken utvecklingen under en lång rad år avvikit från genomsnittet, erhålles dels en något mera likartad ökning under 1972 med 9 % av inkomsterna respektive 11 % av utgifterna, dels — jämfört med 1969, då korrigeringsposten senast höjdes — en ökning av inkomsterna med 50 % och av utgifterna med 46 %. Det har därför icke bedömts motiverat att ändra korrigeringsposten för 1972.

Privata *transfereringar* till utlandet beräknas ha ökat från 349 mkr 1971 till ca 400 mkr. Häri ingår gästarbetares banköverföringar till hemlandet med ca 85 mkr mot 67 mkr under 1971. Det bör dock erinras om att en stor del av gästarbetarnas överföring av i Sverige intjänade medel torde ske på sådant sätt, att beloppen inte registreras i denna post. Sålunda torde ganska betydande belopp få förmodas ingå i resevalutaposten.

Privata transfereringar från utlandet har beräknats till ca 90 mkr mot 65 mkr under föregående år.

Offentliga transfereringar innehåller 1972 en stor engångstransaktion, sammanhängande med avtalet om slutlig reglering av svenska statens

kredit till Finland, av vilken vid årets ingång återstod 189 mkr. I enlighet med detta avtal avskrevs i januari 100 mkr helt, medan 9 mkr av Finland skulle avsättas till den svensk-finska kulturfonden. Båda dessa belopp har bokförts som transferering till Finland. Resterande 80 mkr har avvecklats genom att finska staten övertagit betalningsansvaret för en av Sverige i Finland beställd isbrytare. Detta har betraktats som en svensk förskottsbetalning och bokförts som kapitalutflöde under posten övriga kapitaltransaktioner. Avvecklingen av krediten med 189 mkr har bokförts som ett kapitalinflöde under posten statliga kapitaltransaktioner.

Av övriga offentliga transfereringar beräknas det offentliga gåvobiståndet till utvecklingsländer ha uppgått till ca 730 mkr mot 477 mkr under 1971. Bistånd i form av kapitalinsatser i internationella organ och bilaterala krediter, vilket redovisas under offentliga kapitaltransaktioner, sjönk med 40 mkr till ca 300 mkr. Den högre siffran för 1971 berodde på att vissa betalningar till IDA blivit förskjutna från 1970 till 1971 och att en andelshöjning i världsbanken med 19 mkr ägde rum under 1971. Det totala utvecklingsbiståndet kan för 1972 beräknas till ca 1 000 mkr mot 815 mkr för 1971.

Tillsammans med övriga offentliga transfereringar, bl. a. utbetalningar till Danmark i samband med EFTA-avtalet på ca 30 mkr och i övrigt främst medlemsbidrag till olika internationella organisationer, kan de totala offentliga transfereringarna beräknas till ca 1 000 mkr under året mot 628 mkr föregående år.

Nettot av privata och offentliga transfereringar till och från utlandet blev därmed en utgift på ca 1 300 mkr 1972 mot 908 mkr 1971.

Bytesbalansen beräknas ha resulterat i ett överskott på ca 1 100 mkr under 1972, vilket innebär en förbättring med ca 150 mkr. Förbättringen av handelsbalansen med ca 1 200 mkr motverkades nämligen av en försämring av resevalutaposten på ca 500 mkr, medan ökningen av sjöfartsnettot inte räckte till att kompensera det ökade nettoutflödet under övriga tjänster och transfereringar. Bytesbalansens utveckling över årets kvartal var något ojämn med ett underskott på ca 450 mkr under första kvartalet och ett ungefär lika stort överskott under det andra samt överskott på ca 200 mkr och 1 000 mkr under tredje och fjärde kvartalen. Den helt dominerande bakgrunden till dessa svängningar är givetvis utvecklingen av handelsbalansen, vilken under första kvartalet uppvisade ett överskott på endast 119 mkr mot överskott på 909 mkr, 834 mkr och 1 341 mkr under de tre följande kvartalen.

Kapitaltransaktioner

De *statliga kapitaltransaktionerna* resulterade under 1972 i ett nettokapitalinflöde på ca 50 mkr mot ett utflöde på 180 mkr under föregående år. Anledningen till denna omsvängning från kapitalutflöde till

Tabell 26. Svenska statens krediter till utlandet

		Lånebelopp	Utbetalt under 1972	Aterbetalt under 1972	Utestående ultimo 1972	Beviljat, ännu ej utbetalt belopp
Bangladesh	1972	55,0	4,3	—	4,3	50,7
	1972	29,6	—	—	0,2	29,4
Botswana	1972	20,5	—	—	—	20,5
	1972	8,0	—	—	—	8,0
Chile	1972	24,2	—	—	—	24,2
Danmark	1948	159,4	—	5,2	65,7	—
Etiopien	1968	30,0	0,3	—	22,9	7,1
	1969	23,5	3,0	—	10,2	13,3
Finland	1949	455,1	—	189,1	—	—
Indien	1964	24,0	—	—	24,0	—
	1966	24,0	0,1	—	23,4	0,6
	1968	40,0	3,0	—	38,2	1,8
	1968	35,0	9,7	—	33,5	1,5
	1971	125,0	14,9	—	25,9	99,1
	1971	26,0	—	—	—	26,0
Kenya	1968	19,0	3,3	—	9,6	9,4
	1970	18,3	4,7	—	6,3	12,0
	1971	31,5	9,5	—	9,5	22,0
	1972	31,0	0,0	—	0,0	31,0
Norge	1950	125,0	—	5,7	44,8	—
Pakistan	1966	25,0	—	—	23,8 ¹	—
	1967	9,1	—	—	9,1	—
	1968	26,0	—	—	26,0	—
	1970	31,5	—	—	— ²	—
	1970	31,5	—	—	— ²	—
Sudan	1966	35,0	—	—	32,7	2,3
	1970	15,0	9,1	—	9,1	5,9
Tanzania	1965	10,0	—	—	10,0	—
	1967	4,0	—	—	4,0	—
	1967	30,0	2,4	—	29,4	0,6
	1969	39,0	—	—	39,0	—
	1969	15,0	1,0	—	7,1	7,9
	1970	15,0	4,3	—	10,5	4,5
	1970	20,0	2,2	—	3,4	16,6
	1970	63,0	16,8	—	29,5	33,5
	1971	33,0	8,9	—	14,4	18,6
Tunisien	1963	6,0	—	—	6,0	—
	1965	6,0	—	—	5,7	—
	1967	15,0	1,5	—	10,9	4,1
	1969	26,0	2,2	—	10,5	15,5
	1970	18,5	—	—	5,0	13,5
Turkiet	1970	30,0	6,9	—	6,9	23,1
	1963	26,0	—	—	26,0	—
Östafrika	1970	15,6	—	—	15,4	0,2
	1970	27,0	2,5	—	7,5	19,5
	1972	25,0	1,0	—	1,0	24,0
Summa			111,6	200,0	661,4	546,4

¹⁾ Av det tidigare utbetalda beloppet på 25 mkr har 1,2 mkr, vilka ej utnyttjats, återgått till svenska staten.

²⁾ Av det tidigare utbetalda beloppet på 5 mkr har 4,8 mkr, vilka ej utnyttjats, återgått till svenska staten. Resterande skuld på 0,2 mkr har annullerats gentemot Pakistan och övertagits av Bangladesh.

kapitalinflöde är den ovan under transfereringar beskrivna slutregleringen av svenska statens kredit till Finland med 189 mkr, vilken bokförts som kapitalinflöde under denna post.

Utbetalningar under utvecklingskrediter uppgick till 112 mkr under 1972 eller lika mycket som föregående år (tabell 26). Bidraget till IDA var 181 mkr mot 202 mkr 1971 och erlades huvudsakligen i form av skuldsedlar. Dispositionen av tidigare överlämnade skuldsedlar uppgick till 37 mkr, varför IDA:s innehav av svenska skuldsedlar ökade under året med 141 mkr mot 166 mkr under 1971. Detta redovisas i betalningsbalansen som inflöde av kortfristigt kapital.

Bland *värdepapperstransaktionerna* har i år emissioner och amorteringar av obligationslån, svenska i utlandet och utländska i Sverige, särredovisats i tabellen.

Emissioner av svenska obligationslån utomlands skedde under 1972 för 1 071 mkr mot 454 mkr föregående år. Inga utländska lån emitterades i Sverige under något av åren. Amorteringarna på svenska obligationslån i utlandet uppgick till 69 mkr mot 68 mkr 1971 och på utländska lån i Sverige till 19 mkr mot 18 mkr 1971.

Handeln med utlandet i utelöpande aktier och obligationer uppvisade enligt bankinspektionens statistik en något lägre export och en något högre import under de tre första kvartalen 1972 än under motsvarande period 1971, med ett högre nettokapitalutflöde till följd. För hela året har detta nettoutflöde beräknats till ca 125 mkr mot 26 mkr under 1971.

Totalt har värdepapperstransaktionerna därmed inneburit ett nettokapitalinflöde på ca 900 mkr under 1972 mot 378 mkr under 1971.

Övriga privata långfristiga lån i utlandet, d. v. s. andra än genom obligationsemissioner, låg på ungefär samma nivå under 1972 som under föregående år. Bruttoupplåningen synes ha uppgått till ca 1 600 mkr mot 1 579 mkr under 1971. Tillsammans med upplåningen genom obligationsemissioner, för vilken redogjorts ovan, ger detta en bruttoupplåning under 1972 på nära 2 700 mkr mot 2 033 mkr föregående år.

Amorteringar på svenska lån i utlandet var något större 1972 än 1971 och har preliminärt angivits till 800 mkr mot 644 mkr 1971 och 484 mkr 1970. En gradvis ökande amorteringssiffra är naturlig mot bakgrund av den relativt stora upplåning, ofta av medelfristig karaktär, som skett under senare år.

Några nya utländska lån i Sverige av betydelse upptogs inte under året, medan upplåning på 58 mkr ägde rum under föregående år. Där emot erhöles amorteringar på sådana lån med 54 mkr mot endast 16 mkr 1971.

Nettoupplåningen i utlandet under denna post innebar enligt dessa beräkningar ett kapitalinflöde på 850 mkr mot 893 mkr föregående år. Med tillägg för nettotransaktioner i obligationslån erhålles en total nettoupplåning på ca 1 850 mkr mot 1 297 mkr under 1971. Det bör här

erinras, att beräkningarna är baserade på preliminär statistik, vilken kan komma att revideras relativt kraftigt längre fram.

De svenska *direkta investeringarna* i utlandet beräknas ha uppgått till ca 1 300 mkr under 1972 mot 1 123 mkr under föregående år. Av dessa investeringar finansierades omkring 200 mkr genom upplåning i utlandet. Motsvarande tal för 1971 var 370 mkr. Avveckling av svenska investeringar i utlandet har beräknats till ca 200 mkr under 1972 mot 235 mkr under 1971.

Utländska direktinvesteringar i Sverige beräknas ha medfört ett kapitalinflöde på omkring 500 mkr under 1972 mot 559 mkr under föregående år. Desinvesteringarna har beräknats till ca 125 mkr mot 139 mkr 1971.

Nettoresultatet av de direkta investeringarna innebar enligt dessa beräkningar ett kapitalutflöde på ca 725 mkr mot ett utflöde på 468 mkr under 1971. Även dessa beräkningar bygger på preliminär statistik och de här angivna beloppen kan komma att revideras ej obetydligt när fullständiga uppgifter föreligger.

Övriga privata kapitaltransaktioner omfattar dels uppgifter som erhålles ur riksbankens valutastatistik, dels uppgifter från statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Förändringen av de långfristiga tillgångarna representerade ett utflöde på ca 90 mkr mot 6 mkr 1971, och denna avvikelse från föregående år förklaras av den ovan i samband med transfereringar beskrivna förskottsbetalningen för en av Sverige i Finland beställd isbrytare med 80 mkr. Posten långfristiga skulder omfattar dels förändringar i vissa exportförskott, vilka beräknas ha resulterat i ett ca 150 mkr lägre kapitalutflöde än 1971, dels övriga transaktioner, vilka innebar ett nettokapitalutflöde som ökade med ca 50 mkr till ca 125 mkr. Denna del omfattar bl. a. emigranternas överföring av kapital från Sverige. De långfristiga skulderna skulle därmed innebära ett nettokapitalutflöde på ca 130 mkr mot ett utflöde på 237 mkr under föregående år.

Kortfristiga kapitaltransaktioner, som huvudsakligen omfattar kortfristiga lån av olika slag i utlandet, bl. a. i samband med finansiering av import och export, beräknas under 1972 ha inneburit ett nettokapitalinflöde på ca 350 mkr mot ett inflöde på 369 mkr under 1971.

Enligt SCB:s varvsenkät hösten 1972 beräknade de svenska varven, att deras leveranser med 95 mkr skulle understiga likviderna från utlandet, vilket innebär en kapitalimport med detta belopp, mot en kapitalexport på 394 mkr 1971, genom att leveranserna då översteg exportlikviderna med detta belopp. Betalningar för import för fartyg och flygplan beräknas under 1972 ha överstigit införseln med 62 mkr, vilket innebär en kapitalexport på detta belopp, medan under föregående år införseln översteg betalningarna med 20 mkr med en motsvarande kapitalimport till följd. Skillnaden mellan införselvärden och likvider för datorer m. m.

beräknas ha motsvarat ett kapitalinflöde på 210 mkr under 1972 mot 163 mkr 1971.

En summering av de här redovisade beräkningarna ger för hela posten övriga privata kapitaltransaktioner ett nettokapitalinflöde på ca 375 mkr mot ett utflöde på 38 mkr under föregående år.

Det bör påpekas, att denna post från och med föreliggande redovisning inkluderar en delpost som tidigare legat i betalningsbalansens restpost. Det gäller svenska exportörers revolverande kortfristiga upplåning utomlands, vilken har beräknats till ett nettokapitalinflöde på ca 275 mkr under 1972 mot 385 mkr under 1971. Uppskattade belopp på 114 mkr för 1970, 125 mkr för 1969 och 50 mkr för 1968 har likaså inlagts i kapitalbalansen. Före sistnämnda år var posten obetydlig.

Kapitalbalansen, som under 1971 innebar ett kapitalinflöde på 585 mkr, uppvisade under 1972 en kapitalimport som var mer än dubbelt så stor eller ca 1 450 mkr. Förändringen kan främst hänföras till obligationsemissioner utomlands som ökade med ca 600 mkr samt förändringen i varvens krediter till utlandet som resulterade i ett kapitalinflöde på ca 100 mkr 1972 mot ett utflöde på ca 400 mkr föregående år. Å andra sidan beräknas direktinvesteringarna ha givit ett ca 200 mkr större kapitalutflöde än 1971. Det bör ånyo framhållas, att flera av kapitalbalansens delposter kan bli föremål för relativt kraftiga revideringar.

Tilldelade SDR

Den 1 januari 1972 verkställdes den tredje tilldelningen av särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden, varvid Sverige tilldelades 178 mkr. De tidigare tilldelningarna var 180 mkr vid början av 1971 och 196 mkr vid början av 1970.

Restposten

Med ett överskott i bytesbalansen på ca 1 100 mkr, ett kapitalinflöde på ca 1 450 mkr och en tilldelning av SDR på 178 mkr finns det statistisk redovisning för ett valutainflöde på ca 2 700 mkr, vilket med ca 200 mkr understiger den faktiska ökningen av bankernas utlandsställning under 1972. Restposten skulle således för detta år bli plus 192 mkr mot minus 329 mkr för 1971. Det har ovan framhållits, att särskilt uppgifterna om privat kapital är att betrakta som delvis mycket preliminära. Revideringar av andra poster i betalningsbalansen leder till motsvarande justeringar av restposten.

Tabell 27. Bankernas utlandsställning

	Mkr							
	Riksbanken		Affärsbankerna		Valutareserven (1+2+3)		Bankernas utlandsställning (4+5)	
	Guld och valutor	Ställning gentemot IMF	Avista till- gångar	Tids- position	Ställ- ning	12-mån- förändr.	Ställ- ning	12-mån- förändr.
	1	2	3	4	5	6	7	8
1964 dec.	4 476	453	576	181	5 505	1 019	5 686	947
1965 »	4 207	737	678	137	5 622	117	5 759	73
1966 »	4 380	855	733	279	5 968	346	6 247	488
1967 »	3 513	717	1 528	294	5 758	- 210	6 052	- 195
1968 »	3 287	850	1 594	235	5 731	- 27	5 966	- 86
1969 »	2 887	523	468	402	3 878	-1 853	4 280	-1 686
1970 »	2 970	654	648	626	4 272	394	4 898	618
1971 »	4 633	432	415	819	5 480	1 208	6 299	1 401
1972 jan.	4 911	432	371	906	5 714	1 140	6 620	1 485
febr.	5 239	432	265	956	5 936	1 247	6 892	1 730
mars	5 736	432	162	1 039	6 330	1 672	7 369	2 012
april	5 730	430	387	1 054	6 547	1 575	7 601	1 849
maj	5 820	430	468	1 063	6 718	1 623	7 781	1 823
juni	5 989	430	207	1 284	6 626	1 409	7 910	1 819
juli	6 015	430	384	1 177	6 829	1 503	8 006	1 708
aug.	6 022	446	401	1 082	6 869	1 544	7 951	1 629
sept.	6 036	446	285	1 165	6 767	1 505	7 932	1 649
okt.	6 110	446	765	1 097	7 321	2 069	8 418	2 196
nov.	6 538	465	741	1 275	7 744	2 189	9 019	2 473
dec.	6 855	465	411	1 497	7 731	2 251	9 228	2 929

Bankernas utlandsställning

Valutareserven, som ökat mycket kraftigt under 1971 fortsatte att stiga även under 1972 (tabell 27). Ökningen, som pågick kontinuerligt under hela året med en koncentration till första och fjärde kvartalet, blev med 2 251 mkr nära dubbelt så stor som under föregående år, då den var 1 208 mkr. Huvuddelen av ökningen föll på riksbanken. Under första kvartalet steg valutareserven med 850 mkr, vari ingår årets tilldelning av SDR med 178 mkr, under andra kvartalet blev ökningen 296 mkr och under tredje 141 mkr. Under årets tre sista månader blev valutainflödet mycket stort med 554 mkr, 423 mkr resp. 116 mkr. Ökningen under december reducerades dock av att riksbanken i samband med års slutet vidtog en ändring av bokföringskurserna, varefter utländska valutor som regel upptages till ett värde 2,25 % under gällande riktkurs. Detta innebar en nedskrivning med 129 mkr. Det bokförda värdet av valutareserven ökade därför under fjärde kvartalet med 964 mkr.

Affärsbankernas *tidsposition* förbättrades med 678 mkr under året mot en förbättring med 193 mkr under 1971. Ökning skedde under

de två första kvartalen med 220 mkr respektive 245 mkr, medan det tredje kvartalet medförde minskning med 119 mkr. Under fjärde kvartalet ökade denna post åter med 332 mkr.

Bankernas utlandsställning, som omfattar både valutareserven och affärsbankernas tidsposition, förbättrades sålunda under 1972 med 2 929 mkr mot en förbättring med 1 401 mkr under 1971 och med 618 mkr under 1970.

Valutamarknaden

Utvecklingen på valutamarknaderna, som under 1971 präglades av ett mer eller mindre kontinuerligt kapitalutflöde från USA och en genomgående svag tendens för dollarn, följde under 1972 ett annat mönster. Trots att den amerikanska handelsbalansen avsevärt försämrades jämfört med 1971, karakteriserades valutamarknaderna av perioder då dollarn var relativt fast omväxlande med sådana av markant försvagning av dollarn. Detta torde framförallt ha berott på att kapitalströmmarna under året gått omväxlande till och från USA. Kursrörelserna har som följd härav tidvis varit rätt stora. Huvudsakligen gällde detta tiden fram till omkring mitten av juli, varefter valutamarknaderna i stort sett varit lugnare med en fastare tendens för dollarn.

Efter Washington-överenskommelsen i mitten av december 1971 om ändrade växelkursförhållanden mellan de viktigare valutorna blev dollarn stark och ett visst återflöde av kapital till USA ägde rum. Omkring mitten av januari skedde emellertid en omsvängning. Korttidsräntorna i USA tilläts sjunka, vilket bidrog till att återflödet upphörde. Detta torde i sin tur ha påverkat bedömningen av de överenskomna kursrelationernas varaktighet. Dollarn blev föremål för ett starkt utbudstryck och dollarkurserna i flera länder sjönk under tiden fram till omkring mitten av mars ner mot de nedre marginalkurserna. Då EEC-länderna i början av mars tillkännagav, att man avsåg införa ett system för begränsning av fluktuationerna mellan sina valutor, bidrog detta till att stärka dessa gentemot dollarn.

I flera länder såsom Förbundsrepubliken Tyskland, Nederländerna och Japan skärptes under denna tid valutabestämmelserna för att begränsa kapitalinflödet. Dessa åtgärder i förening med att räntorna i USA började stiga samtidigt som en motsatt tendens kunde noteras i Europa, medförde en viss förbättring för dollarn och en period med relativt lugn på valutamarknaderna inleddes mot slutet av mars.

I slutet av april började EEC-länderna tillämpa det ovannämnda systemet med snävrare fluktuationsmarginaler. I och med att den högsta tillåtna marginalen för dollarkursens fluktuationer enligt Washington-överenskommelsen vidgades till 2,25 % över och under de överenskomna s. k. riktkurserna, ökade också utrymmet för kursvariationerna mellan två valutor, andra än dollar, nämligen till 4,5 % på ömse sidor om den på basis av respektive riktkurser framräknade kursrelationen dem emellan. Det av EEC-länderna införda systemet innebär, att dessa variationer, i vad avser EEC-valutornas inbördes förhållande, begränsas till 2,25 %. I maj anslöt sig även Storbritannien jämte Danmark och Norge till detta system.

Från omkring mitten av juni kom pundet, som dittills i stort sett

haft en utveckling liknande den för övriga europeiska valutor, alltmer i fokus. Inflationen och arbetsmarknadssituationen bidrog till en allt större osäkerhet om pundet, vilket utsattes för ett tilltagandet säljtryck som kulminerade dagarna före den 23 juni. Bank of England, liksom centralbankerna i flera EEC-länder, stödde under denna period pundet genom massiva stödköp. Den 23 juni meddelade de brittiska myndigheterna att man beslutat låta pundet flyta, varefter valutamarknaden i London hölls stängd den 23—26 juni. I flera länder var valutamarknaderna stängda även den 27 juni. EEC-länderna beslöt efter ett sammanträde med anledning av den engelska åtgärden att fasthålla vid överenskommen om snävarare marginaler. Italien befriades dock från skyldigheten att enligt bestämmelserna i överenskommen intervensera i EEC-valutor, och medgavs i stället rätt att företaga sådan intervention i US-dollar. Danmark beslöt samtidigt att tillsvidare helt utträda ur systemet.

Oron kring pundet utlöste även ett tryck mot dollarn och efter beslutet att låta pundet flyta föll dollarkurserna som en följd av ett betydande inflöde av dollar till flera europeiska länder och Japan. I detta sammanhang skärptes bestämmelserna för att begränsa valutainflödet ytterligare i flera länder. I Italien däremot vidtog myndigheterna åtgärder för att hindra kapitalutflöde, sedan liran utsatts för viss spekulation i samband med oron kring pundet och beslutet att låta detta flyta.

EEC:s finansministrar bekräftade efter ett sammanträde i London i mitten av juli, att man avsåg upprätthålla de vid Washington-mötet överenskomna kursrelationerna. I omedelbar anslutning härill meddelade Federal Reserve Bank of New York att man företagit stödoperationer för dollarn på valutamarknaden. Detta synes ha blivit en vändpunkt; oron lade sig och dollarn stärktes i varierande grad mot de europeiska valutorna under resten av sommaren och hösten. Valutafondens årsmöte i slutet av september, vilket bedömdes ha förbättrat utsikterna för en reform av det internationella valutasystemet, förstärkte denna utveckling och det ökade förtroendet för dollarn medförde ett visst kapitalflöde till USA från framförallt Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz.

Det enda land där dollarkursen visade en från denna tendens avvikande utveckling var Japan. Den japanska handelsbalansen fortsatte under 1972 att visa stora överskott och detta bidrog till ihållande rykten och diskussioner om ytterligare revalvering av yenen. Dollarkursen i Japan låg som en följd härav under sommaren och hösten vid nedre marginalkursen och kontinuerliga stödköp från centralbankens sida förekom.

Efter den ovannämnda åtgärden att låta pundet flyta föll detta rätt snabbt ner till cirka 6 % under pariteten mot dollarn. I oktober inträdde emellertid en ytterligare försvagning, vilken synes ha utlösts av rykten om fastställande av ny paritet på en betydligt lägre nivå än rådande

marknadsläge. Avbrottet i förhandlingarna mellan regeringen och arbetsmarknadens parter om frivillig begränsning av pris- och lönehöjningar bidrog också till denna försvagning och i slutet av oktober hade pundet fallit till omkring 10 % under pariteten, kring vilket läge det fluktuerade fram till slutet av året.

I samband med folkomröstningarna i Norge och Danmark under hösten om inträde i EEC försvagades såväl den norska som danska kronan temporärt. Efter den danska omröstningen stärktes den danska kronan påtagligt och Danmark beslöt återinträda i EEC:s system för snävare fluktuationsmarginaler.

Den isländska kronan devalverades den 19 december med 10,7 % och riktkursen mot US-dollar höjdes från 88,00 till 98,56 isländska kronor per dollar.

Den svenska kronan var under året mycket fast. Från ett läge av ungefär 0,80 % över riktkursen i början av året föll dollarkursen till ett lägsta läge av ca 2,2 % under denna i mitten av året för att här efter stiga något och fluktuera mellan ca 1,8 % och 1,3 % under riktkursen under resten av året. Kronan följde sålunda ungefär samma utveckling mot US-dollar som kontinentvalutorna, tidvis med en något fastare tendens än flertalet av dessa. Detta sammanhänger med ett till följd av överskottet särskilt i kapitalbalansen tämligen kontinuerligt valutainflöde. De av riksbanken inom ramen för det Europeiska monetära avtalet fastställda marginalkurserna för US-dollar var under året oförändrade, nämligen 4,7050 köpkurs och 4,9200 säljkurs.

Guldpriset på London-marknaden vid s. k. fixing fluktuerade under året mellan som lägst 43,72½ dollar per uns i januari och som högst 70 dollar per uns i början av augusti, varefter priset i stort sett hållit sig på en nivå mellan 60 och 65 dollar per uns. I början av året influerades marknaden framförallt av rykten om att USA kunde komma att fastställa ett högre guldpris än 38 dollar per uns, vilket föranledde en spekulativ efterfrågan. Sedan förslaget om höjning av guldpriset i början av mars godkänts av den amerikanska senaten, avtog den spekulativa aktiviteten. Det nya guldpriset anmälades sedermera av USA till valutafonden. Den stigande pristrenden fortsatte emellertid i april, vilket synes kunna hänföras till ett i förhållande till 1971 minskat utbud av guld från Sydafrika i förening med en fortsatt stadig efterfrågan bl. a. för industriellt ändamål. Pressuppgifter i slutet av juli om att vissa EEC-länder önskade tillämpa ett högre guldpris än 38 dollar per uns för transaktioner sig emellan framkallade en stark efterfrågan, som snabbt förde upp priset till rekordnoteringen 70 dollar per uns i början av augusti. I september meddelades att avtal slutits om stora sovjetiska spannmålsköp från USA. Ett på grund härav väntat utbud av guld från Sovjet samt det lugnare klimatet på valutamarknaderna torde ha bidragit till den något lägre prisnivån under höstmånaderna. I vilken utsträckning försäljning av sovjetiskt guld faktiskt förekommit är ej känt.

Internationellt finansiellt samarbete

Internationella valutafonden (IMF) verkställde den 1 januari 1972 den första basperiodens tredje och sista tilldelning av *särskilda dragningsrätter (SDR)* till ett belopp av 2951,5 miljoner SDR. Därmed hade totalt tilldelats 9314,8 miljoner SDR. Något beslut har inte fattats om tilldelning för andra basperioden, som börjar vid ingången av 1973.

Sverige, vars SDR ägs av riksbanken, erhöll 34,45 miljoner SDR, vilket motsvarar ca 178 mkr. Riksbankens innehav av SDR uppgick vid utgången av 1972 till 107,05 miljoner SDR, vilket motsvarar ca 554 mkr. Innehavet utgörs av ovan nämnda tilldelning, tidigare erhållna belopp på totalt 72,6 miljoner SDR motsvarande ca 376 mkr samt nettoresultatet av betalningar mellan riksbanken och valutafonden av förvaltningskostnader och gottgörelse för IMF:s utnyttjande av sitt innehav av svenska kronor.

Riksbanken har hittills ej använt SDR för anskaffande av valuta och ej heller tillhandahållit annan deltagare i SDR-systemet valuta mot SDR.

Sveriges nettoställning gentemot IMF, som inräknas i den officiella valutareserven, uppgick vid utgången av året till 465,2 mkr, vilket innebär en ökning med 32,7 mkr under året. Ökningen motsvarar fondens nettoanvändning av kronor vid transaktioner med andra medlemsländer. Fondens innehav av kronor utgjorde vid årets utgång ca 73 % av Sveriges kvot. Någon utlåning av kronor till fonden under GAB-avtalet förekom ej under året.

IMF:s direktion överlämnade i augusti 1972 till fondens styrelse en rapport om *reform av det internationella valutasystemet*. Denna rapport sökte objektivt belysa olika handlingsalternativ vid en internationell valutareform. Rapporten avses ligga till grund för överläggningar inom den s. k. 20-kommittén, vilken fondens styrelse i juli 1972 beslutade upprätta som särskilt forum för de fortsatta överläggningarna om reformen av valutasystemet. Kommitténs ledamöter representerar alla medlemsländer i fonden och dess uppgift skall vara att ge råd och rapportera till fondens styrelse beträffande alla aspekter på reformen av det internationella valutasystemet, inbegripet förslag till ändringar i valutafondens stadga. Arbetet i kommittén förbereds inom en särskilt upprättad ställföreträdargrupp.

Sedan USA:s formella godkännande erhållits, kunde det under 1971 av IDA:s styrelse antagna förslaget om en tredje påfyllnad av *Internationella utvecklingsfondens (IDA)* resurser träda i kraft i september 1972. Sveriges bidrag till tredje påfyllnaden uppgår till ca 533 mkr att betalas i tre lika stora rater under en treårsperiod. Såsom omnämnts i föregående års förvaltningsberättelse skedde en förhandsinbetalning av den första tredjedelen redan under 1971. Den andra inbetalningen verk-

ställdes i november 1972. Betalningarna har skett i form av skuldsedlar, som deponerats i riksbanken. Sverige hade vid 1972 års utgång inbetalat totalt 893 mkr till IDA, varav 609 mkr var ordinarie bidrag och 284 mkr extra bidrag.

Överenskommelsen mellan riksbanken och Federal Reserve Bank of New York om ömsesidiga kreditfaciliteter i form av swaptransaktioner i kronor och dollar, vilken överenskommelse hittills ej utnyttjats, förlängdes under året med ett år till den 3 december 1973.

Under året träffades överenskommelse om avveckling av *Europeiska monetära avtalet (EMA)* vid utgången av 1972 och i samband därmed likvidering av den Europeiska fonden. Enligt överenskommelsen skall återbetalningar verkställas till de länder som inbetalat bidrag till fonden. Vidare skall den del av EMA:s inestående nettoinkomst som tillkommer dessa länder utbetalas. EMA:s bestämmelser om kursgaranti för behållningar i deltagande länders valutor ersättes den 1 januari 1973 med ett nytt mera begränsat kursgarantisystem baserat på överenskommelser mellan de i systemet deltagande ländernas centralbanker. Riksbanken har anslutit sig till det nya systemet. Enligt överenskommelsen ersättes samtidigt EMA-styrelsen med en kommitté inom OECD:s ram för samarbete i frågor rörande valutamarknaden.

Sverige lämnade under året sju nya *utvecklingskrediter*. Riksbanken har liksom vid tidigare ingångna kreditavtal av detta slag åtagit sig att medverka banktekniskt vid tillämpningen av avtalen. Krediterna och deras utnyttjande redovisas närmare i tabell 26.

Riksbankens bokslut

I det följande återges riksbankens bokslut för år 1972 samt uppgifter om utlåningen från vissa lånefonder.

Diskontot å svenska skattkammарväxlar och räntor å svenska obligationer har bokförts å vinst- och förlusträkningen i den utsträckning som de uppburits under året.

Riksbankens nettovinst för år 1972 uppgick till kronor 233 909 214:01. För 1971 var vinsten kronor 238 652 934:66.

Balans

	1 9 7 1	1 9 7 2	
	Kronor	Kronor	Kronor
Tillgångar			
Guld	1 046 151 137: 99		1 046 841 949: 56
Särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden	375 616 554: —		553 774 873: 06
Särskild guldtranch i Internationella valutafonden	12 133 882: 31	44 849 646: 57	
Guldtranch i Internationella valutafonden	420 322 500: —	420 322 500: —	
Lån till Internationella valutafonden	—: — (432 456 382: 31)	—: —	465 172 146: 57
Fordringar hos utländsk bank eller bankir, nettobelopp, samt utrikes växlar	50 830 082: 50	146 802 444: 59	
Utländska statspapper	3 160 118 205: — (3 210 948 287: 50)	5 107 655 625: —	5 254 458 069: 59
Skattkammarväxlar	8 295 000 000: —	7 190 000 000: —	
Statens och hypoteksinrättningars obligationer	2 542 234 880: — (10 837 234 880: —)	3 033 219 100: —	10 223 219 100: —
Diskonterade växlar	38 848 316: 92	35 480 472: 23	
Hypotekslån	47 111 503: —	54 196 233: —	
Kredit i checkräkning	427 605: 83 (86 387 425: 75)	212 054: 81	89 888 760: 04
Avbetalningslån	68 738 640: —		66 819 489: —
Skiljemynt	5 254 890: 20		66 843 418: 83
Inhemska bankers checkar, postremissväxlar m. m.	6 441 067: 62		130 751 447: 10
Sveriges andel i Internationella återuppbyggnadsbankens grundfond, inbetalt belopp	143 452 836: —		143 452 836: —
Ny riksbanksbyggnad i Stockholm ¹	9 667 078: 23	20 796 744: 65	
Övriga tillgångar	44 285 180: 44 (53 952 258: 67)	49 033 278: 14	69 830 022: 79
Summa	16 266 634 360: 04		18 111 052 112: 54

¹ Under åren 1967—1969 har dessutom som »Projekteringskostnader för ny riksbanksbyggnad» utbetalats kronor 810 532: 50.

räkning

	1 9 7 1	1 9 7 2	
	Kronor	Kronor	Kronor
Skulder			
Utelöpande sedlar	12 703 640 066: —		13 924 590 206: —
Checkräkning:			
Statliga myndigheter	44 904 143: 85	386 910 486: 22	
Bankaktiebolag	628 549 713: 34	696 661 529: 52	
Andra insättare	2 756 817: 33	10 743 817: 22	1 094 315 832: 96
	(676 210 674: 52)		
Medel å konton för investering i skogs- bruk och rörelse	1 050 737 421: 41		1 047 279 021: 98
Skuld till Internationella valutafonden	—: —		—: —
Övriga skulder	15 731 263: 32		12 426 162: 80
Nettotilldelning av särskilda dragnings- rätter i Internationella valutafonden	375 444 990: —		553 661 730: —
Grundfond	50 000 000: —		50 000 000: —
Reservfond	20 000 000: —		20 000 000: —
Tidigare avsatta pensionsmedel	6 767 843: 18		6 767 843: 18
Avbetalningslånefond	125 000 000: —		125 000 000: —
Kursdifferenskonto	904 000 000: —		904 000 000: —
Riksbankens byggnadsfond	100 000 000: —		139 000 000: —
 Balanserade vinstmedel			
från föregående år	449 166: 95		102 101: 61
årets vinst	238 652 934: 66		233 909 214: 01
Summa	16 266 634 360: 04		18 111 052 112: 54

Resultat

	1971	1972	
	Kronor	Kronor	Kronor
Utgifter och förluster			
Räntor å inlåningsräkningar	62 345: 55	54 263: 63	
Återbetalda hypotekslåneräntor	—: —	13 390 124: 92	13 444 388: 55
Avlöningar, pensioner m. m.			
Fullmäktige och suppleanter för dem	138 860: 46	138 703: 72	
Styrelseledamöter vid avdelningskon-			
toren och suppleanter för dem	257 167: 09	268 215: —	
Ledamöter i valutastyrelsen och supp-			
leanter för dem	15 660: —	30 600: —	
Tjänstemän och övrig personal			
Lönegradsplacerad personal	22 183 739: 43	24 556 049: 89	
Sedelräkningsbiträden	522 438: 81	801 292: 10	
Övrig personal	1 267 045: 41	1 461 242: 80	
Pensioner och ATP-avgifter	7 846 207: 40	8 783 173: 43	36 039 276: 94
(Summa avlöningar, pensioner			
m. m. för år 1971 kr.			
32 231 118: 60)			
Förvaltningsutgifter m. m. (exkl. avlö-			
ningar)			
Fastighetskostnader			
Ändrings- och reparationsarbeten	499 127: 68	4 476 512: 29	
Kontorshyror, uppvärmningskostna-			
der	709 906: 49	979 446: 51	
Övriga fastighetskostnader	262 461: 04	303 855: 59	
Inventarier och deras underhåll	693 571: 32	1 068 166: 28	
Materialier, tidningar, böcker m. m.	1 357 883: 88	1 194 385: 84	
Post-, assurances- och teleavgifter m. m.	2 470 500: 16	2 591 351: 10	
Rese- och traktamentskostnader	244 502: 43	331 629: 46	
Personalvård m. m.	604 743: 25	1 087 381: 35	
Säkerhetsanordningar	251 259: 18	559 960: 58	
Transportkostnader	288 383: 53	489 418: 23	
ADB-kostnader	258 216: 51	233 611: 57	
Övriga förvaltningskostnader	94 625: 77	782 885: 27	14 098 604: 07
(Summa förvaltningsutgifter m. m.			
för år 1971 kr. 7 735 181: 24)			
Sedelkostnader	6 767 405: 50		9 127 563: 11
Av utrikesrörelsen uppkommen förlust ¹	68 341 218: 04		—: —
Diverse ²	950 688: 49		27 884: 46
Summa utgifter och förluster	116 087 957: 42		72 737 717: 13
Saldo vinst	238 652 934: 66		233 909 214: 01
Summa	354 740 892: 08		306 646 931: 14

¹ Inkl. nettovärdeminskning av guld- och valutainnehavet, främst beroende på den sänkta kursen på US-dollar.

² Köp av aktier i Banken för internationell betalningsutjämnning år 1971 kronor 950 654: 84.

Inom linjen förda tillgångar och skulder

	1971	1972
Tillgångar		
Taxeringsvärdet av riksbankens fastigheter i		
Stockholm	7 000 000: —	7 000 000: —
Göteborg	2 600 000: —	2 600 000: —
Falun	644 000: —	644 000: —
Gävle	600 000: —	600 000: —
Halmstad	550 000: —	550 000: —
Härnösand	475 000: —	475 000: —
Jönköping	420 000: —	420 000: —
Karlstad	640 000: —	640 000: —
Kristianstad	410 000: —	410 000: —
Linköping	605 000: —	605 000: —
Luleå	655 000: —	655 000: —
Nyköping	830 000: —	830 000: —
Visby	230 000: —	230 000: —
Växjö	1 050 000: —	1 050 000: —
Örebro	700 000: —	700 000: —
Östersund	310 000: —	310 000: —
Tumba: sedelförbränningshuset	264 000: —	264 000: —
Diverse valv	125 000: —	125 000: —
	18 108 000: —	18 108 000: —
Aktier i AB Tumba Bruk	25 000 000: —	25 000 000: —
Aktier i Banken för internationell betalningsutjämning	10 099 216: 45	10 099 216: 45
Riksbankens mynt- och medaljsamling	160 157: 81	160 157: 81
Lån till riksbankspersonalens semesterförening	1 027 105: —	1 026 475: —
Utländska obligationer och fordringar ¹	23 842 001: 60	—: —
Svenska lånefordringar m. m.	40 894: 25	40 894: 25
Summa kronor	78 277 375: 11	54 434 743: 51
Skulder		
Lånebanksobligationer	8 005: 98	8 005: 98
Övriga	215: 38	230: 31
Summa kronor	8 221: 36	8 236: 29

¹ Beloppet, som utgjort riksbankens andel av de under kriget till Finland lämnade svenska krediterna, har numer slutligt avskrivits (prop. 1971: 134, FiU 1971: 45).

Utlåning från vissa lånefonder

Den 31 december 1972 utestående lån från olika lånefonder fördelar sig till antal och belopp i tusental kronor på de olika kontoren sålunda:

	Avbetalnings- lånefonden		Statens bosättnings- lånefond		Egnahems- m. fl. lånefonder		Fonden för supplementär jordbrukskredit		Värnpliktslån			
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Värnplikts- lånefonden		Fonden för låneunderstöd	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Huvudkon- toret	2 310	8 313	9 495	25 230	684	5 590	2	12	27	24	13	24
Göteborg	1 467	5 740	4 657	13 526	48	281	—	—	5	5	5	7
Malmö	722	2 997	5 658	15 231	49	565	—	—	9	10	4	11
Falun	561	2 481	1 346	3 949	66	456	1	1	2	2	—	—
Gävle	470	2 419	1 917	5 424	165	881	—	—	2	2	—	—
Halmstad	377	1 388	1 053	2 833	315	2 194	—	—	—	—	—	—
Härnösand	221	863	1 973	5 326	208	838	—	—	7	6	—	—
Jönköping	562	2 094	1 527	4 184	97	913	1	3	5	6	—	—
Kalmar	413	1 386	1 408	3 815	81	691	—	—	1	—	—	—
Karlskrona	287	1 234	757	1 862	121	968	—	—	2	3	—	—
Karlstad	341	1 318	1 579	4 521	378	1 382	2	4	2	1	—	—
Kristianstad	216	817	1 389	4 122	300	3 044	—	—	—	—	—	—
Linköping	443	1 347	2 356	5 949	198	1 552	2	1	3	6	—	—
Luleå	363	1 078	2 323	6 147	343	1 522	—	—	3	3	—	—
Nyköping	414	2 014	1 156	3 106	187	1 679	13	34	4	6	—	—
Skövde	340	1 200	1 558	4 219	165	1 339	6	18	1	5	1	2
Umeå	382	1 395	1 754	5 105	352	2 205	—	—	2	10	—	—
Uppsala	2 959	16 718	2 449	6 890	203	1 429	12	19	3	2	—	—
Visby	118	582	299	834	160	1 116	—	—	—	—	—	—
Vänersborg	292	1 256	2 009	5 513	363	2 412	4	18	4	5	—	—
Västerås	207	607	1 575	4 066	54	456	5	8	2	3	—	—
Växjö	637	2 587	1 178	3 212	206	1 465	—	—	—	—	—	—
Örebro	334	1 366	1 883	5 331	33	143	1	1	—	—	—	—
Östersund	1 083	5 619	888	2 371	308	1 092	—	—	1	1	—	—
Summa	15 519	66 819	52 187	142 766	5 084	34 213	49	119	85	100	23	44

Stödlån till jordbrukare

Den 31 december 1972 utestående stödlån fördelar sig till antal och belopp i tusental kronor på de olika kontoren sålunda:

	Enl. SFS 766/1951 St B		Enl. SFS 764/1952 St C		Enl. SFS 723/1954 St D		Enl. SFS 593/1955 St E		Enl. SFS 650/1957 St F		Enl. SFS 83/1960 St G		Summa	
	Antal Belopp		Antal Belopp		Antal Belopp		Antal Belopp		Antal Belopp		Antal Belopp		Antal Belopp	
Huvudkon-														
toret	—	—	11	69	1	1	14	57	10	42	1	3	37	172
Göteborg	—	—	—	—	2	3	1	2	2	4	—	—	5	9
Malmö	1	7	2	7	4	4	—	—	—	—	—	—	7	18
Falun	—	—	1	1	1	1	1	2	4	8	1	3	8	15
Gävle	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Halmstad	—	—	1	3	3	3	1	1	—	—	1	—	6	7
Härnösand	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jönköping	—	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4
Kalmar	—	—	12	43	—	—	5	14	—	—	1	1	18	58
Karlskrona	—	—	1	2	—	—	—	—	1	1	—	—	2	3
Karlstad	—	—	2	4	1	—	4	11	1	6	1	1	9	22
Kristianstad	—	—	4	4	10	25	1	4	1	5	—	—	16	38
Linköping	1	—	14	33	—	—	14	46	7	18	—	—	36	97
Luleå	—	—	5	5	14	15	15	19	1	—	—	—	35	39
Nyköping	—	—	3	4	—	—	2	3	1	1	—	—	6	8
Skövde	—	—	11	25	3	6	11	38	4	13	—	—	29	82
Umeå	—	—	2	2	8	8	7	7	3	4	—	—	20	21
Uppsala	—	—	11	18	2	1	14	40	16	55	2	2	45	116
Visby	—	—	1	10	—	—	1	16	—	—	—	—	2	26
Vänersborg	—	—	2	5	3	6	4	16	4	14	—	—	13	41
Västerås	—	—	—	—	—	—	2	3	1	13	—	—	3	16
Växjö	—	—	1	8	1	1	—	—	—	—	—	—	2	9
Örebro	1	5	10	24	1	3	—	—	—	—	—	—	12	32
Östersund	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	3	—	97	272	54	77	97	279	56	184	7	10	314	834

Den 31 december 1972 utestående lån, vilka övertagits från egnahemsorganen och hushållningssällskapen, fördelar sig till antal och belopp på följande olika lånetyper:

	Utestående lån	
	Antal	Belopp kronor
<i>Utlåning, som handhaves av såväl huvudkontoret som avdelningskontoren:</i>		
Jordbruksegnahemslån, skogslån, äldre tilläggs- lån och förstärkningslån	4 331	28 694 425: —
Bostadsegnahemslån	96	546 682: —
Nybyggnadslån	36	10 121: —
Förbättringslån	2	1 044: —
Lån till estlandssvenskar	16	27 227: —
Transport	4 481	29 279 499: —
<i>Utlåning, som helt handhaves av huvudkontoret:</i>		
Arrendelån	1	1 032: —
Lån till låneförmedlare:		
Arbetsmåbrukslån	594	4 366 086: —
Jordbruksegnahemslån	3	52 271: —
Bostadsegnahemslån	5	514 584: —
Summa	5 084	34 213 472: —

Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder

§ 1.

Fullmäktige m. fl.: Vid det val av fullmäktige och suppleanter för dem som riksdagen förrättade den 27 april 1972 valdes för valperioden 1972—1975

till *fullmäktige* herrar Wärnberg och Åsbrink, båda omvalda, samt till suppleanter för dem respektive fru Grethe Lundblad och LO:s andre ordförande herr Gunnar Nilsson, båda nyvalda.

Fullmäktige omvalde samma dag för tiden till dess nytt val av fullmäktige år 1973 förrättats:

till *vice ordförande*: herr Wärnberg;

till *riksbankschef*: herr Åsbrink;

till *deputerad*: herr Wärnberg; och

till *vice riksbankschef*: herr Joge.

Fullmäktige har därefter den 5 oktober 1972 dels på ansökan av herr Joge beviljat denne avsked fr. o. m. den 1 mars 1973 dels ock till vice riksbankschef från samma dag till dess nytt val av fullmäktige år 1973 förrättats utsett statssekreteraren i industridepartementet Hans Lundström.

§ 2.

Valutastyrelsen: Till ledamöter i valutastyrelsen omvalde fullmäktige den 27 april 1972 — förutom vice riksbankschefen Joge, som enligt 13 § 2 mom. andra stycket bankoreglementet skall vara styrelsens ordförande — herr Wärnberg, vice ordförande, och bankdirektören Åkermalm samt till personliga suppleanter för dem respektive bankdirektören Gustafsson, bankofullmäktigen Bengtson och bankokommissarien Olofsson. Valet gäller tillsvidare, dock längst till dess nytt fullmäktigeval ägt rum år 1973.

De av Kungl. Maj:t till utgången av juni 1975 utsedda ledamöterna i valutastyrelsen utgöres av statssekreteraren Hans Lundström (suppleant tf kanslirådet Bert Ekström), direktören Jonas Nordenson (suppleant direktören Per Eric Bolin), direktören Lars Sjunnesson (suppleant direktören Nils-Hugo Hallenborg) och direktören Gunnar Svalling (suppleant direktören Johan R:son Söderberg).

§ 3.

Beträffande sammansättningen av *styrelserna* vid avdelningskontoren torde få hänvisas till fullmäktiges protokoll den 30 november 1972.

§ 4.

Investeringsfonder för konjunkturutjämning samt skogskonto: Vid utgången av 1972 inestod i riksbanken medel insatta enligt gällande bestämmelser om *investeringsfonder för konjunkturutjämning* (Kungl.

kungörelse 1955: 256, med senare ändringar) till ett sammanlagt belopp av 1 047,3 mkr, därav 1 032,8 mkr avsåg investering i rörelse och 14,5 mkr investering i skogsbruk.

Vid samma tidpunkt inestod i riksbanken ett belopp av omkring 0,2 mkr jämlikt Kungl. förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts på *skogskonto*. Ränta på medlen har utgått efter 4 $\frac{3}{4}$ % fr. o. m. den 1 december 1971.

§ 5.

Riksbankens officiella *diskonto* är fr. o. m. den 12 november 1971 5 %.

§ 6.

Sedelutgivningsrätten m. m.: Genom lag den 5 maj 1972 (SFS 1972: 137) höjdes maximibeloppet för sedelutgivningen fr. o. m. den 1 juli 1972 med 600 mkr till 14 800 mkr.

Under det gångna året var den utelöpande sedelmängden störst på rapportdagen den 22 december och uppgick då till 14 401 mkr, en ökning i förhållande till motsvarande dag 1971 med 1 214 mkr. Det lägsta utelöpande sedelbeloppet under 1972 förelåg på rapportdagen den 6 juni och utgjorde då 11 404 mkr. Den högsta procentuella ökningen i förhållande till 1971 noterades den 15 januari och uppgick då till 15,6 %, den lägsta procentuella ökningen registrerades den 31 oktober och utgjorde 5,9 %.

§ 7.

Kungl. Maj:t har den 2 juni 1972 utfärdat kungörelse (nr 421) om prägling av *jubileumsmynt* på tio kronor i anledning av Hans Maj:t Konung Gustaf VI Adolfs 90-årsdag. Myntet, som tillhandahållits allmänheten genom riksbankens försorg, har utgetts med en överkurs av fem kronor. Vinsten har tillfallit Konung Gustaf VI Adolfs 80-årsfond för svensk kultur.

§ 8.

Angående användande av *riksbankens vinst* för år 1971 torde få hänvisas till finansutskottets betänkande nr 9 för år 1972.

§ 9.

Riksbankens avbetalningslånefond: Antalet utestående lån från riksbankens avbetalningslånefond, vilken uppgår till 125 mkr, uppgick vid utgången av år 1972 till 15 519 med den fördelning mellan bankens olika kontor som framgår på s. 85. Den sammanlagda lånesumman vid sagda tidpunkt utgjorde 66,8 mkr, en minskning under året med ca 2 mkr.

Ränta på de lån från avbetalningslånefonden, vilka utlämnats med statlig kreditgaranti fastställs av centrala studiehjälpsnämnden (SFS 1969: 39). För dessa lån gäller sedan den 12 november 1971 en ränte-

sats på 5 ½ %. För övriga avbetalningslån är räntan från och med nämnda dag 6 ½ %.

Hittills har från fonden utlämnats femton lån till tjänstemän vid riksdagens verk för förvärv av bostadsrätt i bostadsrättsförening. Vid utgången av år 1972 utestod två lån.

§ 10.

Statens bosättningslånefond: Från statens bosättningslånefond — till vilken riksdagen hittills såsom kapital anvisat investeringsanslag på sammanlagt 183 107 700 kronor — utgjorde utlåningen vid utgången av år 1972 ca 143 mkr.

Det utestående lånebeloppet har under året sjunkit med 4 mkr. Antalet lån uppgick till 52 187 en minskning under samma tid med 1 577 lån. Av under året utlämnade lån har 6 925 utlämnats till äkta makar och övriga sammanboende samt återstående 1 454 till ogifta mödrar eller till ogifta fäder.

Medelbeloppet för utlämnade lån utgjorde under budgetåret 1970/71 4 910 kronor och under budgetåret 1971/72 4 901 kronor.

Rörande fördelningen på de olika kontoren av lånen till antal och belopp hänvisas till de uppgifter, som intagits på s. 85.

För förvaltningen av bosättningslånen under budgetåret 1971/72 har riksbanken uppburit 322 584 kronor. Ersättningsgrunderna har varit oförändrade sedan budgetåret 1953/54.

Från låneverksamhetens början i januari 1938 och till utgången av år 1972 har utlämnats lån till ett sammanlagt belopp av omkring 749 mkr. Därav har ca 602 mkr återbetalats och ett belopp av tillhoppa omkring 4 mkr efterskänkts eller avskrivits.

För lån från fonden utgår ränta efter fast, under hela lånetiden oförändrad procentsats, utgörande den normalränta, som av Kungl. Maj:t fastställts för det budgetår då lånet beviljats. Beträffande lån, som utlämnas under innevarande budgetår, utgör räntefoten (normalräntan) 7 %.

Fullmäktige har den 5 oktober 1972 avgivit yttrande över det avsnitt av familjepolitiska kommitténs betänkande »Familjestöd» (SOU 1972: 34) som behandlar bosättningslån.

§ 11.

Egnahems- m. fl. lån: Av de egnahems- m. fl. lån, som riksbanken per den 1 juli 1948 övertog från egnahemsorganen och hushållnings-sällskapen, kvarstod vid utgången av år 1972 ett antal av 5 084 med ett sammanlagt kapitalbelopp av ca 34,2 mkr, en nedgång under året med 1 319 lån och med ett belopp av ca 8,4 mkr. Rörande lånens fördelning på de olika kontoren hänvisas till sammanställningar på s. 85 och 87.

För förvaltningen av lånen har riksbanken för budgetåret 1971/72

uppburit ersättning efter oförändrat 3 kronor 50 öre per lån med 22 410 kronor 50 öre.

Av de av riksbanken förvaltade fondmedlen, som sammanhänger med ifrågasvarande låneverksamhet, har till statsverket under år 1972 av influtna amorteringar återlevererats ca 6,7 mkr. Beloppet fördelar sig med 6,2 mkr på egnahemslånefonden, 0,04 mkr på lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, och 0,5 mkr på arbetarmåbrukslånefonden. På fonden för låneunderstöd (förbättringslån) uppgår återleveransen till 10 000 kronor.

§ 12.

Stödlån till jordbrukare: Vid utgången av år 1972 förvaltade riksbanken stödlån till jordbrukare, utgivna enligt Kungl. kungörelserna nr 766/1951 (StB), 764/1952 (StC), 723/1954 (StD), 593/1955 (StE), 650/1957 (StF) och 83/1960 (StG) till ett sammanlagt belopp av ca 0,8 mkr. Lånens antal utgjorde 314. Rörande lånens fördelning på riksbankens kontor och på de olika lånetyperna hänvisas till sammanställningen på s. 86.

Hittills har av riksbanken efterskänkts eller avskrivits stödlån med ett belopp av sammanlagt ca 1,6 mkr.

Riksbanken har icke uppburit någon ersättning för förvaltningen av stödlånen.

§ 13.

Fonden för supplementär jordbrukskredit: Avvecklingen av lånen från fonden för supplementär jordbrukskredit har fortsatt och vid utgången av år 1972 kvarstod 49 lån på sammanlagt 0,1 mkr.

Rörande lånens fördelning på de olika kontoren hänvisas till sammanställningen på s. 85.

§ 14.

Värnpliktslån: Vid utgången av år 1972 utestod 23 värnpliktslån från fonden för låneunderstöd och 85 lån från värnpliktslånefonden. Lånens fördelning på riksbankens olika kontor framgår av sammanställningen på s. 85.

Under år 1972 avskrevs under fonden för låneunderstöd 10 198 kronor och under värnpliktslånefonden ett belopp av 8 408 kronor.

Någon ersättning utgår ej till riksbanken för här avsedda låneförvaltning.

§ 15.

Fiskredskapslån: Riksbanken har att bevilja och förvalta lån från statens fiskredskapslånefond. Härför gällande bestämmelser har meddelats i Kungl. kungörelse den 6 april 1962 (nr 100; ändrad senast genom kungörelse SFS 1969: 815).

Enligt regleringsbrev den 2 juni 1972 har av riksdagen anvisat investeringsanslag på 200 000 kronor till statens fiskredskapslånefond

ställt till statskontorets förfogande att utbetalas för därmed avsett ändamål.

Vid utgången av år 1972 utestod 63 fiskredskapslån på sammanlagt 262 023 kronor fördelade på följande bankers kontor:

Kontor	Antal	Belopp kronor
Göteborg	37	172 718
Malmö	17	67 130
Halmstad	1	3 600
Kalmar	3	7 875
Karlskrona	1	2 000
Kristianstad	3	7 500
Luleå	1	1 200
	63	262 023

Räntan på dessa lån motsvarar normalräntan för det budgetår då lånet beviljats.

§ 16.

Hotellgarantilån: Riksbankens kontor fungerar fortfarande som lokalorgan i ärenden rörande statsgaranti för lån, som utlämnas till företag inom turismhotellnärings.

§ 17.

Studiemedel: Riksbanken har för sitt bestyr med utbetalning av studiemedel för budgetåret 1971/72 uppburit ersättning med 146 378 kronor, motsvarande 70 öre per utbetald studiemedelsanvisning (regleringsbrev den 19 maj 1972).

Under 1972 har utbetalning verkställt för 198 829 studiemedelsanvisningar till ett sammanlagt belopp av ca 823 mkr, varav 165 mkr avser studiebidrag.

§ 18.

Riksbankens personal: Riksbankens personal vid utgången av år 1971 och 1972 framgår av nedanstående tablå.

	Huvudkontoret		Avdelningskontoren		Summa	
	1971	1972	1971	1972	1971	1972
Lönegradsplacerade:						
förordnandetjänstemän	15	15	22	21	37	36
övrig s.k. bankpersonal	120	120	89	90	209	210
bankexpeditörer	33	33	40	38	73	71
biträdespersonal	155	171	162	170	317	341
bevakningspersonal m. fl.	55	54	25	26	80	80
Sedelräkningsbiträden	6	6	35	46	41	52
Övrig personal ¹	43	41	46	47	89	88
Totalsumma	427	440	419	438	846	878

¹ Städskor, nattvakter, fastighetsarbetare, tillfälligt anställda pensionärer m. fl.

§ 19

Huvudkontorets nybyggnad m. m.: Televerket har — under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande — träffat avtal med riksbanken om försäljning och överlåtelse till banken av den fastighet i Stockholm, där det nya bankhuset uppföres. Köpeskillingen uppgår till 15 miljoner kronor. Som dellikvid överlåter riksbanken för 2 100 000 kronor sin kontorsfastighet i Växjö.

De 1971 påbörjade byggnadsarbetena på den nya fastigheten i *Stockholm* under markplanet har slutförts under året. För uppförandet av byggnaden ovan jord antogs entreprenör i november och arbetena kommer att igångsättas i början av 1973. Särskilda entreprenadavtal har ingåtts för rör- och elinstallationerna samt hissar, ventilation och fönster. Beslut har träffats om materialet till fasadbeklädnaden och inhämtade anbud avseende leverans och montering av denna var vid årets slut föremål för prövning.

Enligt nu föreliggande tidsplan för projektet skall byggnaden vara färdigställd i slutet av 1975 och inflyttning beräknas kunna påbörjas vid årsskiftet 1975/76. I tidigare preliminära plan förutsågs såsom anmäldes i berättelsen för 1971 att inflyttning skulle kunna äga rum redan i början av 1975.

Till Stockholms kommun har under året utbetalats 4 500 000 kronor, utgörande preliminär slutlikvid för gjutning av valv, bottenplatta och bärande konstruktioner, integrerade i biltunnelns konstruktion.

I en separat entreprenad har två av källarbjälklagen till i nivå med biltunnelns tak utförts för en kostnad av 1 650 000 kronor.

Arkitekt- och konsultarvoden m. m. har under året utbetalats till ett belopp av 5 030 000 kronor.

§ 20.

Riksbankens kontorsnät: De av fullmäktige under föregående år beslutade upprustnings- och ombyggnadsarbetena vid avdelningskontoren är under året slutförda i Halmstad, Karlstad, Kristianstad, Luleå, Nyköping, Vänersborg, Växjö och Östersund till en total kostnad av 1 599 500 kronor. Beträffande kontoren i *Göteborg och Linköping* pågår ombyggnadsarbeten, medan beslutade arbeten i *Uppsala* ännu ej igångsatts.

Vid kontoret i *Gävle* har fullmäktige beslutat byggande av ett nytt valv, som kostnadsberäknats till omkring 400 000 kronor och som beräknas bli färdigställt i början av år 1973.

Hyreskontrakten med de riksbankens befattningshavare som förhyr bostäder i bankens fastigheter uppsades till den 1 oktober och har från nämnda dag nya hyror överenskommits, vilka fastställts i samråd med statens personalbostadsdelegation.

§ 21.

För riktigheten av de på s. 80—84 lämnade sifferuppgifterna svarar bankkamrerarna Bo Landberg och Sven Holmström, vilka undertecknat respektive kontrasignerat riksbankens bokslut.

§ 22.

Inspektioner m. m.: I bankoreglementet föreskrivna inspektioner av avdelningskontoren har under året verkställts.

Föreskrivna *inventeringar och undersökningar* har ägt rum av huvudkontorets kassor och förvaringsrum.

Revision genom därtill av chefen för revisionsavdelningen utsedda tjänstemän har under året verkställts vid samtliga avdelningskontor.

Valutastyrelsens berättelse

Till Fullmäktige i Sveriges Riksbank

Valutastyrelsen får härmed avge berättelse för år 1972 angående sitt verksamhetsområde.

Förordnande om fortsatt valutareglering har under året meddelats för tiden intill den 1 juli 1973. Förlängningen av valutaförfattningarna skedde utan ändring.

Med hänsyn tagen till den förstärkning av valutaställningen som ägde rum 1971 och som därefter fortsatt, genomfördes under 1972 lättnader i olika avseenden i valutaregleringen. Dessa gällde i första hand de i september 1969 införda temporära restriktionerna beträffande vissa viktigare kapitalbetalningar. I fråga om dessa restriktioner hade — som framgått av styrelsens förra verksamhetsberättelse — en avveckling påbörjats under 1971 omfattande återköp av utlandsägda svenska värdepapper lydande på svenska kronor och kapitalöverföringar till svenska emigranter i utlandet. Med de ytterligare lättnader som skett under 1972, har tillståndsgivningen avseende återköp av värdepapper och emigranternas kapitalöverföringar i det närmaste helt återförts till de principer som tillämpades före september 1969 i enlighet med Sveriges åtaganden som medlem i den Europeiska ekonomiska samarbetsorganisationen (OECD). Tillståndsgivningen för direkta investeringar i utlandet har under året uppgått till ett kraftigt ökat belopp, och de i september 1969 fastställda principerna för denna har med vissa i det följande redovisade justeringar bibehållits oförändrade. I andra avseenden har under 1972 genomförts en sådan uppmjukning av valutabestämmelserna som syns lämplig i betraktande av valutaautvecklingen. Ett markant inslag under 1972 var en avsevärd ökning i tillståndsgivningen till upplåning utomlands, vilken bidrog till valutainflödet under året.

Sedan bankofullmäktige fastställt delvis nya principer för tillståndsgivningen avseende återköp av utlandsägda svenska värdepapper lydande på svenska kronor, emigranternas kapitalöverföringar och svenska direkta investeringar i utlandet, beslöt valutastyrelsen i början av februari 1972 om tillämpning av nya regler avseende dessa betalningskategorier.

Enligt de i februari fastställda reglerna lämnar riksbanken tillstånd till återköp av svenska värdepapper lydande på svenska kronor även från utländska banker och fondmäklare, vilka undantogs från de lättnader som infördes 1971. Liksom tidigare medger riksbanken efter ansökan återköp av värdepapper tillhöriga utländska försäkringsbolag eller i utlandet bosatta utländska medborgare. I samtliga fall förutsättes att affi-

davit kan företes. Syftet med affidavit är att försvåra omsättningen av värdepapper som eventuellt utförts utan tillstånd. Värdepapper försedda med affidavit noteras ej längre i utlandet med underkurs.

I fråga om *emigrationsvaluta* innebar de 1971 modifierade principerna för tillståndsgivningen att den tidigare behovsprövningen upphörde och att överföring till utlandet medgavs av rimliga belopp, inräknat sådana som härrörde från försäljning av värdepapper. Förutsättning var att emigranten uppfyllde kvalifikationsvillkoren, d. v. s. att bosättningen utomlands har varat under minst ett kalenderår efter utflyttningsåret och att fråga är om verklig emigration. Valutastyrelsens beslut i februari 1972 innebar att någon beloppsbegränsning som regel icke längre tillämpas under förutsättning att nämnda villkor är uppfyllda. Endast sådana fall där de sammanlagda kapitalöverföringarna uppgår till 10 miljoner kronor eller därutöver göres till föremål för restriktiv behandling. Lättnaden i tillståndsgivningen är att se mot bakgrund av det förhållandet att emigranternas kapitalutförsel är frilistad enligt OECD:s kapitalstadga och att endast ett fåtal av organisationens medlemsländer antingen tillämpar temporära restriktioner eller har stående reservation mot denna post i stadgan. De nya reglerna är ej tillämpliga på sådana personer vilkas bosättning utomlands kan antas bli av begränsad varaktighet. Att en utlandsvistelse kommer att bli av begränsad varaktighet presumeras i fråga om exempelvis anställda i svenska dotterbolag eller andra företag med svensk anknytning samt i fråga om studerande i utlandet. Liksom tidigare gällde under året generella regler innebärande att i samtliga fall av emigration får efter ansökan utföras kapitalmedel vid utflyttningen intill 100.000 kronor per person, och överföring får ske såsom löpande betalning genom valutabank av all avkastning av egendom i Sverige såsom räntor, utdelningar, hyror och arrenden även som pensioner och utfallande belopp under pensionsförsäkringar som tecknats minst tre kalenderår före utflyttningsåret.

Under året har tillstånd till återköp av utlandsägda svenska värdepapper lydande på svenska kronor och transferering av emigrationsvaluta — utöver belopp medgivna vid utflyttning inom 100.000-kronorslimiten — lämnats för totalt 639 miljoner kronor. Härav hänförde sig till återköp av svenska värdepapper ett tillståndsbelopp av 445 miljoner kronor, fördelat på utländska medborgare och utländska juridiska personer med 212 miljoner kronor och på svenska emigranter med 233 miljoner kronor. Det återstående beloppet 194 miljoner kronor avsåg tillstånd till utförsel av banktillgodohavanden och andra likvida kapitalmedel tillhöriga svenska emigranter. Inom ramen för 100.000-kronorslimiten lämnades under 1972 tillstånd för sammanlagt 105 miljoner kronor jämfört med 83 miljoner kronor 1971.

För samtliga kategorier innebar tillståndsgivningen under 1972 en avsevärd ökning. En jämförelse med tillståndsgivningen under 1971 är

möjlig endast för tiden april—december då fullständig statistik för kapitalöverföringar till emigranter icke föreligger för första kvartalet 1971. I följande uppställning lämnas siffror för tillståndsgivningen under perioden april—december 1971 och 1972.

	Milj. kr.	
	1971	1972
1. Återköp av värdepapper från		
a. utländska medborgare och juridiska personer	58	118
b. »etablerade» emigranter	82	129
2. »Etablerade» emigranters kapitalöverföringar (exkl. värdepapperslikvider och belopp inom 100 000-kronorslimiten)	82	95
3. Kapitalutförsel inom 100 000-kronorslimiten i samband med utflyttning	69	84

Beträffande *direkta investeringar i utlandet* innebar de vid årets början gällande reglerna för tillståndsgivningen att tillstånd med rätt till transferering av erforderliga medel från Sverige lämnades då investeringen bedömdes ha en exportfrämjande eller valutabesparande effekt. Investeringar i sådana u-länder som är huvudmottagare av svenskt bistånd skulle prioriteras. I fråga om gränsfall avseende andra länder än dessa u-länder eller då beloppet var av avsevärd storlek kunde föreskrivas att projektet finansierades genom minst femårig upplåning i utlandet. Genom februaribeslutet ändrades reglerna såtillvida att krav på utlandsfinansiering ej längre uppställdes som villkor för tillstånd. Dock bibehölls möjligheten att vid projekt omfattande mycket avsevärda belopp föreskriva upplåning på minst 10 år¹). I övrigt har reglerna för tillståndsgivningen gällt i stort sett oförändrade under året. Huvudprincip har sålunda varit att en planerad utlandsinvestering skall vara exportfrämjande eller annars förmånlig ur betalningsbalanssynpunkt. Detta krav har dock senare under året tillämpats mindre bestämt i fråga om investeringar som rört sig om relativt små belopp. Vidare har den liberalare bedömning som enligt gällande principer skall förbehållas länder vilka är huvudmottagare av svenskt bistånd i praktiken utsträckt till andra u-länder. Någon mera långtgående uppmjukning av principerna för tillståndsgivningen har emellertid icke bedömts möjlig med hänsyn till dennas allttjämt mycket höga nivå och tendensen till fortsatt stark ökning av investeringsverksamheten i utlandet. Som framgår av tabell 2 och kommentaren till tabellbilagan, har det totala tillståndsbeloppet för direkta investeringar i utlandet under året uppgått till 1 975

¹ Då fråga varit om investeringar på lägre belopp, som motsvarat de allmänna kriterierna, har tillstånd under året lämnats till finansiering genom lån i utlandet, om sökanden så begärt. Förutsättning har då, liksom tidigare, varit att upplåningen avsetts sträcka sig över minst fem år med endast mindre amorteringar under lånetiden.

miljoner kronor jämfört med 1 255 miljoner kronor år 1971. Det höga totalbeloppet förklaras främst av att tillstånd har lämnats för projekt som bedömts vara motiverade ur valutasynpunkt men liksom tidigare har i ett antal fall framställningar bifallits för att möjliggöra rekonstruktion av existerande utlandsföretag. Inför trycket på tillstånd till utlandsinvesteringar har det varit nödvändigt att ställa större krav på dokumentation till stöd för planerade utlandsprojekt. Härvid har också krävts i möjligaste mån bestämda indikationer på att verksamheten i utlandet icke medför någon inskränkning i moderföretagets verksamhet i Sverige. I ett antal fall har därvid uppgift inhämtats om storleken av planerade investeringar i Sverige jämfört med investeringarna planerade för utlandet. Samtidigt har måst beaktas att vissa utlandsinvesteringar, utan att därvid direkt exportfrämjande eller valutabesparande effekter kan påvisas, dock är av väsentlig betydelse för ett företags utvecklingskraft och internationella marknadsposition och därmed ett stöd för dess verksamhet i Sverige. Investeringar i utlandet kan sålunda innebära ett effektivare utnyttjande av företagets speciella know-how på olika områden och göra det möjligt för det att slå ut olika slag av utvecklingskostnader på en större omsättningsvolym. Även beträffande dylika investeringar förutsättes att de skall vara förmånliga ur betalningsbalanssynpunkt låt vara på längre sikt.

Det må i detta sammanhang nämnas att tillståndsgivningen då det gäller *direkta investeringar i Sverige från utlandets sida* är baserad på frilistningsbestämmelsen i OECD:s kapitalstadga. Tillstånd lämnas sålunda i samtliga fall där projektet visas ha karaktär av direkt investering enligt stadgans definition. Om vid övertagande av ett redan existerande företag en del av likviden är avsedd att erläggas med aktier i det utländska företaget, förutsättes att minst två tredjedelar av likviden betalas kontant. I övrigt gäller för utländska investeringar i Sverige endast sådana inskränkningar som grundas på lagstiftning utanför valuta-regleringen. Som framgår av tabell 4 uppgick de av riksbanken under 1972 utfärdade tillstånden till 478 miljoner kronor jämfört med 611 miljoner kronor 1971.

De bestämmelser avseende *premiebetalningar för livränte- och kapitalförsäkringar i utlandet* som fastställdes i september 1969 har tillämpats oförändrade även under 1972.

De i mars 1971 ändrade reglerna beträffande köp av *fritidsfastigheter i utlandet* har gällt oförändrade vid tillståndsgivningen under 1972. De innebär att det tidigare generella maximibeloppet 75 000 kronor tillämpas endast då behov av rekreation genom vistelse i utlandet kan styrkas med godtagbart läkarintyg eller då sökanden har fyllt 60 år. I andra fall är det högsta medgivna beloppet 40 000 kronor. Under 1972 har tillstånd för ändamålet meddelats för ett sammanlagt belopp av 40 miljoner kronor jämfört med 39 miljoner kronor för 1971.

Som inledningsvis nämnts genomfördes under året en viss uppmjukning även av bestämmelser som icke sammanhänger med de i september 1969 införda restriktionerna. Sålunda ändrades reglerna för valutabankernas *terminsaffärer* med allmänheten i Sverige. Enligt de nya reglerna kan terminssäkring ske av sådana betalningar för import av varor samt utgående frakter och charterhyror som förfaller inom 24 månader. Dessförinnan gällde att betalningen skulle ha förfallit inom 12 månader för att kunna terminssäkras. Beträffande export av varor från Sverige samt inflytande frakter och charterhyror gällde redan tidigare att inom 24 månader förfallande belopp kan terminssäkras. Efter framställning till riksbanken kan tillstånd erhållas även för terminssäkring av exportlikvider samt inflytande frakter och charterhyror som förfaller till betalning senare än efter 24 månader.

Vidare upphävdes bestämmelsen att ränta icke utan riksbankens tillstånd i varje särskilt fall får gottgöras på tillgodohavande på *valutakonto för valutainlåning hos svensk valutabank*. Bestämmelsen infördes under 1969 med hänsyn till den betydande ökning som dylika tillgodohavanden då uppvisade.

I samband med de ändringar i valutabestämmelserna som beslutades i februari höjdes *valutabankernas limiter* för deras valutabehållningar enligt gällande valutahandelstillstånd.

Till ny *valutabank* har från och med den 1 april utsetts Länssparbanken Göteborg.

Sedan ett par fall av illegal utförsel i större skala av 1 000-kronors-sedlar konstaterats, vidtogs i augusti åtgärder för att möjliggöra en närmare övervakning av inlösen av sådana sedelförsändelser som inkommer till valutabankerna från utländska banker och som innehåller 1 000-kronors-sedlar av större omfattning liksom obrutna sedelbuntar försedda med riksbankens banderoll. För detta ändamål föreskrevs att dylika försändelser skall överlämnas till riksbanken för kontroll, innan de får gottskrivas den mottagande svenska bankens utländska korrespondent. Därjämte har överläggningar ägt rum med tullverket om ökad valutakontroll i samband med resetrafiiken på utlandet.

Inledningsvis har noterats den avsevärda ökning som under 1972 ägt rum i fråga om *upplåningen i utlandet*. Denna utveckling har framförallt gällt s. k. finansiell upplåning, som huvudsakligen är medel- eller långfristig, men även kommersiella krediter av i regel kortfristig natur har stigit. Av tabell I och kommentaren till denna framgår att tillståndsgivningen avseende *finansiell upplåning* visat en ökning för flertalet kategorier och att därjämte tillkommit långfristig upplåning för finansiering av investeringar i Sverige. Tillstånden till dylika långfristiga lån uppgick till totalt 581 miljoner kronor och utgjorde därmed ett dominerande inslag i ökningen av skuldsättningen till utlandet. De lämnades i enlighet med uttalande i statsverkspropositionen 1971 om möj-

ligheten av utlandsupplåning av — förutom Sveriges Investeringsbank — industriföretag för att finansiera investeringar i Sverige¹).

Beträffande *kommersiell upplåning utomlands* innebär gällande regler att svensk exportör kan erhålla tillstånd att hos bank i utlandet upptaga kredit för finansiering av sin egen kreditgivning i samband med förestående export. På motsvarande sätt medges svensk importör att utnyttja utländsk bankkredit för finansiering av förestående import. I båda fallen är det en förutsättning att krediterna skall överensstämma med normal kommersiell praxis. Med hänsyn till det stora kapitalinflödet under året har dessa regler i viss utsträckning tillämpats restriktivt. Sålunda har bl. a. vid exportfinansiering av större omfattning tillstånd till utnyttjande av kredit utomlands meddelats endast för belopp motsvarande en ökning av det svenska företags utestående exportfordringar.

Enligt gällande regler bifalles även ansökningar från valutabanker om tillstånd att tillhandahålla svensk exportörs respektive svensk importörs utländska motpart kredit avsedd att finansiera viss export- respektive importaffär. I dylika fall lämnas valutabank även tillstånd att refinansiera sådan kredit genom upplåning utomlands. Enligt under året införd praxis kan sådan refinansieringskredit vara till formen kortfristig under förutsättning att utländsk kredit avses att utnyttjas under hela den för exportaffären avtalade kredittiden. Refinansieringskrediten kan dessutom upptagas i valfri valuta.

Preliminärt beräknas utnyttjade belopp av kommersiella krediter i utlandet ha stigit med ca 470 miljoner kronor netto till utgången av september 1972 jämfört med en ökning på ca 250 miljoner kronor under motsvarande tid 1971. Den övervägande delen av dessa krediter torde som nämnt vara av kortfristig natur. Under året kunde dock konstateras en tendens mot krav på längre kredittider — och även lägre räntesatser — vid avslutande av exportkontrakt.

Upplåningen i utlandet har sålunda starkt ökat. Då det gäller korta och medellånga krediter kan antas att lägre räntesatser lett till ökat utnyttjande av lån och krediter i utlandet trots den rådande höga likviditeten inom landet med åtföljande goda kreditgivningsmöjligheter hos kreditinstituten. Förmodligen har också osäkerheten i det internationella valutaläget medfört att exportfordringar hemtagits snabbare med hjälp av utländsk kredit i syfte att undvika kursförluster. Under alla förhållanden synes dock anledning finnas att följa utvecklingen i detta

¹ Förutsättning för tillstånd till dylik upplåning är att investeringen bedömes angelägen ur bytesbalans- och valutasynpunkt och att upplåningen sker på antingen tio år i form av ett fast lån, möjligen med viss amortering under senare delen av lånetiden, eller minst tolv år med amortering under kredittiden. Enligt uttalandet i statsverkspropositionen får storleken av denna upplåning utomlands bedömas med hänsyn till tillgången på reala resurser och samhällsekonomiskt utrymme.

avseende med hänsyn till de konsekvenser en betydande utländsk skuldsättning kan få i form av ökat beroende för den inhemska penning- och kreditpolitiken av förhållanden i utlandet. Tidigare års upplåning i utlandet användes till största delen för finansiering av utlandstillgångar såsom direkta investeringar i utlandet och exportfordringar eller tillgångar såsom fartyg som främst användes i utlandstrafik. 1972 års ökade utlandsupplåning har däremot — såsom ovan redovisats — till betydande del finansierat verksamhet i Sverige.

I tabellbilagan lämnas uppgifter om tillståndsgivningen under 1972 och vissa tidigare år avseende finansiell upplåning utomlands (tabell 1), direkta investeringar i utlandet (tabell 2 och 3) och direkta investeringar i Sverige från utlandet (tabell 4 och 5).

Som framgår av tabell 1 lämnades under 1972 tillstånd till *finansiell upplåning utomlands* för ett sammanlagt belopp av 3 867 miljoner kronor, vilket innebär en nära nog 50 %-ig ökning från 1971, då beloppet var 2 581 miljoner kronor. För denna kraftiga ökning svarade främst den ovan noterade upplåningen för finansiering av industriella investeringar i Sverige. Denna redovisas i tabellen som en särskild post uppgående till 581 miljoner kronor. En betydande ökning noteras även för redare och varv. I fråga om »Övriga svenska exportindustriers lån» låg tillståndsgivningen på ungefär samma nivå som 1971. Under denna rubrik redovisas lån av i regel långfristig natur, som upptagits för avräkning mot företagens egen kreditgivning i samband med verkställd export eller för att utnyttjas för finansiering av sådana utlandsinvesteringar, som kan komma att medgivas av riksbanken efter ansökan i varje särskilt fall. Under rubriken »Lån för finansiering av svenska direkta investeringar i utlandet» upptas tillstånd, som utfärdats för att med utomlands upplånade medel finansiera konkret föreliggande investeringsprojekt. Dessa tillstånd uppgick under året till (525+31) 556 miljoner kronor, en ökning med 51 miljoner kronor i förhållande till 1971. Av beloppet hade 31 miljoner kronor upplånats tidigare.

Tillståndsgivningen för *svenska direkta investeringar i utlandet* nådde under 1972 en mycket hög nivå. Under året lämnade tillstånd avsåg ett sammanlagt belopp av 1 975 miljoner kronor, vilket är 720 miljoner kronor högre än 1971 (1 255 miljoner kronor) och 279 miljoner kronor högre än den tidigare högsta årssiffran, som registrerades för 1969 (1 696 miljoner kronor). Av beloppet för 1972 hänför sig som redan nämnts 556 miljoner kronor (505 miljoner kronor 1971) till tillstånd vari förutsetts att finansiering skulle komma att ske genom upplåning utomlands. Av resterande 1 419 miljoner kronor avser huvudparten tillstånd innebärande transferering av erforderliga medel från Sverige. Motsvarande siffra för 1971 var 750 miljoner kronor.

Beträffande fördelningen av utlandsinvesteringarna på länder och länderområden framgår av tabell 2 att investeringarna i EFTA, EEC och Nordamerika starkt ökade under det att u-länder och gruppen »övriga» något minskade. Tillstånden avseende EFTA uppgick till 570 miljoner kronor (292 miljoner kronor 1971), varav 229 miljoner kronor (77 miljoner kronor) föll på Storbritannien och 306 miljoner kronor (177 miljoner kronor) på de nordiska länderna. För investeringar i EEC beviljades tillstånd för 681 miljoner kronor (353 miljoner kronor) varav 266 miljoner kronor (116 miljoner kronor) hänförde sig till Västtyskland. Siffran för u-länderna 272 miljoner kronor (294 miljoner kronor) fördelade sig med 18 miljoner kronor på Europa (45 miljoner kronor), 7 miljoner kronor på Afrika (6 miljoner kronor), 31 miljoner kronor på Asien (15 miljoner kronor) och 216 miljoner kronor på Latinamerika (228 miljoner kronor).

Investeringstillstånden avseende försäljningsföretag, som redovisas i tabell 3, ökade från 372 miljoner kronor 1971 till 706 miljoner kronor 1972. Deras relativa andel i totalbeloppet uppgick till ca 36 % mot ca 30 % året innan. Tillståndsgivningen i fråga om »övriga företag» var liksom tidigare beloppsmässigt dominerande.

Tillstånden till *direkta investeringar i Sverige från utlandets sida* visade, som framgår av tabell 4, en minskning av totalbeloppet från 611 miljoner kronor 1971 till 478 miljoner kronor 1972. Denna minskning avsåg investeringar från samtliga redovisade länderområden. För EFTA beviljades ansökningar på 143 miljoner kronor (197 miljoner kronor), varav 26 miljoner kronor (57 miljoner kronor) avsåg de nordiska länderna. Tillstånden till investeringar från EEC belöpte sig till 82 miljoner kronor (97 miljoner kronor). Tillståndsbeloppet för investeringar från Nordamerika gick ner från 275 miljoner kronor 1971 till 230 miljoner kronor 1972.

Som framgår av tabell 5 sjönk under året tillståndsgivningen avseende försäljningsföretag från 322 miljoner kronor 1971 till 266 miljoner kronor 1972 och i fråga om gruppen »övriga företag» från 290 miljoner kronor 1971 till 212 miljoner kronor 1972. Tillstånden till nyetablering i Sverige har under året minskat beloppsmässigt men ökat i fråga om antalet.

Beträffande såväl de svenska investeringarna i utlandet som de utländska i Sverige synes fortfarande gälla att de lämnade tillstånden i det närmaste helt utnyttjas. Beroende på projektens art förekommer dock i många fall avsevärda tidsförskjutningar i utnyttjandet.

På valutastyrelsens vägnar:

Sven Jøge

G. Åkermalm

Stockholm den 3 januari 1973

Tabellbilaga

Tabell 1. Tillstånd till finansiell upplåning utomlands 1966—1972.

Tabell 2. Tillstånd till direkta investeringar i utlandet 1955—1972 med fördelning på ländergrupper.

Tabell 3. Tillstånd till direkta investeringar i utlandet 1969—1972. Verksamhetstyp och nyetableringar.

Tabell 4. Tillstånd till direkta investeringar i Sverige från utlandets sida 1960—1972 med fördelning på ländergrupper.

Tabell 5. Tillstånd till direkta investeringar i Sverige från utlandets sida 1969—1972. Verksamhetstyp och nyetableringar.

Statistiken över finansiell upplåning utomlands och direkta investeringar avslutas årsvis medio december.

EFTA: Danmark, Finland, Island, Norge, Portugal, Schweiz, Storbritannien, Österrike.

EEC: Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Västtyskland.

Nordamerika: Canada, USA.

U-länder: Enligt OECD:s förteckning.

Försäljningsföretag: Företag vilkas ändamål enbart är försäljning av som regel svenska exportvaror utomlands respektive utländska i Sverige.

Övriga företag: Företag av skiftande art; beloppsmässigt överväger utvinnings-, tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

Tabell 1. Tillstånd till finansiell upplåning utomlands 1966—1972

	Mkr						
	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Svenska redares lån	168	134	183	135	651	446	557
Svenska varvs lån ¹	284	72	179	498	366	814	1 246
Övriga svenska exportin-							
dustriers lån	116	47	59	0	492	472	453
Lån för finansiering av in-							
dustriella investeringar i							
Sverige							581
Övriga lån	47	6	2	6	92	26	235*
	615	259	423	639	1 601	1 758	3 072
Lån för finansiering av							
svenska direkta investe-							
ringar i utlandet ²							
a) beviljade under året .	52	244	79	440	366	439	525
b) beviljade tidigare år .						(66)	(31)
Utlandsägda företags lån							
från moderbolag eller							
koncernbolag ³	400	288	706	272	561	384	270
Summa	1 067	791	1 208	1 351	2 528	2 581	3 867

¹ Varvens utestående låneskuld uppgick den 15/12 1968 till 1 143 mkr
 15/12 1969 till 1 283 mkr
 15/12 1970 till 1 565 mkr
 15/12 1971 till 2 256 mkr
 15/12 1972 till 2 492 mkr

* Beloppen inkluderas i de i tabell 2 och 3 redovisade

² Beloppen inkluderas i de i tabell 4 och 5 redovisade

³ I summan ingår långfristig importfinansiering med ca 209 mkr

Anm. Årssiffrorna avser tiden fr. o. m. 16 december föregående år t. o. m. 15 december för det angivna året.

Tabell 2. Tillstånd till direkta investeringar i utlandet 1955—1972

År						
	EFTA	EEC	Nord- amerika	U-länder	Övriga	Totalt
1955	28,5	28,6	11,8	62,5	5,3	136,7
1956	16,2	29,7	20,1	63,5	6,1	135,6
1957	38,2	43,1	46,4	61,3	2,3	191,3
1958	19,5	40,1	18,4	88,1	3,2	169,3
1959	33,2	162,2	62,7	91,8	6,4	356,3
1960	62,9	65,1	9,0	149,8	1,6	288,4
1961	57,5	78,4	12,0	183,2	14,7	345,8
1962	158,9	154,6	51,9	67,3	21,8	454,5
1963	174,6	79,4	9,9	119,6	7,3	390,8
1964	227,3	278,1	80,0	156,8	4,7	746,9
1965	127,2	203,8	46,7	136,5	23,4	537,6
1966	163,3	244,2	144,9	166,8	16,1	735,3
1967	258,3	273,9	124,4	188,8	31,6	877,0
1968	244,1	152,5	93,2	157,6	25,1	672,5
1969	471,5	327,9	561,9	282,8	52,2	1 696,3
1970	249,1	360,9	184,6	251,1	47,6	1 093,3
1971	291,5	352,7	249,9	294,1	67,2	1 255,4
1972	570,3	681,1	397,0	271,5	55,4	1 975,3
Summa	3 192,1	3 556,3	2 124,8	2 793,1	392,0	12 058,3

Ann. Fr. o. m. 1961 ingår i beloppen även sådana utlandsinvesteringar, som finansierats genom upplåning i utlandet (jfr tab. 1).

Årssiffrorna avser tiden fr. o. m. 16 december föregående år t. o. m. 15 december för det angivna året.

Tabell 3. Tillstånd till direkta investeringar i utlandet 1969—1972
Verksamhetstyp och nyetableringar

	Mkr							
	1969		1970		1971		1972	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Totalt		1 696,3		1 093,3		1 255,4		1 975,3
försäljningsföretag		249,5		196,3		371,8		705,6
övriga		1 446,8		897,0		883,6		1 269,7
därav nya under året	383	670,9	350	396,4	370	332,5	436	570,5
försäljningsföretag	192	44,9	203	40,3	227	68,9	233	197,2
övriga	191	626,0	147	356,1	143	263,6	203	373,3
Härav:								
<i>EFTA</i>		471,5		249,1		291,5		570,3
försäljningsföretag		96,0		67,1		112,6		366,0
övriga		375,5		182,0		178,9		204,3
därav nya under året	217	299,5	197	84,1	221	127,1	235	255,8
försäljningsföretag	116	17,9	115	10,7	138	24,3	132	142,1
övriga	101	281,6	82	73,4	83	102,8	103	113,7
<i>EEC</i>		327,9		360,9		352,7		681,1
försäljningsföretag		51,1		47,8		103,8		190,8
övriga		276,8		313,1		248,9		490,3
därav nya under året	88	107,8	71	92,2	84	156,0	122	247,6
försäljningsföretag	47	5,7	48	11,2	58	31,9	64	33,3
övriga	41	102,1	23	81,0	26	124,1	58	214,3
<i>Nordamerika</i>		561,9		184,6		249,9		397,0
försäljningsföretag		54,2		42,7		68,0		96,0
övriga		507,7		141,9		181,9		301,0
därav nya under året	24	196,9	22	122,0	25	12,9	23	11,6
försäljningsföretag	14	16,9	12	4,6	13	3,2	16	9,2
övriga	10	180,0	10	117,4	12	9,7	7	2,4
<i>U-länder</i>		282,7		251,1		294,1		271,5
försäljningsföretag		32,2		28,7		66,3		37,3
övriga		250,5		222,4		227,8		234,2
därav nya under året	48	47,9	50	68,1	30	27,9	42	33,9
försäljningsföretag	14	4,2	23	8,0	11	1,5	13	5,4
övriga	34	43,7	27	60,1	19	26,4	29	28,5

Anm. I siffrorna ingår även sådana utlandsinvesteringar, som finansierats genom upplåning i utlandet (jfr. tab. 1).

Årssiffrorna avser tiden fr. o. m. 16 december föregående år t. o. m. 15 december för det angivna året.

Tabell 4. Tillstånd till direkta investeringar i Sverige från utlandets sida 1960—1972

Mkr

År	EFTA	EEC	Nord- amerika	Övriga	Totalt
1960	91,4	9,9	33,0	0,1	134,4
1961	49,9	48,5	68,0	0,1	166,5
1962	247,4	46,9	27,1	0,5	321,9
1963	358,9	39,2	354,6	4,0	756,7
1964	138,0	53,5	155,5	12,9	359,9
1965	175,6	30,7	112,9	0,6	319,8
1966	189,5	131,0	333,2	0,6	654,3
1967	119,0	93,4	362,1	9,7	584,2
1968	319,6	43,9	672,4	3,0	1 038,9
1969	87,2	151,5	301,4	10,4	550,5
1970	213,8	282,9	263,2	19,2	779,1
1971	197,1	96,9	275,2	42,1	611,3
1972	143,4	82,0	230,1	22,1	477,6
Summa	2 330,8	1 110,3	3 188,7	125,3	6 755,1

Anm. I beloppen ingår även i tabell 1 redovisade lån, som utlandsägda företag erhållit från moderbolag eller koncernbolag.

Årssiffrorna avser tiden fr. o. m. 16 december föregående år t. o. m. 15 december för det angivna året.

Tabell 5. Tillstånd till direkta investeringar i Sverige från utlandets sida 1969—1972
Verksamhetstyp och nyetableringar

	Mkr							
	1969		1970		1971		1972	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Totalt		550,5		779,1		611,3		477,6
försäljningsföretag		220,5		303,6		321,6		265,5
övriga		330,0		475,5		289,7		212,1
därav nya under året	197	260,3	201	290,8	187	185,2	207	137,9
försäljningsföretag	101	71,3	110	33,7	96	21,6	112	41,0
övriga	96	189,0	91	257,1	91	163,6	95	96,9
Härav:								
EFTA		87,2		213,8		197,1		143,4
försäljningsföretag		45,2		121,9		97,9		43,0
övriga		42,0		91,9		99,2		100,4
därav nya under året	102	32,6	106	61,7	114	62,9	111	71,3
försäljningsföretag	53	6,7	63	12,3	56	12,5	60	15,6
övriga	49	25,9	43	49,4	58	50,4	51	55,7
EEC		151,5		282,9		96,9		82,0
försäljningsföretag		37,1		49,6		35,7		47,6
övriga		114,4		233,3		61,2		34,4
därav nya under året	43	132,2	51	134,0	40	14,1	47	27,5
försäljningsföretag	21	30,2	28	6,8	26	4,0	26	18,3
övriga	22	102,0	23	127,2	14	10,1	21	9,2
Nordamerika		301,4		263,2		275,2		230,1
försäljningsföretag		128,7		110,0		182,3		160,5
övriga		172,7		153,2		92,9		69,6
därav nya under året	44	95,2	43	91,7	24	73,1	37	34,2
försäljningsföretag	21	34,5	19	11,8	11	4,3	19	5,3
övriga	23	60,7	24	79,9	13	68,8	18	28,9

Anm. I beloppen ingår även i tabell 1 redovisade lån, som utlandsägda företag erhållit från moderbolag eller koncernbolag.

Årssiffrorna avser tiden fr. o. m. 16 december föregående år t. o. m. 15 december för det angivna året.

Riksbankens Jubileumsfond

Fondens intäkter uppgick under 1972 till 19 484 937: 66 kronor. Omkostnaderna uppgick till 590 162: 11 kronor, varigenom fondens nettointäkt kom att utgöra 18 894 775: 55 kronor. Under året beviljade fonden anslag på tillsammans 19 168 963: 39 kronor. Under dessa och tidigare beviljade anslag utbetalades 18 970 106: 78 kronor.

Under året upplupna men ej uppburna räntor har ej bokförts.

Fondens ställning per den 31 december 1971 och 1972 framgår av följande balansräkning. De ursprungligen övertagna obligationerna upptogs till de bokföringsvärden, varmed de överfördes till fonden. Därefter har vid förvärv eller försäljning av obligationer faktiska inköps- resp. försäljningsvärden använts som bokföringsvärde. Av det vid årets slut såsom disponibla medel bokförda beloppet har 2 872 346: 01 kronor reserverats för pensionsavgifter för i tidigare beviljade anslag engagerad personal. Bland skulderna har i 1972 års balansräkning upptagits »Ej förbrukade anslag» med 353 653: 17 kronor, varmed avses beviljade anslag som aldrig kommit att utnyttjas samt överblivna, till fonden återbetalade medel.

Utöver här redovisade under året beviljade anslag har fondens styrelse vid sitt decembersammanträde beviljat anslag för tillsammans 238 000 kronor att utgå ur de under 1973 disponibla medlen.

Balansräkning
per den 31 december 1971 och 1972

<i>Tillgångar</i>	1971	1972
Obligationer utfärdade av		
Svenska staten	126 402 250: —	126 402 250: —
Hypoteksinrättningar	141 641 500: —	141 641 500: —
Kommuner	20 116 750: —	20 116 750: —
Industrier	32 838 100: —	32 818 100: —
Checkräkning i riksbanken	131 463: 25	270 904: 73
Postgiro	2 543: 47	2 040: 53
Kassa	500: —	500: —
	<u>Kr 321 133 106:72</u>	<u>Kr 321 252 045: 26</u>
 <i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	282 708 420: 96	282 708 420: 96
Beviljade, ej utbetalda anslag	16 190 587: 21	16 230 060: 42
Disponibla medel:		
Ingående behållning	22 378 332: 70	22 234 098: 55
Avgår: Beviljade anslag	19 237 837: 85	19 168 963: 39
Tillkommer: Årets netto- intäkt	18 933 528: 51	18 894 775: 55
Ej förbrukade anslag	160 075: 19	353 653: 17
Utgående behållning ..	22 234 098: 55	22 313 563: 88
	<u>Kr 321 133 106: 72</u>	<u>Kr 321 252 045: 26</u>

Resultaträkning

<i>Utgifter</i>		
Omkostnader	552 344: 38	590 162: 11
Fondens nettointäkt	18 933 528: 51	18 894 775: 55
	<u>Kr 19 485 872: 89</u>	<u>Kr 19 484 937: 66</u>
 <i>Inkomster</i>		
Ränteintäkter netto	19 480 870: 16	19 480 547: 88
Övriga intäkter	5 002: 73	4 389: 78
	<u>Kr 19 485 872: 89</u>	<u>Kr 19 484 937: 66</u>

Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

Till fonden har under 1972 influtit räntor till ett belopp av kronor 1 457 550:—. Under året upplupna, ej uppburna räntor, har ej bokförts.

Till Nobelstiftelsen har utbetalats 792 000 kronor, varav 480 000 kronor utgör 1972 års ekonomipris och 312 000 kronor förvaltningskostnader.

Fondens ställning per den 31 december 1972 framgår av följande utdrag ur räkenskaperna, som upptar de till fonden ursprungligen avsatta obligationerna till marknadsvärdet vid utgången av år 1968 och de därefter köpta obligationerna till de faktiska inköpsvärdena.

Balansräkning

per den 31 december 1971 och 1972

<i>Tillgångar</i>	<i>1971</i>	<i>1972</i>
Obligationer utfärdade av		
hypoteksinrättningar	10 965 000: —	10 965 000: —
kommuner	2 930 000: —	2 930 000: —
industrier	8 404 000: —	8 404 000: —
På räkning i riksbanken	301 890: 99	967 440: 99
	22 600 890: 99	23 266 440: 99
<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	22 600 890: 99	23 266 440: 99

Resultaträkning

<i>Utgifter</i>		
Prissumma m. m.	742 500: —	792 000: —
Räntor	1 633: 33	—: —
Överskott	664 416: 67	665 550: —
	1 408 550: —	1 457 550: —
<i>Inkomster</i>		
Räntor	1 408 550: —	1 457 550: —

